

ОДБРАНА

АРСЕНАЛ **27**

Интервју

Генерал-потпуковник **Милоје Милетић**
начелник Генералштаба Војске Србије

Година консолидације

putovanje

BEZ GRANICA

 Lasta
eurolines

LASTA info centar • 011/3348-555

www.lasta.co.yu • www.lasta-turizam.com

Министарство одбране Републике Србије
Дирекција за промену каријере „PRISMA“
ПРОГРАМ PRISMA

**ЗАТО
ШТО ЈЕ
БУДУЋНОСТ
ВАЖНА**

Дирекција за промену каријере „PRISMA“
Резервациа 18 11000 Београд
e-mail: direktor@prisma.mod.gov.rs

1. Регионални центар за промену каријере у Београду
Централне дил. Врше - Беога. Архива 18 11000 Београд
011/2201-224 • 011/2201-198 • 011/2201-958
042/320-32-90 • 042/320-32-88 • 042/320-32-99
e-mail: rzd.b@prisma.mod.gov.rs

2. Регионални центар за промену каријере у Новом Саду
Беога. Јанковића 4/11, отази 11000 Нови Сад
021/329-449 • 021/329-193 • 043/1223-813 • 043/7188-438
e-mail: rcp.n@prisma.mod.gov.rs

3. Регионални центар за промену каријере у Нишу
Куп. Врше - Савинића прл 58/11, от. 1 18000 Ниш
016/509-327 • 016/509-316 • 016/509-347 • 043/1778-274
043/1778-276 • 043/1778-279
e-mail: rcp.n@prisma.mod.gov.rs

ОДБРАНА

Магазин Министарства одбране Србије

„Одбрана“ наставља традиције „Ратника“, чији је први број изашао 24. јануара 1879.

Издавач

Новински центар „ОДБРАНА“
Београд, Браће Југовића 19

Директор и главни и одговорни уредник

Славољуб М. Марковић, потпуковник

Заменик главног уредника

Раденко Мутавић

Уредници

Драгана Марковић (специјални прилози)
Мира Шведић (арсенал)

РЕДАКЦИЈА:

Душан Глишић (фелџон, историја и традиције),
мр Снежана Ђокић (свет),
Бранко Капуновић (друштво),
Александар Петровић, поручник,
Владимир Почуч, мајор (одбрана),
Сања Савић (интернет)

Стални сарадници

Бошко Антић, Станислав Арсић, Себастијан Балаш,
Игор Васиљевић, Југослав Влаховић, мр Славиша Влацић,
Милосав Џ. Ђорђевић, Александар Лијаковић,
др Милан Мијалковић, мр Зоран Миладиновић,
Предраг Милићевић, Миљан Милкић,
Крстан Милошевић, др Милан Милошевић,
др Александар Мутавић, Никола Остојић,
Никола Оташ, Иштван Пољанац,
Будимир М. Попадић, Влада Ристић,
др Драган Симеуновић

Дизајн и прелом

Енес Међедовић (ликовни уредник),
Станислава Струњаш, Бранко Сиљевски
(технички уредници)

Фотографија

Горан Станковић (уредник)
Даримир Банда (фоторепортер)

Језички редактори

Мира Попадић, Слађана Мирчевски

Коректор

Слађана Грба

Секретар редакције

Вера Денковски

Документација

Радован Поповић (фото-центар)

ТЕЛЕФОНИ

Директор и главни и одговорни уредник
3241-258; 23-809
Заменик главног уредника 3241- 257; 23-808
Секретар редакције 3201-809; 23-079
Прелом 3240-019; 23-583
Маркетинг 3241-026; 3201-765; 23-765
Претплата 3241-009; 3201-995; 23-995

ТЕЛЕФАКС 3241-363

АДРЕСА

11000 Београд, Браће Југовића 19

e-mail

odbrana@beotel.rs
redakcija@odbrana.mod.gov.rs

Internet

www.odbrana.mod.gov.rs

Жиро-рачун

840-49849-58 за НЦ „Одбрана“

Претплата

За припаднике МО и Војске Србије преко РСЦ
месечно 160 динара.
За претплатнике преко Поштанске штедионице
месечно 180 динара.

Штампа „ПОЛИТИКА“ АД, Београд,
Македонска 29

ОДБРАНА ISSN 1452-2160

Магазин излази сваког 1. и 15. у месецу

„Одбрана“ је члан
Европског удружења војних новинара

Снимко Јово МАМУЛА

САДРЖАЈ

- Потписан *Меморандум о сарадњи*
Србије и Шпаније у области одбране
НОВА СТРАНИЦА САРАДЊЕ 6
- ИНТЕРВЈУ
Генерал-потпуковник Милоје Милетић,
начелник Генералштаба ВС
ГОДИНА КОНСОЛИДАЦИЈЕ 8
- Војномедицинска академија – 165 година традиције
ВРХ ЕВРОПСКИХ СТАНДАРДА 12
- Министар одбране и амбасадор Алжира посетили
Војнотехнички институт
НАСТАВАК ДОБРЕ ТРАДИЦИЈЕ 14
- Извоз наоружања
НЕ ПОСТОЈИ МОНОПОЛ 15
- ТЕМА
Бригадни генерал доц. др Младен Вуруна, начелник
Управе за школство
**ОСВАЈАЊЕ АКАДЕМСКОГ
ПРОСТОРА** 18
- Студенти Војне академије о актуелном тренутку школовања
ПРИЗНАЊЕ ЗНАЊА И ЗВАЊА 21
- Млади и војни позив
ПРОФЕСИЈА ЈАКОГ СРЦА 22

Десет година од агресије НАТО

ТРАЈЕМО ДОК ПАМТИМО

26

Per aspera

КОСТИМИРАЊЕ СЛОБОДЕ

29

ОДБРАНА

Обука припадника 25. батаљона војне полиције у зимским условима

НАПОР СЕ ИСПЛАТИО

30

Обележен Светски дан цивилне заштите

СМОТРА ВЕШТИНА

33

Програм Присма

НАЈБОЉИ У РЕГИОНУ

34

Са галерије

ОДРАЗ У ОГЛЕДАЛУ

39

Паралеле

ЕВРОПА И РУСИЈА

41

ФЕЉТОН

Тероризам и обавештајне службе (3)

ОПАСНО ПОИСТОВЕЋИВАЊЕ

42

СПОРТ

Атлетичар Мирко Петровић у спортском воду Војне академије

СРЦЕ У КОРАКУ

46

Прави избор

Дан Војне академије – 18. март био је повод да се поново осврнемо на војно школство. О томе се већ неколико година не само говорило него и много радило и урадило. Круна тог посла биће акредитација Војне академије и Војномедицинске академије и њихових студијских програма.

Војна академија је поднела захтев за акредитацију као висока школа академских студија, док је намера ВМА да верификује статус високе школе интегрисаних академских студија медицине. Први резултати тог процеса, и надамо се лепе вести из акредитационог тела Министарства просвете, могу се, како је најавио бригадни генерал Младен Вуруна, начелник Управе за школство у интервјуу за *Одбрану*, очекивати већ за неколико дана.

Верификација наставних програма и њихово усклађивање са системом образовања у Србији очекује и Војну гимназију, која је у протекле четири деценије у потпуности оправдала своју улогу.

Тиме би се, коначно, решио проблем позиционирања система војног школства у образовно-научни амбијент Србије, који би обезбедио квалитетан официрски кадар, спреман и способан да брине о одбрани земље. Кадровска политика у Војсци свакако треба да буде усклађена према потребама националне безбедности. У свим армијама света улагање у кадар јесте дугорочна инвестиција, тако да није свеједно о каквом је квалитету реч. Осим тога, реч је о сасвим специфичном позиву, који подразумева висок ниво образовних, интелектуалних и психофизичких способности.

Кандидовани студијски програми: менаџмент у одбрани, војноелектронско инжењерство, војномашинско инжењерство, војнохемијско инжењерство и војно ваздухопловство, то би свакако омогућили, а студенти који заврше те студијске програме добијали би дипломе које ће бити признате и препознате не само у нашем друштву него и у европском простору високог образовања.

Призната диплома јесте значајан аргумент за атрактивност војног позива. То потврђују и резултати истраживања о томе како матуранти виде војну професију, које је прошле године спровео Институт за стратегијска истраживања. Она младим официрима, пре свега, пружа могућност да се даље усавршавају у различитим правцима, али и да после окончања службе у Војсци могу много лакше да нађу своје место на тржишту рада. Њима подршка у промени каријере сигурно неће бити потребна.

Охрабрује податак из истраживања да је Војна академија на лествици пожељних факултета на четвртм месту, иза филозофског, правног и економског. Што значи да млади традиционално високо вреднују официрски позив, иако су свесни да је то ризична професија која тражи много одрицања.

С друге стране, истичу да школовање на Војној академији пружа могућност развоја интелектуалних и психофизичких способности, свестрано и широко образовање, са могућношћу даљег усавршавања у земљи и иностранству, што су довољни мотиви да Војна академија буде њихов прави избор. ■

Министар Шутановац примио чланове санитетског тима АМЕТ

Министар одбране Драган Шутановац примио је 3. марта шесточлани санитетски тим Министарства одбране и Војске Србије (АМЕТ-11) који је учествовао у мировној мисији у ДР Конгу.

Чланови тима, пуковник др Ђорђе Манчић, вођа тима, мајор др Божидар Јаковљевић и санитетски техничари Ђорђе

Кукрић, Бојан Јовановић, Бојан Ђинђић и Александар Милић, били су ангажовани у мисији од 12. јула 2008. до 20. фебруара 2009. године.

Мировна мисија УН у ДР Конгу (MONUC) успостављена је у новембру 1999. године на основу Резолуције СБ УН 1279. Реч је о једној од три мировне мисије УН у којој учествују припадници Министарства одбране и Војска Србије.

Санитетски тим, који је лоциран у Киншаси, у Конгу је присутан од марта 2003. године. Основни задатак тима је пратња тешко повређених или болесних пацијената ваздушним путем.

Министар Шутановац је у недавном интервјуу *Танјугу* истакао да „учешће припадника Војске Србије у мировним операцијама УН, у много већем обиму него сада, није интерес само система одбране, већ је то државни интерес усмерен ка јачању нашег спољнополитичког капацитета“ и рекао да је Влади Србије предат *Нацрт закона о употреби Војске Србије и других снага одбране у мултинационалним операцијама ван граница Србије*.

Министар је указао да је „велики део критичара таквих активности својевремено подржавао Јосипа Броза Тита, а заборављају да се у периоду његове власти у току само једне године на Синају смењивало око 1.700 припадника тадашње ЈНА“, те да је тада, некадашња држава имала највећи спољнополитички капацитет у историји постојања.

„Сматрам да би се једним великим делом историја Србије променила да смо у протеклом периоду узели озбиљније учешће у мировним операцијама“, рекао је Шутановац и подсетио да су прошле године припадници медицинског тима са Војномедицинске академије сертификовани за мировне операције и да је један тим већ био на припремама у Норвешкој. ■

Потписан Меморандум о сарадњи С

Нова страни

Министри одбране Србије и Шпаније Драган Шутановац и Карме Шакон потписали су у Мадриду Меморандум о сарадњи у области одбране, који има за циљ успостављање општих принципа и процедуре у сарадњи у области одбране у обостраном интересу

Меморандумом је предвиђена размена званичних посета на министарском нивоу, као и размена посета других личности из цивилног и војног сектора, заједничке консултације и размена информација и искустава, оснивање програма за обуку и образовање, заједничко учешће у вежбама, на конференцијама и семинарима и учешће у остварењу истраживачких пројеката од узајамног интереса.

ца сарадње

Током сусрета министара Шутановца и Шакон, 9. марта, указано је на одличне односе који последњих година постоје између Србије и Шпаније. Разговарано је о унапређењу односа двеју земаља, билатералној војној сарадњи, као и о безбедносној ситуацији у региону и договорено да војне академије Србије и Шпаније размењују официре.

У саопштењу шпанског министарства издатог тим поводом, каже се да је Карме Шакон пружила подршку српском колеги на путу Србије ка интеграцији у Европску унију и НАТО.

Потписивању Меморандума о сарадњи присуствовали су председник Србије Борис Тадић и шпански премијер Хозе Луис Родригес Сапато, после чега је председник Тадић изјавио да Меморандум отвара „нову страницу у нашој сарадњи у безбедности“.

„Србија има сарадњу са многим чланицама НАТОа, желимо такву сарадњу и са Шпанијом. То може бити у разним областима: у тренингу, модернизацији, новој организацији нашег Министарства одбране, коришћењу искуства у мировним мисијама“, рекао је председник Србије.

„Некада је наша земља била веома значајан учесник мировних мисија. Надам се да ће доћи време када ћемо моћи да опет заједно успостављамо мир другде у свету“, додао је Тадић. Он је, истовремено, захвалио шпанској влади што је послала своје војнике на Косово и Метохију „да чувају наше сународнике који су данас најугроженија етничка група у Европи“.

Састанак министара одбране југоисточне Европе

Јачање регионалне стабилности

Државни секретар Душан Спасојевић предводио је делегацију Министарства одбране Србије, која је учествовала на дводневном скупу министара одбране земаља југоисточне Европе у Загребу, на коме се разговарало о најважнијим питањима из области безбедности у региону

Основне теме скупа, одржаног 5. и 6. марта, биле су регионална стабилност, унапређење сарадње министара, реформа система одбране у земљама југоисточне Европе, регионалне иницијативе и интегративни процеси у региону.

Државни секретар Спасојевић имао је билатералне састанке са министром одбране Турске Мехметом Веждијем Гонуллом, министром одбране Мађарске Имреом Секерешом, државним секретаром Министарства одбране Словеније Урошем Креком и замеником министра одбране Бугарске Спасом Панчевим, током којих су разматране теме из домена билатералне војне сарадње и безбедносно-политичка ситуација у региону.

Спасојевић је у свим разговорима изнео основне ставове државне политике Србије према највећем безбедносном проблему у региону југоисточне Европе, ситуацији на Косову и Метохији. У том смислу, од велике важности је да улога Кфора као највећег гаранта безбедности, нарочито српског и неалбанског становништва на КиМ, и даље буде статусно неутрална. Он је нагласио посвећеност Министарства одбране учешћу у регионалним безбедносним иницијативама и изградњи добросуседских односа, регионалне сарадње и стабилности, што је један од три приоритета наше спољне политике. Спасојевић је посебно истакао значај интеграције свих земаља региона у ЕУ и у том смислу од свих саговорника добијена је пуна подршка европским интеграцијама Србије.

У Загребу је потписан и *План билатералне војне сарадње за 2009. годину* са Министарством одбране Републике Хрватске. Споразум је у име Управе за међународну војну сарадњу потписао капетан бојног брода Никола Лунић. ■

Година консолидације

С обзиром на тренутне економске околности тешко је очекивати да ће 2009. година бити развојна. Реалније је да то буде година консолидације стања у Војсци Србије и одржавања достигнутог степена развоја. У овој години, приоритети су нам обука, припреме за учешће у мировним мисијама Уједињених нација, израда и усвајање доктринарних докумената, поступна професионализација Војске и организацијска доградња команди, јединица и установа.

Ови начелник Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Милоје Милетић, одржао је обећање и свој први интервју одступања на ту дужност дао је *Одбрани*. Са њим смо разговарали о професионализацији Војске, новинама у обуци и опремању, изради доктринарних докумената, сарадњи са Кфором, међународној војној сарадњи и другим значајним питањима из живота и рада Војске Србије.

Претходне две године у Војсци Србије обележило је успоставаљање новог система организације и новог система обуке војника и јединица. Према његовим речима, то су сегменти у којима током досадашње трансформације Војске остварени најбољи резултати. Шта ће на неки начин обележити година у коју смо већ дубоко загазили, било је прво питање за нашег саговорника.

– С обзиром на тренутне економске околности тешко је очекивати да ће 2009. година бити развојна. Реалније је да то буде година консолидације стања у Војсци Србије и одржавања достигнутог степена развоја. У овој години приоритети су нам обука, припреме за учешће у мировним мисијама Уједињених нација, израда и усвајање доктринарних докумената, поступна професионализација Војске и организацијска доградња команди, јединица и установа.

Ову годину обележиће и увођење новог модела управљања обуком, који систем обуке усмерава на конкретну мисију, за разлику од ранијег модела, када су се „сви обучавали за све“. Постоје два основна захтева на које такав систем обуке треба да одговори: прво, да обезбеди потребни ниво интероперабилности Војске и, друго, да у процесу професионализације обезбеди прелазак на систем обуке који одговара професионалној војсци.

Крајем године извешћемо и здружену тактичку вежбу, на којој ће учествовати све бригаде Копнене војске и део Ваздухопловства. Таква вежба није извођена на нашим просторима у последњих десет година и биће то прилика да проверимо исправност пројектованог курса обуке.

■ *Професионализација Војске због тањег буџета неће бити завршена, како је најављено, до 2010. године. Како ће се тај процес одвијати наредних година?*

– Није реално очекивати да процес професионализације Војске буде завршен до 2010. године, због буџета којим систем одбране сада располаже, посебно у условима економске кризе. Професионална војска захтева стабилно финансирање и већа финансијска улагања, али је то дугорочно исплатива инвестиција.

У односу на формацијско бројно стање, тренутно је у Војсци Србије око 80 посто професионалних припадника, а 20 посто су војници на одслужењу војног рока. Према усвојеном моделу, планирано је да 45 посто састава буду професионални војници, 15 посто официри, 25 посто подофицири и 15 посто цивили, односно војни службеници.

Важна је и чињеница да је занимање за посао професионалног војника и веће него што смо очекивали. На конкурс за попуњу око 2.200 формацијских места јавило се више од 5.000 кандидата, од чега око 13,5 посто жена.

Дакле, не постоји недоумица: професионализација – да или не. Питање је само којим темпом ћемо је спровести наредних година.

■ *Колико ће смањење буџета утицати на опремање Војске савременијим наоружањем и опремом и шта су приоритети у тој области?*

– Издвајање за опремање Војске у претходне две године је веће него што је било у последњих 10 до 15 година. Али и поред тога постоји раскорак између потреба и могућности, што је последица вишегодишњег недовољног улагања у набавку нових средстава. Ми не можемо битније да утичемо на висину тих средстава, јер се она одређују на основу приоритета на нивоу државе. Наш задатак је да укажемо на то колико је потребно за извршење мисија и задатака који су нам додељени и да извучемо максимум из онога што добијемо.

Битно је напоменути и да смо ушли у период системског и планског решавања проблема набавке средстава ратне технике за модернизацију Војске. Увођењем система планирања, програмирања, буџетирања и извршења стварају се услови за изразу средњерочног програма развоја Војске, којим се дефинишу приоритети за период до 2015. године. Дакле, нећемо сваке године одређивати приоритете и више се набавке неће ограничавати на период од 1. јануара до 31. децембра једне календарске године, јер је то нерационално. Планира се да се уговори склапају на две до три године и да се опрема у континуитету набавља, јер једноставно није могуће обезбедити да се тај процес заврши за годину дана, а ни испоручиоци често нису у стању да реализују наруџбе у том року.

Унапређене оперативне способности

■ *Како оцењујете оперативне способности ВС у 2008. години и њену спремност да испуни своје мисије и задатке?*

У односу на претходне године, оперативне способности војске у 2008. годину су унапређене. Није било већих одступања у односу на прописано стање и, посматрано с тог аспекта, ми смо оптимисти, јер се у континуитету потврђује да су нам оперативне способности на нивоу који обезбеђује реализацију задатака.

Када се говори о средствима, приоритет је набавка телекомуникационе опреме, информатичке опреме за развој командно-информационог система и заштитне опреме за војнике. У ремонту и модернизацији приоритети су на средствима ваздухопловства и противваздухопловне одбране, а од јединица то су: Специјална бригада, јединице војне полиције и јединице ангажоване у Копненој зони безбедности.

■ *Када се очекује завршетак изградње базе „Цепотина“ и како ће то утицати на обезбеђење административне линије са Косовом и Метохијом и уопште на безбедност у том делу наше земље?*

– Безбедносни проблеми на Косову и Метохији и на југу централне Србије не могу се раздвојити административном линијом. Они се преливају са једне на другу страну, али то сада нису класичне војне претње и углавном се свде на организовани криминал, верски и национални екстремизам. Најзначајније је то да Војска буде присутна на том доста ровитом подручју

Очекујемо да ће изградња базе „Цепотина“ бити завршена у првој половини ове године. За Војску је изградња тог комплекса изузетно значајна због више разлога. Прво, премештањем батальона из Бујановца уштедеће се знатна финансијска средства која се сада издвајају за закуп објеката у којима је смештена та јединица. Друго, то ће бити модеран објекат који ће заиста пружити повољне услове за смештај људи и средстава ратне технике и обезбедити услове за рационалности размештај 4. бригаде КоВ.

■ *Како се одвија сарадња са Кфором и да ли ће Копнена зона безбедности бити укинута?*

– После потписивања Кумановског споразума 1999. године, Војска је са снагама Кфора изграђивала однос поверења. Одржавани су редовни састанци на свим нивоима, заједничке патроле дуж административне линије, заједничке вежбе, чак и спортски сусрети. И у овом тренутку сарадња са Кфором је добра. У односу на претходне године, једина промена је то што последње године не одржавамо састанке на највишем нивоу, због проширења мандата Кфора на учешће у формирању такзованих Косовских снага безбедности.

Ситуација сада и пре десет година није иста. Много се тога променило. Србија је у Програму Партнерство за мир. Ако смо са Кфором развили професионалну сарадњу, засновану на ме-

Није реално очекивати да процес професионализације Војске буде завршен до 2010. године, због буџета којим систем одбране сада располаже, посебно у условима економске кризе. Професионална војска захтева стабилно финансирање и већа финансијска улагања, али је то дугорочно исплатива инвестиција.

Безбедносни проблеми на Косову и Метохији и на југу централне Србије не могу се раздвојити административном линијом. Они се преливају са једне на другу страну, али то сада нису класичне војне претње и углавном се свде на организовани криминал, верски и национални екстремизам.

Ако смо са Кфором развили професионалну сарадњу засновану на међусобном поверењу, сматрамо да нема разлога за постојање Ваздушне и Копнене зоне безбедности.

ђусобном поверењу, сматрамо да нема разлога за постојање Копнене и Ваздушне зоне безбедности. Уосталом, резултат те сарадње је и то што је ваздушна зона безбедности у протеклих десет година два пута релаксирана, са 25 на 10, а онда на пет километара тако да се сада Копнена и Ваздушна зона безбедности поклапају. Одлука о томе да ли ће доћи до њиховог укидања неће се доносити у војним круговима. Ми смо изнели нашу процену, а коначан суд о томе донеће надлежни политички органи.

■ *Колику претњу за безбедност Србије представљају Косовске снаге безбедности?*

– У овом тренутку, такозване Косовске снаге безбедности не могу војно угрозити Републику Србију и у том смислу не представљају претњу безбедности.

■ *Вишкови убојних средстава и њихово неодговарајуће складиштење јесу проблеми наслеђени из минутих година. Како ће се убудуће решавати?*

– То је један од безбедносних проблема са којим се свакодневно суочавамо. Око 6.800 тона муниције чува се на отвореном простору, а велике количине неперспективних убојних средстава представљају баласт за Војску Србије. Ми радимо на томе, прво продајом вишкова, али она је отежана због презасићености тржишта и слабог занимања потенцијалних купаца.

Други начин је уништавање и делаборација муниције, али због ограничених технолошких могућности, тиме само ублажавамо проблем. У последње две године тако смо елиминисали око 8.000 тона убојних средстава. Међутим, за нека од средстава немамо технолошка постројења за еколошки безбедну делаборацију. Једно од решења јесте изградња нових складишта. Ми, са расположивим средствима, нисмо у могућности да сами решимо тај проблем.

Подсетићу да је крајем 2006. године, након експлозије у складишту *Парафинске утрине*, Влада Србије донела закључак о потреби санације постојећих и изградњи нових складишних објеката за смештај убојних средстава. Тај закључак до сада није реализован.

■ *Прошлогодишња међународна војна сарадња била је врло динамична за Војску Србије. У ком правцу ће се она одвијати ове године и које су најзначајније активности?*

– Стално интензивирање и развој међународне војне сарадње отварају нам могућности, између осталог, за проширење капацитета интероперабилности, за школовање наших старешина у иностранству и за израђивање међусобног поверења.

Како нам је обука један од најважнијих задатака, вежбе и заједничка активности са припадницима страних оружаних снага су из године у годину све интензивнији. До сада смо такав вид сарадње имали са Грчком, Италијом, Румунијом, Бугарском, Мађарском, Норвешком, Националном гардом Охаја, а од прошле године и са Турском.

Ове године, први пут, организујемо, заједно са Европском командом Оружаних снага Сједињених Америчких Држава, велику међународну санитарску вежбу *MEDCEUR 2009*, у августу и септембру, на којој ће бити ангажовано око 900 учесника из 13 земаља. То ће бити још једна прилика да се провере и унапреде спо-

Нови модели управљања обуком

– Ову годину обележиће и увођење новог модела управљања обуком који систем обуке усмерава на конкретну мисију, за разлику од ранијег модела, када су се „сви обучавали за све“. Постоје два основна захтева на које такав систем обуке треба да одговори: прво, да обезбеди потребни ниво интероперабилности Војске и, друго, да у процесу професионализације обезбеди прелазак на систем обуке који одговара професионалној војсци.

Крајем године извешћемо и здружену тактичку вежбу, на којој ће учествовати све бригаде Копнене војске и део Ваздухопловства. Такава вежба није извођена на нашим просторима у последњих десет година и биће то прилика да проверимо исправност пројектованог курса обуке.

Приоритет у опремању Војске јесте набавка телекомуникационе опреме, информатичке опреме за развој командно-информационог система и заштитне опреме за војнике.

Војска Србије има могућности и капацитете за веће ангажовање у мировним мисијама, пре свега санитарских састава и јединица војне полиције, а на надлежним државним органима је да за то донесу одлуку.

способности Војске Србије за заједничко деловање са оружаним снагама земаља у оквиру Програма Партнерство за мир.

Такође, ове године смо и организатори Конференције начелника генералштабова балканских земаља, која је и највећи „форум“ челних људи војски на Балкану.

■ *Коначни предлози Нацрта стратегије националне безбедности и стратегије одбране ускоро ће ући у процедуру усвајања. Докле се стигло са изработом Војне доктрине?*

– Након усвајања Стратегије националне безбедности и Стратегије одбране, које ће дефинисати безбедносно окружење, изазове, ризике и претње, дати пројекцију одговора система одбране и за нас најважније, дефинисати мисије и задатке Војске, следећи корак је усвајање доктринарних докумената. Генералштаб је урадио нацрте доктрине Војске Србије, доктрине операција, доктрине видова, односно функционалних доктрина. Чека се усвајање стратешких докумената, да би се, уколико буде потребно, изменили и дорадили нацрти доктрина. Сви ти документи су предуслов за доношење правила и упутстава за употребу јединица, чиме ће нормативни систем бити заокружен.

■ *Отпочела је јавна расправа о Нацрту закона о употреби ВС и других снага одбране у мултинационалним операцијама ван граница Србије. Какве су могућности Војске Србије за шире укључивање у те активности међународне заједнице?*

– Припадници наше војске сада учествују у мировним операцијама Уједињених нација. Међутим, ниво нашег ангажовања је релативно скроман. Учествујемо са медицинским тимом у Демократској Републици Конго и са посматрачима у Либерiji и на Обали Слоноваче. Имамо могућности и капацитете за веће ангажовање у мировним мисијама, пре свега санитарских састава и јединица војне полиције, а на надлежним државним органима је да за то донесу одлуку.

■ *Каји је то ниво јединица које би Војска Србије сада могла да ангажује у мировним операцијама?*

– Располажемо капацитетима за ангажовање вода војне полиције и једне пешадијске чете. За одређене саставе, у зависности од конкретне мисије у коју би се упућивали, неопходно је додатна опрема коју би требало обезбедити.

■ *Једна од значајних новина било је успостављање подофицерског кора. Каква су прва искуства у њиховом раду?*

– У току прошле године успоставили смо организациону структуру подофицерског кора на свим нивоима командовања, од главног подофицира у Војсци Србије до првих подофицира у четама. Изабрали смо кандидате и после обуке, они су пре неколико месеци преузели те одговорне дужности у јединицама. Најзначајнији ефекти нове улоге подофицира у нашој Војсци видеће се у систему командовања и обуке.

Око 25 одсто састава Војске чине подофицири и међу њима се налазе изузетни зналци војничког заната. Још је рано за детаљније анализе. Пред њима су нови професионални изазови и важно је да су они веома мотивисани за извршавање нових задатака. При томе им је неопходна и помоћ официра, који у том процесу морају да прихвате измењену улогу подофицира и обезбеде им место које им припада.

■ *Ускоро ће се навршити десет година од агресије НАТОа на Србију. Како ће та годишњица бити обележена у Војсци?*

– Као човек нерадо сећам се тог времена, али као професионалац поносан сам на јединицу којом сам тада командовао.

Годишњицу бомбардовања, као Дан сећања, традиционално ћемо обележити у командама, јединицама и установама и одати посебну почаст војницима и старешинама који су тада погинули. ■

Славољуб М. МАРКОВИЋ
Снимио Даримир БАНДА

Инострани војни представници у Техничком опитном центру

Инострани војни представници 11. марта посетили су Технички опитни центар. Организацију и начин рада те установе гостима је предочио директор пуковник Горан Стојановић, а после су заједно са домаћинима обишли неколико лабораторија у секторима за електронику, метрологију и за возила, где су сагледали практични део рада и могућности савремене опреме коју има Технички опитни центар.

Из Кумодража гости су отишли на аеродром Батајница, у део ТОЦ-а где су им представљене могућности савременог теодолитског и телеметријског система. У занимљивом летачком програму демонстриран је лет домаћег школског авиона *ласта*, за чијим командама је био потпуковник Салко Хаџић, и лет на орлу, који је извео потпуковник Миодраг Ристић.

У име иностраних војних представника домаћинима је на крају посете захвалио пуковник Франц Ошљак из Словеније. ■ М. Ш.

Посета делегације Ваздухопловног ратног колеџа САД

У оквиру посете Ваздухопловству и противваздухопловној одбрани Војске Србије, делегација Ваздухопловног ратног колеџа САД посетила је 11. марта Команду ВиПВО у Земуну и 204. ваздухопловну базу у Батајници.

Начелник штаба ВиПВО бригадни генерал Јовица Драганић информисао је чланове делегације о историјату и актуелним плановима развоја тог вида Војске Србије, после чега су гости посетили 204. ваздухопловну базу на Батајници, где их је примио командант базе бригадни генерал Мирко Вранић.

Вођа америчке делегације пуковник Елвин Лаури истакао је значај посете која, како је оценио, представља нови темељ сарадње ваздухопловстава две земље.

Полазници Ваздухопловног ратног колеџа САД имали су прилику да виде како је организована 204. авијацијска база и да обиђу батајнички аеродром. ■ Б. К.

Врх

европских
стандарда

Војномедицинска академија је интензивном међународном сарадњом са сличним институцијама из Кине, Русије, САД, Норвешке, Италије, Немачке и многих других земаља, допринела подизању угледа не само Војске него и земље у целини. На вежби „Сигуран пут 08“ потврдила је високу професионалну оспособљеност својих припадника за реаговање у кризним ситуацијама и добила интернационални сертификат за учешће у мултинационалним мировним операцијама.

Убилеј Војномедицинске академије, 165 година постојања и рада, обележен је 2. марта свечаном академијом у Народном позоришту у Београду. Свечаности су присуствовали председница Народне скупштине Славица Ђукић-Дејановић, министар одбране Драган Шутановац и чланови Владе, начелник Генералштаба ВС генерал-потпуковник Милоје Милетић, представници Министарства одбране и Војске Србије, војнодипломатског кора, научних и здравствених установа, верских заједница, јавног и културног живота и бројни гости.

Поздрављајући присутне, министар одбране Драган Шутановац рекао је да му представља част што се поводом 165 година традиције Војномедицинске академије обраћа у име Министарства одбране и Владе Републике Србије. Министар је подсетио да је претходна година била изузетно изазовна и тешка за систем одбране, али да су, упркос томе, тежишне активности усмерене ка реформама и да су у готово сваком сегменту уочљиви позитивни резултати.

■ Значајна улагања у здравство

– Важан део реформе свакако је војно здравство, чији је стуб Војномедицинска академија. За ВМА је реформа, поред оптималног организационог и функционалног уређења, значила и улагање у инфраструктуру, техничко опремање, набавку савремених медицинских уређаја, санитарског материјала и лекова. Свесни смо да, ако желимо да имамо савремену болницу, морамо да улажемо, како у људе, тако и у савремену опрему и по том питању година за нама била је веома успешна – рекао је Шутановац. – Само за годину дана, откако је функционално интегрисана у здравствени систем Србије, ВМА је бројем прегледа, успешних лечења и остварених прихода потврдила да је, склапањем уговора са Републичким заводом за здравствено осигурање направљен велики искорак, чиме је она стављена у функцију не само Војске него и свих грађана Србије.

Министар је рекао да је у плану да се по истом принципу ангажују и војне болнице у Нишу и Новом Саду, како би се становницима тих градова понудиле услуге које сада могу да користе Београђани.

Шутановац је подсетио да је, поред значајних резултата на пољу здравствене заштите, Војномедицинска академија током претходне године интензивном међународном сарадњом са сличним институцијама из Кине, Русије, САД, Норвешке, Италије, Немачке и многих других земаља, допринела подизању угледа, не

само Војске него и земље у целини. Он је нагласио да је на недавно одржаној вежби „Сигуран пут 08“ ВМА потврдила високу професионалну оспособљеност својих припадника за реаговање у кризним ситуацијама услед масовних катастрофа и да је добила интернационални сертификат за учешће у мултинационалним мировним операцијама.

– У сарадњи са Министарством одбране Краљевине Норвешке управо су извршене успешне припреме једног медицинског тима за учешће у мировним операцијама, а за њихово ангажовање очекујемо одлуку Народне скупштине Републике Србије. Инвестирањем у знање, школовање и усавршавање кадра за потребе система одбране и здравственог система Србије и неспорним научним достигнућима у области медицине, Војномедицинска академија је дала значајан допринос образовном и научноистраживачком раду и стекла услове да се уврсти у научни регистар Републике Србије – подвукао је Шутановац. Он је додао да је мотив повећање конкурентности како у земљи, тако и у иностранству и боља здравствена заштита припадника Војске и свих грађана.

– Углед који је ВМА стекла, очувала и унапредила обавезује Министарство одбране, а и државу, да и даље подржава њен развој како би као препознатљив симбол савремене Србије допринела међународним интеграцијама којима тежимо и била у служби здравља не само у нашој земљи, већ и шире, у региону и свету – рекао је министар одбране Драган Шутановац.

■ Време акција

Начелник Војномедицинске академије генерал-мајор проф. др Миодраг Јевтић, у свом обраћању на свечаној академији истакао је резултате који су обележили рад ВМА у протеклој години.

– У Војномедицинској академији данас ради нешто више од 2.500 људи, спремних да препознатљивом јаком вољом буду поуздан ослонац систему одбране и систему јавног здравства наше државе у свакој ситуацији – рекао је генерал Јевтић и подсетио да је између два празника прегледано више од 550.000 пацијената, болнички лечено више од 38.000 људи, урађено близу 23.000 операција и више од три и по милиона разних дијагностичких процедура.

Генерал Јевтић је истакао и највиша достигнућа у области медицине, која ВМА сврставају у врх европских медицинских стандарда. Уведен је велики број дијагностичких, терапеутских и оперативних метода, а све то пратило је и снабдевање најсавременијом медицинском опремом.

Отворен реконструисани блок гастроентеролошке дијагностике

Министар одбране Драган Шутановац отворио је, 27. фебруара, реконструисани и савремено опремљени блок гастроентеролошке дијагностике на Војномедицинској академији. Отварању новог блока присуствовао је и начелник Генералштаба ВС генерал-потпуковник Милоје Милетић.

Адаптацијом тог блока стекли су се услови за примену најсавременије дијагностике и терапије из области гастроентерологије и омогућено је да многи пацијенти буду збринуту на нивоу дневне болнице.

Како је нагласио министар на отварању, то је само почетак улагања у опрему неопходну за функционисање ВМА, која неће бити само најпознатија већ, судећи по људству и опреми, најбоља у земљи, а и у региону.

– Прошле године за куповину опреме за ВМА потрошили смо око 800 милиона динара. Део опреме стигли ће током ове године и очекујем да ће ускоро бити монтирана и нова магнетна резонанца – рекао је Шутановац.

Министар је нагласио и да је један од тежих задатака у текућој години учествовање ВМА и војног санитета у организацији Универзијаде.

Начелник ВМА генерал-мајор проф. др Миодраг Јевтић подсетио је да је Клиника за гастроентерологију једна од најоптерећенијих на ВМА, а отварање реконструисаног блока допринос је ВМА смањењу листе чекања у Србији. Број пацијената који користе услуге гастроентеролошке клинике повећаће се и до 50 посто, уз истовремену уштеду средстава из фондова здравства.

Медицинска опрема најновије генерације, обучен и оспособљен кадар који предводе пуковници доц. др Радоје Додер, доц. др Дино Тарабар и доц. др Ненад Перишић, могу да пруже највиши ниво медицинских услуга у нашој земљи и региону, нарочито када је реч о ендоскопским и интервентним процедурама.

– Стратешки смо одређени да јачамо наш стручни и научни потенцијал и да унапређујемо сарадњу са клиничким центрима и сродним факултетима националних универзитета. Створили смо много боље услове за спровођење базичних и клиничких испитивања, а наш часопис „Војносанитетски преглед“ уврштен је у листу престижних светских стручних часописа – истакао је генерал Јевтић.

Генерал Јевтић је истакао да су након две године интензивног рада добијене међународне лиценце по ISO стандардима за целокупан процес рада у ВМА.

– Сада интензивно радимо на укључењу у академски простор наше државе. Имамо 115 професора и 46 асистената, што је један од највреднијих ресурса ове институције – рекао је Јевтић и најавио активности на даљем јачању војног и јавног здравства у Србији.

– Пред нама је време акција. Можда ће неко рећи да околности садашњег тренутка нису баш најповољније. Али ми знамо где смо кренули. Обавеза је то али и одлука на којој ћемо истрајати, зарад оних који су стварали нашу Војномедицинску академију и генерација којима ћемо је оставити – рекао је генерал-мајор Миодраг Јевтић.

У културно-уметничком програму наступили су Уметнички ансамбл „Станислав Бинички“, Академски хор „Обилић“, Ансамбл народних песама и игара „Бранко Крсмановић“, Дечији хор „Чаролија“ и уметници Биљана Кристић, Јадранка Јовановић, Нада Блам, Небојша Кундачина и Лепомир Ивковић. ■

А. ПЕТРОВИЋ
М. ШВЕДИЋ
Снимио Р. ПОПОВИЋ

Министар одбране и амбасадор Алжира посетили Војнотехнички институт

Наставак добре традиције

Двадесет младих људи који ће завршити школовање у Србији биће најбољи амбасадори наше земље у Алжиру. Планирамо да од маја угостимо нове студенте и ту сарадњу проширимо – истакао је министар Шутановац.

Министар одбране Драган Шутановац и амбасадор Алжира Абделкадер Месдуа посетили су, 3. марта, Војнотехнички институт, где се на мастер студијама налазе официри из Алжира. Том приликом министар Шутановац је рекао да је школовање алжирских официра у нашој земљи пројекат од стратешког значаја.

Он је нагласио да је током прошле године у нашим војним школама било око 140 полазника из иностранства и да се планира проширивање тог вида сарадње. Шутановац очекује да се Војна академија, Војнотехнички институт и остале војне образовне институције поново нађу на светској мапи школа које пружају одговарајуће војно образовање.

Амбасадор Алжира Абделкадер Месдуа захвалио је што му је омогућено да се и лично увери у „изванредне услове школовања слушалаца из страних земаља“. Он је нагласио да се уверио у потпуну стручност људи који раде у Институту. Амбасадор сматра да је ВТИ у технолошком смислу веома напредан, те да ни у чему не мора да завиди сличним институцијама широм света. Он је подвукао да има велико поверење у начин како се ти односи развијају и да ће међусобна сарадња у наредном периоду доживети процват.

Одговарајући на питање новинара о евентуалној куповини производа српске наменске индустрије, амбасадор Месдуа је рекао да је уверен да ће његова посета бити праћена посетама стручњака у тој области.

Министар Шутановац је додао да постоји занимање за заједничко улагање са алжирском страном, наплавивши да постоји обострана жеља за сарадњом. Министарство одбране, како је рекао, има жељу да унапређује међународну војну сарадњу и афирмише одбрамбену индустрију, а планирана је и посета делегације Владе Србије Алжиру, која ће, између осталог, разматрати могућности сарадње и у тој области.

Он је искористио прилику да позове све заинтересоване за упис у Војну академију, да се што пре пријаве на конкурс, јер очекује да ће конкуренција ове године бити веома јака.

Током посете министра одбране и алжирског амбасадора Војнотехничком институту, пуковник проф. др Младен Пантић, директор те установе, предочио је гостима какви су потенцијали и развојно-истраживачки резултати ВТИ-а. Он је истакао да је у ВТИ развијено више од 1.300 средстава наоружања и војне опреме за сва три вида војске и да је, од укупног наоружања које је данас заступљено у нашој војсци, 75 посто развијено у ВТИ.

Гости су посетили просторије у којима се изводи настава на мастер студијама, трисонични авио-тунел и Лабораторију за статичка и динамичка испитивања материјала.

Настава је организована у дванаест усмерења. До сада су инострани студенти имали прилику да прођу кроз све лабораторије у Војнотехничком институту, да обиђу погоне предузећа одбрамбене индустрије и техничке ремонтне заводе. После завршетка првог семестра, уз приказано одлично знање српског језика, остварили су и изузетан успех у настави – са просечном оценом 9,53. Школовање студената траје две године и у нашој земљи ће остати до израде мастер радова. ■

А. ПЕТРОВИЋ
М. ШВЕДИЋ
Снимео Д. БАНДА

Извоз наоружања

Не постоји монопол

Помоћник министра одбране Илија Пилиповић одбацио је оптужбе да Министарство одбране месецима одбија да изда дозволе „Застава–оружју“ и „Слободи“ за извоз оружја у Либију, Камерун, Пакистан и Црну Гору

Илија Пилиповић је рекао агенцији *Бета* да не постоји монопол у извозу наоружања и војне опреме и оценио да су нетачне оптужбе да Министарство одбране фаворизује државну фирму „Југоимпорт – СДПР“. Министарство је у току прошле године издало 367 сагласности за извоз, од чега 42 тој фирми, истакао је Пилиповић. Он је подсетио да је од 2005. године Министарство економије и регионалног развоја надлежно за издавање извозних дозвола уз сагласност Министарства одбране и Министарства спољних послова и мишљење МУП-а Србије.

Помоћник министра одбране истакао је и да је Министарство прошле године увело у наоружање пушку М-21 и купило 1.680 комада додајући да то „свакако није само из разлога неопходног опремања Војске Србије“, већ је куповина те пушке и најбоља намера за давање референце „Застава – оружју“, подизање тржишне вредности производа и подстицај извоза. „Застава“, према његовим речима, у овом тренутку има дуговања према Војсци Србије.

Пилиповић је изјавио да је Министарство одбране „уочило проблем недовољног ангажовања“ чланова управних одбора „Заставе“ и других фабрика наменске индустрије, те да је због тога прошле недеље покренуло процедуру за измену чланова управних одбора.

Коментаришући оставку члана Управног одбора „Застава – оружје“, Вељка Кадјевића, Пилиповић је поставио питање: „Шта у Управном одбору *Застава – оружје* ради и чије интересе заступа Кадјевић?“ За њега је, иначе, рекао да је „експонент Милета Драгића“, власника компаније за производњу војне опреме.

Саопштење Министарства одбране

„Република Србија, посебно Министарство одбране које је у име Владе задужено да руководи радом одбрамбене индустрије, улаже велике напоре да се оживи и стабилизује производња у фабрикама одбрамбене индустрије“, истиче се у саопштењу које је Министарство одбране издало 10. марта поводом наведених оптужби.

„Од 2005. године контрола извоза наоружања и робе двоструке намене прешла је са војних на цивилне структуре, па је према *Закону о спољној трговини НВО и робе двоструке намене* Министарство економије и регионалног развоја сада надлежно за издавање извозних дозвола уз претходно прибављену сагласност Министарства одбране и Министарства спољних послова и мишљења МУП-а.

Министарство одбране издаје сагласност на основу члана 22. *Закона о спољној трговини НВО и робе двоструке намене*. Приликом одлучивања о давању сагласности између осталог разматра и утицај на безбедност Србије и да ли се наоружање и војна опрема, предвиђени за извоз, налазе на извозној листи наоружања и војне опреме.

Министарство одбране ради и по *Закону о производњи и промету* (домаћем промету). Тим законом није предвиђено да трговачке куће у домаћем промету постану власници наоружања и војне опреме.

Најважније је да фирма или предузеће послује одговорно, у складу са прописима и кодексима понашања, да поседује озбиљност, да је свесна осетљивости бављења овим послом, где и најмањи пропуст и покушај изигравања међународних правила могу коштати земљу њеног кредибилитета и угледа или чак увођења појединих санкција, било за земљу у целини или за појединце. На то нас обавезује члан 3. *Закона о спољнотрговинског пословању НВО и робе двоструке намене*, који је усаглашен са Правилима понашања Европске уније о поступању код извоза наоружања.

Уколико овлашћени извозник поседује „end user certifikat“ од земље увозника која није на листи земаља под санкцијама за увоз оружја, то још увек не значи да ће и извозна дозвола бити аутоматски издата.

Разматра се унутрашња ситуација у земљи крајњем кориснику, поштовање људских права, стабилност у региону, однос те земље према тероризму и могућност преусмеравања робе у „осетљиве“ регионе.

Осам критеријума кодекса понашања при извозу НВО део су европске и наше регулативе и њихово поштовање је обавезно при разматрању појединих случајева. Захтеви се разматрају на принципу појединачних случајева (case by case) и нема преседана.

Предмет извозне контроле, међутим, није само крајњи корисник, већ је то сваки учесник у спољнотрговинском послу – од произвођача, преко извозника или посредника до шпедитера. Постојање доказа о непоштовању законске регулативе Републике Србије и оправдане сумње о умешаности појединаца у кршењу ембарга УН на увоз оружја, доводе до одбијања предметног захтева односно повлачења већ издате дозволе“, каже се у саопштењу Министарства одбране. ■

Сарадња са Црном Гором

Начелник Управе за међународну војну сарадњу Милорад Перић и шеф Одсека за међународну одбрамбену сарадњу Министарства одбране Црне Горе пуковник Зоран Бошковић потписали су Уговор о школовању и План билатералне војне сарадње за 2009. годину.

Сарадња у области одбране између Републике Србије и Црне Горе је у узлазној линији. Приоритети су војноекономска, војнонаучна, војнообразовна и сарадња у области војног здравства.

На Војној академији већ неколико година успешно се школују припадници Војске Црне Горе – на свим нивоима.

Примопредаја дужности команданта Копнене војске

У Нишу, 6. марта, генерал-потпуковник Љубиша Диковић примио је дужност команданта Копнене војске од досадашњег команданта генерал-потпуковника Младена Ђирковића. Свечаности су присуствовали начелник Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Милоје Милетић, команданти бригада Копнене војске и припадници команде КоВ.

Представљајући генерала Диковића, начелник Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Милоје Милетић нагласио је да је реч о официру са бриљантном војничком каријером и да је то било одлучујуће при избору надлежних да му повере дужност команданта Копнене војске.

Генерал Ђирковић поручио је новом команданту да прима јак и чврст оперативни састав, са изграђеним односима и системом рада. Генерал Диковић је нагласио да ће у свом раду настојати да јача оперативне и функционалне способности Копнене војске.

Досадашњи командант Копнене војске генерал-потпуковник Младен Ђирковић постављен је на дужност заменика начелника Генералштаба Војске Србије. ■

З. М.

Примопредаја дужности команданта Команде за обуку

Генерал-мајор Александар Живковић примио је 27. фебруара дужност команданта Команде за обуку од генерал-потпуковника Љубише Диковића, у присуству начелника Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковника Милоја Милетића.

Генерал Милетић је представио генерал-мајора Александра Живковића, нагласивши да је то старешина који је прошао важне дужности у ланцу командовања. Начелник Генералштаба је истакао да ће будући командант Команде за обуку имати пуну подршку Генералштаба, али да ће сносити и одговорност за стање у Команди, те да ће његова дужност бити да надограђује систем који је до сада успешно водио генерал Диковић.

Досадашњи командант Команде за обуку генерал-потпуковник Љубиша Диковић постављен је на дужност команданта Копнене војске. ■

А. П.

Сусрет са младим

ачелник Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Милоје Милетић обишао је 5. марта гарнизон Панчево, где је у касарни „Народни херој Стевица Јовановић“ стациониран Други центар за обуку, и део јединица Централне логистичке базе у Панчеву и Качареву. Начелник Генералштаба рекао је да је циљ посете, између осталог,

Семинар у Нишу

Нова улога подофицира

У нишкој касарни „Књаз Михаило“ одржан је семинар на тему „Однос командира вода и његовог подофицира и искуства из мировних операција“. Семинар је изведен у оквиру Програма државног партнерства Србије и Охаја и сарадње Војске Србије и Националне гарде Охаја.

У организацији команде Копнене војске и Канцеларије за билатералне односе амбасаде САД у нашој земљи, представници Националне гарде Охаја одржали су предавања тридесеторици официра и подофицира из Војске Србије.

Један од предавача, мајор Стивен Веб, рекао је да сматра да ће теоретска и практична сагледавања односа официра и подофицира у америчкој војсци и Националној гарди Охаја и искуства из Ирака и

ВОЈНИЦИМА

Снимко Д. БАНДА

сагледавање услова живота и рада око 800 војника мартовске партије.

Након обиласка војника који су били на редовној обуци, генерал Милетић нагласио је да му је право задовољство да разговара са тим младим људима који су се, и поред могућности за цивилно служење, определили да војни рок проведу у униформи. ■

А. ПЕТРОВИЋ

Авганистана, помоћи припадницима Војске Србије да изабере прави модел у развијању професионалног подофицирског кора.

Нова улога подофицира, према речима главног подофицира Треће бригаде заставника Зорана Ђорђевића, посебно је видљива у индивидуалној обуци и по линији командовања.

„Наш циљ је да у индивидуалној обуци створимо обученог, самоувереног, дисциплинованог, сналажљивог, физички способног и добро мотивисаног војника, који ће знати да преживи на бојном пољу и изврши задатак. Због тога је на подофицирима велика одговорност, али смо ми спремни да се изборимо са свим изазовима. Подофицири Војске Србије добиће могућност да напредују у складу са образовањем и стеченим способностима“, истиче заставник Ђорђевић.

Како је нагласио начелник Канцеларије за билатералне односе при амбасади САД мајор Девин Браун, семинар у Нишу јесте једна од 28 планираних заједничких војних активности у овој години. Обим међусобне сарадње сведочи да је Војска Србије међу важнијим партнерима са којима америчка војска сарађује. Теме ранијих семинара односиле су се на лидерство виших официра, а ово је први семинар који у центар пажње ставља лидерство на нивоу вода и чете. ■

З. МИЛАДИНОВИЋ

Делегација Норвешке у нишком санитетском центру

Развијање регионалног центра

Делегацији Оружаних снага Краљевине Норвешке, коју је предводио генерал-мајор Лајф Розен, начелник Санитетске службе, у Нишу је 10. марта презентован пројекат Регионалног центра за обуку санитетског кадра првог нивоа.

Током посете гости су обишли кабинете у којима се налази опрема из донација Краљевине Норвешке и посматрали вежбу извлачења повређених из возила и пружања прве помоћи. У нишкој Војној болници управник пуковник др Славиша Ђирић укратко је представио представницима норвешке делегације историјат и начин рада Војне болнице, односно докле су стигли са припремама за учешће у мировним операцијама.

Генерал-мајор Петар Ђорнаков, начелник Управе за обуку и доктрину ГШ ВС, истакао је да је развој санитетског центра и његово прерастање у регионални, заједнички пројекат наше и норвешке војске.

– Пројекат је обострано добро прихваћен. Ми имамо добар потенцијал у квалификованом кадру и доброј инфраструктури. Очекујем да у наредне две године овај центар прерасте у Регионални центар, односно, у Центар Војске

Србије који ће бити у стању да своје људе и санитетски кадар војски из окружења оспособљава по најсавременијим стандардима. Већ у јуну у Нишу ће бити организован међународни курс за болничаре и медицинске техничаре свих профила – рекао је генерал Ђорнаков.

Како је нагласио генерал Ђорнаков, поред три донације у санитетском материјалу и софистицираној опреми, до сада су организовани и курсеви на којима су норвешки инструктори обучавали наше војне медицинаре, а планови и програми обуке су усаглашени са стандардима НАТОа.

Начелник Санитетске службе норвешке војске генерал-мајор Лајф Розен нагласио је да се у четворогодишњој сарадњи постигло више него што је првобитно планирано. ■

З. МИЛАДИНОВИЋ

Бригадни генерал
доц. др Младен
Вуруна, начелник
Управе за
школство

У з 1 8 . м а р т -

Освајање академског

Трудићемо се да квалитет наших образовних институција поставимо тако да оне буду у стању да обједине образовни и научноистраживачки рад као компоненте јединственог процеса високог образовања. Сматрам да и ВА и ВМА имају квалитет да акредитују студије сва три степена и верификују своју научноистраживачку делатност. Није важно како ће се диплома на крају школовања звати. Битно је да буде призната и препозната.

ан Војне академије, 18. март, разумемо, не само као датум када се своде биланси календарске године, подвлаче успеси и награђују заслужни, него као тренутак када сви који су свој рад уградили у процес увођења нових снага у систем одбране, треба јасно да сагледају циклус који следи. Бити суштински далековид, истовремено значајно и бити искрен у спознаји грешке, пропуста или мањка одлучности током претходног периода.

Људи који се баве образовањем младих старешина Војске Србије морају бити промишљиви колико и најодговорнији људи у држави. Њихова визија не сме сезати краће од четири године, колико траје школовање једне класе Академије, и у њу морају бити урачунати чиниоци, на први поглед далеки и недодирљиви систему одбране.

У разговору који следи, бригадни генерал доцент др Младен Вуруна, начелник Управе за школство Сектора за људске ресурсе Министарства одбране, открива нам концепт који би дугорочно позиционирао систем војног школства у образовно-научни амбијент Србије, омогућавајући сигуран ресурс младих старешина спремних и способних да брину о безбедности земље.

□ У току је процес акредитације Војне академије, чији епилог са нестрпљењем очекујемо. Докле се стигло у том послу?

– Војна академија поднела је сву неопходну документацију за акредитацију институције и студијских програма. Исто је учинила и Војномедицинска академија. Намера ВА јесте да се акредитује као висока школа академских студија, док је ВМА поднела захтев за акредитацију високе школе интегрисаних академских студија медицине. Војна академија ће, после добијања уверења о акредитацији и дозволе за рад од Министарства просвете, школовати будуће официре на основним академским студијама у пет студијских програма – менаџмент у одбрани, војноелектронско инжењерство, војнома-

простора

шинско инжењерство, војнохемијско инжењерство и војно ваздухопловство. Студенти који заврше те студијске програме добијаће дипломе, препознате и признате у друштву – дипломе менаџера одбране, инжењера електротехнике и рачунарства, инжењера машинства или технологије, односно инжењера саобраћаја. Поменутим студијским програмима обухваћени су сви родови Војске Србије као и неке службе, другим речима – све што је оружаним снагама потребно сада, али у будућности.

□ Када бисмо могли да очекујемо исход?

– Акредитација високошколских установа почела је 2007. године, након доношења Закона о високом образовању, који је усвојен две године раније. Акредитација се спроводи у пет циклуса. Академија је захтев за акредитацију, као и већина факултета у Србији, поднела новембра прошле године. Прве резултате са нестрпљењем очекујемо већ за неколико дана.

□ Статус дипломаца Војне академије међу колегама из цивилства актуелно је питање већ неколико година. Пуно се говорило о сарадњи Академије и цивилних факултета на заједничким студијским програмима, односно да ће завршавајући их, студенти ВА добијати и војну и цивилну диплому. Данас је на ВА у оптицају неколико наставних планова и програма. Видите ли епилог?

– Ствари треба појаснити. Није суштински битно да ли ће неко добити цивилну диплому. Суштина је да лице после школовања добије диплому која ће бити призната у друштву, и то не само код нас него и у европском простору високог образовања. Та прича је, уосталом утемељена и у Закону о одбрани и у министарском упутству за 2008. и 2009. годину, у којима стоји да морамо да ускладимо систем образовања код нас са системом образовања у друштву. Најбољи пут такве хармонизације јесте акредитација. Дакле, није важно како ће се диплома звати. Битно је да буде призната и препозната.

□ А, наставни планови?

– Тренутно се четврта и пета година школују по старим студијским програмима. Друга и трећа година неких родова, као што су пешадија, оклопне јединице, АРЈ ПВО, ваздушно осматрање и јављање и авијација, школују се по заједничким студијским програмима са неким факултетима Београдског универзитета. То су Факултет безбедности, Факултет организационих наука и Саобраћајни факултет. Студенти који су сада на првој години школују се према програмима који још нису акредитовани, али се надамо и учинили смо све да се то убрзо промени. Ми ћемо после акредитације искористити законску могућност да свима који нису похађали заједничке студијске програме, применом еквиваленције, омогућимо да добију одговарајуће дипломе.

□ Помиње се могућност оснивања неке врсте војног универзитета у који би ушла Војна и Војномедицинска академија.

– Универзитет је цивилизацијска тековина које се не треба одрећи. Ми ћемо реформу војног школства спровести корак по корак. Прва на реду је акредитација ВА и ВМА као институција, односно високих школа које су квалификоване и акредитоване за студије првог и другог степена. Тиме бисмо задовољили готово све потребе система одбране. Војни универзитет, међутим, пружио би неке додатне могућности, као што је организовање докторских студија и развој научноистраживачког рада у области одбране и војне медицине. Трудимо се да квалитет наших образовних институција поставимо тако да су оне у могућности да обједине образовни и научноистраживачки рад

Честитка председника Тадића поводом 18. марта – Дана Војне академије

Поводом 18. марта – Дана Војне академије, председник Републике Србије Борис Тадић свим припадницима Војне академије упутио је срдчане честитке.

„Од свог оснивања 18. марта 1850. године, под називом Артиљеријска школа, Војна академија је кроз различите епохе свог развоја школовала најбоље официре, старешински кадар способан да изнесе огроман терет државног и политичког програма ослобођења српског народа и спреман да учува тешко стечени мир. То је био основни предуслов за државно и војно јачање модерне Србије у оквиру борбе за потпуну државну самосталност и независност.

Данас Војна академија образује нове генерације официра у духу српске традиције, од којих се очекује да својим знањем, радом и енергијом поносно стану на браник Отаџбине, али истовремено прати савремене токове војног школства.

Честитајући празник, желим вам да кроз реформу и реорганизацију војног школства завршите процес укључивања у систем високог образовања Републике Србије и постанете регионални центар за образовање војног кадра, а свим припадницима Академије успех у раду”, каже се у честитци председника Тадића.

као компоненте јединственог процеса високог образовања. Сматрам да и ВА и ВМА имају квалитет да акредитују студије сва три степена и верификују своју научноистраживачку делатност.

□ Од ове године млади потпоручници, пре преузимања прве дужности, стажирају шест месеци у јединицама Војске Србије. Сврха је, између осталог, „брушење” знања које су стекли током школовања. Чињеница је да је сваком младом старешини потребно време да помири разлике у ономе што је учио на Академији и свакодневних изазова трупе. Ради ли се нешто на смањивању тих разлика?

– То је био један од кључних захтева који је у процесу реформе војног школства поставио Генералштаб. Будућег потпоручника треба оспособити за командира вода. Нови студијски програми управо пружају ту могућност. У њима је 20 до 25 посто наставе посвећено војној обуци. Студент похађа војну обуку осам до девет месеци, што је дуже од војног рока или школе за резервне официре. У студијске програме уграђено је и стажирање на местима командира водова. Студенти ће проћи кроз 12 кампова током боравка на Војној академији, а поједини садржаји војне обуке спроводиће се и извођењем вежби у оквиру редовне наставе. После таквих студија, уверени смо, потпоручник ће бити спреман за почетне дужности, а јаз између студентског живота и прве дужности биће успешно премошћен.

□ Пре неколико дана отворен је конкурс за пријем у Војну гимназију и Војну академију. Тиме почиње циклични процес чији крај очекујемо у октобру, када почиње школовање нове класе. Каква је стратегија промоције војног позива међу омладином?

– Број кандидата за упис прошле године знатно је порастао у односу на годину-две уназад. Верујем да ће се из године у годину повећавати. Много тога доприноси таквом закључку, између осталог и реформа система војног образовања. Призната диплома јесте велики аргумент. Ипак, треба рећи да се наши студенти не школују да би радили у цивилству. Напротив, оспособљавају се за почетне дужности у Војсци Србије. Али та призната диплома важна ј, јер им омогућава да се даље школују. Једноставно, живимо у таквом цивилизацијском тренутку када школе никада није довољно. Дакле, тим младим људима пружа се могућност да се усавршавају у разним правцима и они ће, верујем, то искористити.

И Министарство одбране учинило је значајне напоре на промоцији војног позива, а ти резултати виде се већ сада. У наредној години наставићемо са промоцијом тако што ће наши студенти учествовати на разним манифестацијама, не само у Београду него и у целој Србији, где ће и својом појавом и наступом учинити доста да Академију приближе омладини.

□ *Када бисте групи основача или средњошколаца представљали Војну академију и покушали да их убедите да конкуришу, које бисте аргументе искористили?*

– Прво бих им рекао да ће добити добро образовање. Затим бих им рекао да ће имати сигуран посао. Салидно плаћен посао. Поменуо бих могућност да током читавог живота напредују. Мислим да су то за младе људе довољни аргументи.

□ *Неке анализе показале су извесну меру непознавања чињеница о војном позиву међу омладином. Шта урадити да им се то разјасни?*

– Када смо ми уписивали

Војну академију, наравно, нисмо у потпуности разумели како Војска функционише. Мислим да није ни потребно да свршени средњошколци који долазе на Академију у потпуности разумеју Војску да би могли успешно да се баве својим почетним дужностима, односно пословима. Ми смо последњих година имали и реформу Војске Србије, тако да она не изгледа као што је изгледала некада. Сматрам да су ствари доста транспарентне и онај кога заиста занима да спозна како систем одбране изгледа и функционише, податке може наћи на сајту МО и ВС или у магазину *Одбрана*.

□ *Како се школовање девојака одразило на климу на Академији?*

– Веома добро. Девојке сјајно обављају своје дужности, одговорне су и дисциплиноване. На дужности гледају као и младићи, а колеге су их добро прихватиле. Тако нешто је у свим европским земљама нормално. Имао сам прилике да обиђем доста војних академија и уверио сам се да је присуство оба пола добро прихваћено и позитивно се одразило на климу на академији.

□ *Да ли трпи дисциплина?*

– Напротив! Девојке су веома дисциплиноване и то утиче и на мушкарце. Мислим да је то изазов за њих.

□ *Услови живота и рада студената су вечита тема. Нека обећања по том питању су испуњена, а нека нису, нпр. Интернет у свакој студентској соби?*

– Не престајемо да радимо на томе. Надам се да ћемо до почетка следеће школске године испунити то обећање и омогућити брзу конекцију на Интернет у свакој соби. Од тог пројекта нисмо ниједног тренутка одустали, али економска ситуација напросто утиче на процес и на догађаје. Студенти имају довољан број рачунара на распо-

тролу и развој система школства. Сарадња Управе и војних школа је беспрекорна, управо зато што су надлежности прецизно подељене.

□ *Постоје извесне недоумице о месту и улози Управе за школство и њеном односу са Војном академијом. Како то објашњавате?*

– Управљање процесом школовања у систему одбране мора бити у Министарству одбране. Тело које тим процесом управља не треба и не мора да буде надређено војним школама. Та функција подразумева планирање, организовање, кон-

– Намера ВА јесте да се акредитује као висока школа академских студија, док је ВМА поднела захтев за акредитацију високе школе интегрисаних академских студија медицине.

– Академија је захтев за акредитацију, као и већина факултета у Србији, поднела новембра прошле године. Прве резултате са нестрпљењем очекујемо већ за неколико дана.

– Ми ћемо после акредитације искористити законску могућност да свима који нису похађали заједничке студијске програме, увођењем еквиваленције, омогућимо да добију одговарајуће дипломе.

– Призната диплома јесте велики аргумент. Ипак, треба рећи да се наши студенти не школују да би радили у цивилству. Напротив, оспособљавају се за почетне дужности у Војсци Србије.

лагању, имају приступ Интернету, а ми ћемо се трудити да им омогућимо још више.

□ *Није било необично видети студенте како чисте круг касарне чак и за време испитног рока. Занима ме да ли се у протеклих неколико година та политика у неком смислу променила?*

– Круг зграде и просторије морају да изгледају примерено чисто. Учење и испити увек су били у првом плану, али и остале обавезе не смеју се занемарити. Онај ко упише ВА мора се помирити са чињеницом да ће имати много више обавеза него неки студент у грађанству. Мислим да студенти, ипак, нису преоптерећени. Када дођем на наставу и разговарам са њима на релацији професор–студент, сазнам ствари које у формалном приступу тешко да бих могао. Тачно је да је студената мање него раније, а допунске обавезе су исте. Ипак настојимо да добрим планирањем створимо амбијент у коме обавезе нису терет.

□ *Војна гимназија ускоро ће прославити 40 година постојања. Школа је више пута била на прагу укидања, али је преовладавала логика да је систему, ипак, потребна таква институција. Где је она сада?*

– Управо смо ових дана разматрали реформу Војне гимназије. Неподељено мишљење министра одбране господина Шутановца и генерала Милетића јесте да Гимназија треба да постоји и да она има место у систему војног школства. Дакле, школа ће опстати, не зато што треба да попуњава бројно стање Академије, већ због тога што даје сјајне будуће офицере. Ако анализирамо шта је досад дала Војна гимназија, открићемо мноштво врхунских старешина, генерала, интелектуалаца... И Гимназија ће, неминовно, проћи процес верификације, односно процес хармонизације система војног школства са системом образовања у Србији, иако су њен план и програм већ сада идентични са НПП-ом цивилних школа истог профила. Она ће бити верификована и уписана у регистар средњих школа републике Србије, а Министарство одбране задржаће јурисдикцију над Војном гимназијом.

□ *Чиме би сте заокружили причу претходног циклуса између 18. марта 2008. и 2009. године, а чиме бисте је отворили до следећег празника?*

– Огроман напор уложен је на реформу војног школства и резултати ће врло брзо бити видљиви. Оно што је наш темељни задатак за наредни период јесте да имплементирамо акредитацију, тј. нове студијске програме, да их поправимо и дорадимо, да и даље школујемо офицере довољно образоване, квалитетне, способне да се суоче са свим изазовима, ризицима и претњама. Да се изборимо за наше место у нашем, али и европском академском простору... Такође, развијамо и систем усавршавања официра у четири нивоа. У питању је – нижи командно-штабни курс, командно-штабно усавршавање, генералштабно усавршавање и виши курс безбедности и одбране који ће похађати највиши официри и генерали, заједно са државним службеницима, политичарима... То је нешто што нас очекује у наредној години. ■

Александар ПЕТРОВИЋ
Снимио Јован МАРЈАНОВ

Студенти Војне академије о актуелном тренутку школовања

Признање знања и звања

Слика Ј. МАРЈАНОВ

Будући официри не страхују од изазова професије. Нестрпљиви су да преузму прве дужности и потврде квалитет образовања. Војска је, кажу, питање части, љубави, али и логично исплатив избор. Не страхују ни од промене каријере ако једног дана не буду перспективни у систему одбране јер ће имати признате и конкурентне дипломе.

Студент водник Немања Радојевић и студенткиња Вања Мрђа међу најбољима су у својим класама. Њих двоје су пионири нове ере војног образовања у Србији. Генерације којима припадају школовање на Војној академији започеле су по студијским програмима који се спроводе у сарадњи са факултетима Београдског универзитета.

Њихова диплома требало би да буде вреднија утолико што ће на њој поред звања официра стајати и звање инжењера информационо-технолошког односно инжењера технологије. Та чињеница требало би да им отвори врата академских усавршавања без тешкоћа са којима су се сусретале њихове колеге ранијих година. Њихово знање и звање неће бити доведено у питање ни у земљи, ни у иностранству.

Немања Радојевић школовање на Војној академији започео је као матурант Војне гимназије, увелико припремљен на изазове који

га очекују. Љубав према војном позиву, али и породична традиција, како каже, пресудили су у избору. У чачанском крају, додаје, официри су на добром гласу, а народ воли војску.

– Наравно, нису ме искључиво емоције водиле у одлуци да дођем у војну школу. У овом тренутку, сигуран посао јесте велика бенефиција за сваког младог човека који се одлучи за неки позив. Чак и ако, формално гледано, запослење није загарантовано, свако ко оствари добар просек неће остати на улици, то је сасвим сигурно – каже Немања. Према његовом мишљењу, професија официра особена је по сталном напредовању и могућностима усавршавања.

Немања је пре нешто више од две године уписао Војну академију, Смер ваздухопловно осматрање, јављање и навођење по заједничком студијском програму са Факултетом организационих наука. Када 2010. године буде промовисан у чин потпоручника, имаће диплому инжењера информационо-технолошког.

Та чињеница омогућиће његовој генерацији да, без икаквих процедуралних сметњи, настави усавршавање на факултетима у земљи и иностранству.

У истој позицији је и његова, годину дана млађа колегиница Вања Мрђа, која је на другој години атомско-биолошко-хемијске одбране на студијском програму ВА и Технолошког факултета у Београду. Два радна дана, од укупно пет, студенти Војне академије проводе изван казарне „Генерал Јован Мишковић“, међу колегама из цивилства.

– Значајно искуство за нас је могућност контакта са колегама са цивилног факултета, али и потпуно одсуство осећања изолованости, које је можда било својствено нашим колегама ранијих година – каже Вања.

Млада студенткиња ВА, неодојиво од војне каријере, посматра будуће усавршавање. Каже да не намерава да се задржи на академским студијама.

– Амбиција ми је да наставим са студијама и стекнем виша академска и научна звања. Наравно, ниједног тренутка нећу оклевати да све што сам научила на Академији употребим са позиције официра – истиче Вања.

Наша саговорница родом је из Санског Моста, а одрасла је у Житишту крај Зрењанина. Себе је од основне школе видела у униформи. Испоставило се да се пријем прве генерације девојака на ВА догодио управо оне године када је Вања завршила средњу школу.

– Истовремено сам била примљена и на Полицијску и на Војну академију. У избору је пресудио утисак озбиљности институције, али и студената које сам имала прилику да видим на Бањици – искрена је Вања.

Двоје будућих старешина дочекаће битно другачија војска од оне каква је била када су уписали Војну гимназију, односно Академију – већи проценат професионалаца, боља техничко-технолошка опремљеност, модерније наоружање, а могуће и другачија позиција у односу на колективне системе безбедности. У том амбијенту они би требало да одговоре захтевима државне политике који често неће бити једноставни и лаки.

И Немања и Вања сагласни су у оцени да су заједнички студијски програми вишеструко корисни. Признање знања и звања које су стекли током школовања допринеће њиховој професионалној афирмацији, али и промоцији Војне академије међу омладином. Њих двоје учествоваће на мноштву трибина и медијских наступа током наредних месеци колико траје конкурс за упис у војне школе. У њиховој причи препознаће се неки нови млади интелектуалци и будући официри. ■

А. ПЕТРОВИЋ

Професија јакког срца

Истраживачи Института за стратегијска истраживања Министарства одбране понудили су јавности студију „Матуранти о професији официр“ – научно-стручни рад који указује на емпиријске податке о већ уоченом проблему, који је посебно био изражен у последњих десетак година. Реч је о смањеном одзиву на конкурс за школовање на Војној академији. Истражено је више психолошких (мотивационих) и социолошко-демографских одлика популације младих и утврђено колико она утичу на опредељење младих за војни позив.

Истраживања о овој теми рађена су и у ранијем периоду. Наиме, професор др Десимир Пајевић је својевремено, пре двадесетак година, испитивао мотивационе чиниоце избора војне професије. Од тада је друштво доживело корените промене у различитим сферама. Имајући то у виду, Одељење за студије одбране Института за стратегијска истраживања покренуло је емпиријско истраживање под насловом „Ставови средњошколске омладине о школовању на Војној академији“. Идеја се темељила на чињеници да је у претходној деценији знатно опао број кандидата за официрски позив. Одговор на питање „Шта је разлог томе“ истраживачи су потражили на лицу места.

Потпуна слика

За реализацију пројекта формиран је тим истраживача Института, у коме су били: др Јованка Шарановић, начелник Одељења за студије одбране, потпуковник мр Срђан Миленковић, начелник Одсека за војну психологију, андрагогију и социологију, Анита Ђорђевић, психолог, истраживач и њена колегиница по струци мр Татјана Вишацки.

Руководилац пројекта др Јованка Шарановић напомиње да су се већ у току израде научне замисли отворила многа питања: да ли је промењен однос младих и какво је њихово мишљење о официрском позиву, да ли су и колико друштвене прилике утицале на про-

мену расположења, зашто се млади чешће не одлучују за војни позив...?

– Хтели смо да проблем размотримо са различитих становишта. Добра кадровска политика у Војсци треба да буде усклађена са потребама националне безбедности. У свим армијама света улагање у кадрове јесте дугорочна инвестиција, тако да није свеједно о каквом је квалитету реч. Осим тога, реч је о сасвим специфичном позиву који подразумева образовне, интелектуалне и психофизичке способности. Често кажемо да је то професија јаког срца. Још је давно војвода Живојин Мишић рекао да се карактер једне војске огледа у карактеру официјерског кора, а карактер официјерског кора зависи од карактера државе и народа коме припада. То значи да ће војска бити онолико добра колико су квалитетни кандидати за официјере, јер ће они једног дана одлучивати о најзначајнијим питањима војске и државе. Велика је одговорност образовних институција, пре свега Војне академије, која мора да развија интелектуалне моћи и способности разумевања за ситуације које се не могу предвидети, а које карактеришу комплексност, нејасност, несигурност и променљивост. За то су потребни услови који могу не само да се носе са таквим околностима већ и да их превазиђу. Флексибилни, маштовити, агилни, радознали, способни за свестрану анализу и објективно критичко мишљење, услови који знају да „тумаче нијансе сиве боје“, који развијају разумевање, интуицију, мудрост и здраво расуђи-

Др Јованка Шарановић

вање. Све те особине треба да буду уграђене у профил савременог официјера који може да одговори изазовима у будућности – истице др Јованка Шарановић.

Шта су били општи, а шта посебни циљеви истраживања?

– Основни научни циљ био је утврђивање и класификовање фактора који утичу на мотивацију средњошколске омладине за школовање на Војној академији. Посебан циљ била је спознаја о степену информисаности средњошколаца о војној професији и војном високошколском систему, о разлозима који утичу на смањени одзив кандидата за школовање на Војној академији и о ставовима младих о шко-

ДЕВОЈКЕ БУДУЋИ ОФИЦИРИ

Један од циљева истраживања био је испитивање ставова ученика о школовању девојака на Војној академији, добрим и лошим странама ангажовања жена у Војсци.

Чак 68 одсто испитаника позитивно оцењује модел школовања девојака на Академији, уз свест о сложености официјерског позива.

Да је избор добар, али да постоје и негативне последице такве одлуке, девојке објашњавају најчешће одговором да на Војној академији не постоје добри услови за школовање жена, док младићи сматрају да жена официјер неће моћи да постигне и адекватно одговори улози мајке.

ловању девојака за позив официјера, као једној својеврсној реформској новини. Идеја је била и да се утврди да ли и како на ставове средњошколаца о војном позиву утичу социолошко-економски и социолошко-демографски фактори, интереси, мотиви и систем вредности, односно, да ли међу њима постоји значајна статистичка корелација? – каже госпођа Шарановић.

Ко је још, осим истраживача Института, био укључен у пројекат и каква је била сарадња?

– Иако је носилац пројекта био Институт за стратегијска истраживања, потпуно је јасно, с обзиром на значај и важност проблема који се истраживао и могуће дугорочне ефекте на војску и државу у целини, да Институт није могао сам да реализује све активности. У истраживању на терену значајна је помоћ коју су пружили Министарство просвете Републике Србије, Управа за обавезе одбране, Војна академија, војни окрузи и војни одсеци, уз друге организацијске целине Министарства одбране. Сарадња оба министарства била је за сваку похвалу. Уз то, истраживачи су у школама сјајно дочекани. Уопште, на терену све је текло по динамичком плану. Разговарали смо са представницима школа, али и са људима из војних одсека, што нам је било драгоцено. Они су износили своје виђење проблема, давали предлоге и сугестије. Неки од њих су се нашле и у закључцима

студије. Истраживачи су били подељени у три групе. Једна је обишла Војводину, друга средњу и источну, а трећа јужну и западну Србију – објашњава др Јованка Шарановић

■ Недовољно информисани

Већ по традицији, највише кандидата за упис на Војну академију налази се у гимназијама и средњим техничким школама. Ученици су веома добро прихватили позив да учествују у обимној и анонимној анкети.

– Обишли смо 67 школа у 61 граду и 25 округа, водећи рачуна о територијалној покривености. Резултати анкетирања 2.527 средњошколаца показали су да чак 80 одсто испитаника жели да студира, а десет одсто њих определило се за Војну академију. Тај проценат се није знатније променио у односу на онај у истраживању које је спровео професор Пајевић. Резултати испитивања на нашем узорку указују да

Психолог Анита Ђорђевић

ИЗВОРИ ИНФОРМИСАЊА

Највећи број ученика (29,24 одсто) изјаснио се да уопште није информисан о Војној академији. Од испитаника који сматрају да су довољно и потпуно обавештени, већина (27,11 одсто) информације добија посредством телевизије и то првенствено из војних емисија.

Знатан удео у информисању ученика имају штампа и радио – 9,66 одсто.

Готово сваки трећи испитаник (28,97 одсто) информације о Војној академији добио је од рођака, родитеља и садашњих или бивших студената на тој престижној школи.

промена постоји на лествици пожељних факултета. Наиме, прва три места припадају филозофском, правном и економском факултету, док су у претходном истраживању прва места заузимали медицински и технички факултети. На четвртм месту је Војна академија, што је остало непромењено. Очигледно је да млади традиционално високо вреднују официрски позив, иако су свесни да је то ризична професија која тражи много одрицања. С друге стране, истичу да школовање на Војној академији пружа могућност развоја интелектуалних и психофизичких способности, свестрано и широко образовање, са могућношћу даље усавршавања у земљи и иностранству – каже психолог Анита Ђорђевић.

Постоје ли разлике између афинитета младића и девојака?

Младићи би се најпре определили за смер Копнене војске, а затим за Ваздухопловство, а девојке су на првом месту заинтересоване за смер Ваздухопловство, потом за Копнену војску и логистику.

Колико су ученици информисани о студирању на Војној академији?

– Нажалост, мало. Жале се да нема довољно прилога у новинама, на радију и телевизији. Тек у време конкурса у војним одсечима могу пронаћи плакат на огласној табли. То је мање-више све и, како средњошколци истичу, релативно касно. Наиме, са информисањем о Војној академији почиње се у време кад су се они већ определили за будући факултет и започели припрему за полагање пријемних испита.

Већ само наше појављивање у средњим школама широм Србије изазвало је велику пажњу. Многи ученици су изразили жељу да посете Војну академију, распитивали се за такву могућност. Очигледно, то је пут којим би требало ићи. У недостатку правих чињеница, млади се о војном позиву информишу од родитеља, познаника, вршњака... – наводи Анита Ђорђевић.

■ Повратак квалитета

Уочен проблем креће се у размеђу чињеница које сугеришу закључак: мањи одзив – нижи квалитет.

– Разлог за недовољан одзив био је, између осталог, слаба информисаност о официрском позиву. Наиме, чак 90 одсто ученика, према сопственим изјавама, није информисано, готово половина не зна да је школовање на Војној академији бесплатно, а 45 одсто не зна да је реч о интернатском смештају... Осим тога, узроци смањеног одзива јесу и последица ратова, афера, негативних појава.

Ваља узети у обзир и писање штампе, које понекад не даје објективне информације о Војсци. Дакле, потенцијалним кандидатима треба ваљано објаснити шта је војни позив, какви су његови захтеви и које услове морају да испуне. Да је то тако, потврдила је Ана Тадић, студенткиња друге године смера Ваздухопловства, која је говорила о својим пређашњим недоумицама, очекивањима, школовању, другарству, условима студирања... – каже потпуковник мр Срђан Миленковић.

Из којих средина потичу будући официри?

– То нису деца, како се често мисли, из најсиромашнијих породица, нити синови и ћерке богатих родитеља. Припадају, оном што смо некада звали, средњој класи. Њихови родитељи имају углавном средњу стручну спрему и просечна финансијска примања.

Ученици средњих техничких школа су мање заинтересовани за официрски позив, јер се већ првобитним избором опредељују за

ИЗЈАВЕ УЧЕНИКА

Занимљиво је погледати шта су средњошколци написали у анкети. Негде су то сасвим кратке изјаве, каткад коментари или констатације:

„Не треба да студираш ВА ако немаш довољно храбрости и ако ниси довољно упоран“.

„Не могу да одговорим на ово питање јер нисам информисана. Већ сам одлучила... Сматрам да мушкарци и жене треба да буду равноправни у овом послу. Презентујте ВА раније, а не у априлу, јер мислим да је веома занимљиво, а касно се о томе информисамо“.

„Војна академија пружа свестрана знања, због здравог развоја личности, и доноси економску сигурност и радно место“.

„Мислим да смо слабо обавештени о ВА, али да знамо какве су наше могућности ту, вероватно би било више деце која би имала жељу да учествују у таквим врстама активности“.

„Мислим да је ВА факултет који пружа велико знање (опште) и свиђа ми се она завршна свечаност. Савршено, осећала бих се моћно. Свиђа ми се и бацање капа на крају. Веома емотивно делује све то“.

„Можемо утицати на сигурност своје породице, народа и отаџбине“.

Потпуковник мр Срђан Миленковић

своју професију или наставак студија на сродном факултету. Још нешто, оцене нису обавезно мерило знања, будући да ваљаност оцене често зависи од школске традиције, рејтинга школе, наставника... Стога смо предложили Војној академији да се у конкурсу не поставља као услов висина оцене из конкретног предмета, већ да, сем обавезних тестирања и лекарских прегледа, сви кандидати полажу и пријемни испит.

У интересу је Војне академије, Војске Србије и система одбране да добију најквалитетнији могући кадар. Војска је државна институција од изузетног значаја, тако је свуда у свету. Већ сада морамо имати пројекције кадрова за 2015. и 2020. годину – закључује потпуковник Миленковић.

Показало се да је студија „Ставови средњошколске омладине о школовању на Војној академији“ урађена у прави час – уочи расписивања новог конкурса за пријем кандидата. Тимски рад обележен спојем младости и искуства уродио је корисним научним сазнањима. Њихово уграђивање приликом расписивања конкурса за пријем у Војну академију потврдило је ефикасност коришћења научних сазнања у пракси у процесу решавања једног веома значајног проблема за безбедност и систем одбране уопште – закључила је др Јованка Шарановић.

У сваком случају подаци истраживања преточени у студију, штампану као књига под насловом „Матуранти о професији официр“ биће драгоцени уколико се и убудуће претачу у конкретне одлуке. ■

Бранко КОПУНОВИЋ

Трајемо док п

За 78 дана, колико је трајала агресија 19 земаља на Југославију, погинуло је више од хиљаду припадника Војске и око две и по хиљаде цивила. Под бомбама Северноатлантског пакта страдало је и деведесет малишана. Рањено је више од пет хиљада људи. Крстарећим ракетама, авионским, касетним и графитним бомбама уништено је више од педесет мостова, оштећено на стотине путева, тргова, улица, срушено је на десетине стамбених зграда, разаран је електроенергетски систем... Непроцењиву штету претрпели су и бројни споменици културе, манастири, цркве. Уништена су многобројна велелепна здања у Београду, Нишу, Новом Саду... На Косову и Метохији страдали су бројни докази вековног српског битисања на том простору.

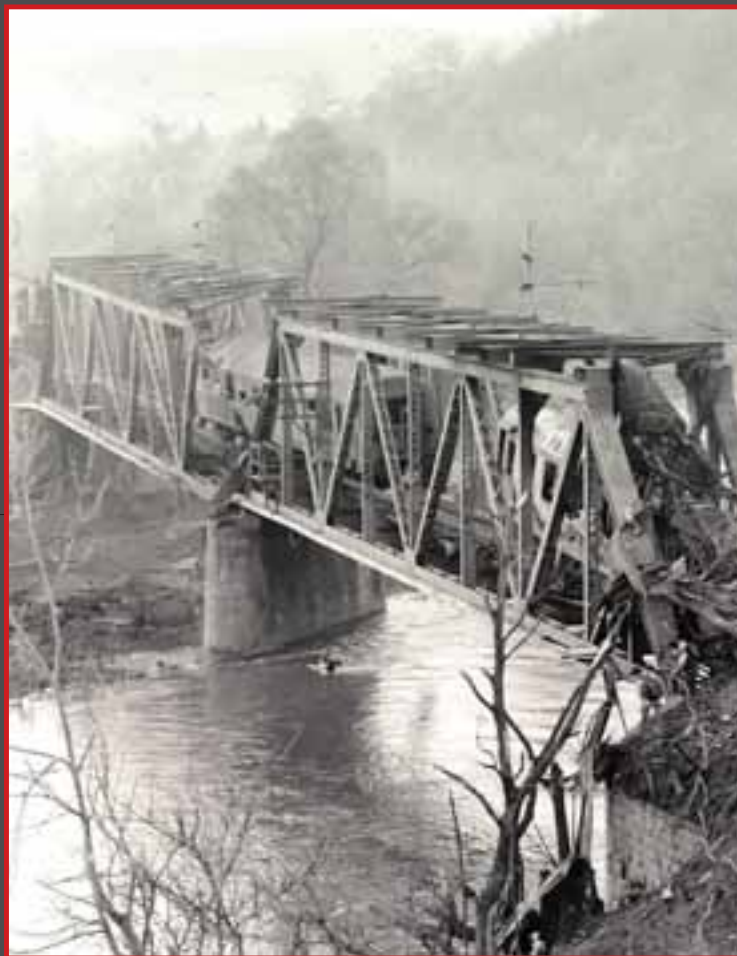
Сећањем обележавамо деценију од агресије Натоа на Југославију, од необјављеног, 78 дана и ноћи дугог, ваздушног напада на српски народ и његове градове. Мало је времена прошло од стравичних јаука сирена за ваздушну узбуну, продорних звукова крстарећих ракета и језиве рике тона и тона авионских бомби, бачених на уснуле грађане Шумадије, Војводине, јужне Србије, Косова и Метохије, да бисмо без емоција, без страсти и бола, без горког укуса неправде, могли да помислимо на тих тешких и неизвесних 11 недеља.

Још нема довољне историјске дистанце од нашег свакодневног вишечасовног живота под земљом, у подрумима Београда, Ниша, Лесковца, Куршумлије, Сурдулице, Новог Сада, Суботице, Чачка, Алексинца, Пирота, Приштине, Пећи, Косовске Митровице, свих оних градова који су били на мети бомбардера. Још нас гребе стрепња с којом смо дочекали вече 24. марта 1999, претпоследње године 20. века, када су бомбардовани војни аеродроми и одбрамбена инфраструктура. Ко зна да ли ћемо икад и моћи да хладнокрвно говоримо о том периоду наше националне историје.

А веровали смо, готово до последњег тренутка, да до напада неће доћи. Војници су, додуше, већ неколико дана били на борбеним положајима, углавном крај противавионских ракетних оруђа и осматрачких система, али су и они, попут других, очекивали да се нађе неко разумно решење. Надали смо се чак и док смо, на сателитској телевизији, гледали полетање на десетине и десетине бомбардера у Авиану. Мислили смо – вратиће се у последњем тренутку. А онда, нешто пре 20 часова, те среде, 24. марта, одјекнуле су експлозије бомби, зачуле су се сирене... И оптимизам је отишао у неповрат. После неуспелих преговора у Рамбујеу, Северноатлантски савез отпочео је ваздушне нападе на тадашњу СРЈ. Југословенска влада исте ноћи прогласила је ратно стање.

Од 1999. године, српски народ први пролећни месец, можда најлепши у години, не може да раздвоји од бомби, од ваздушних узбуна, од експлозија... Од смрти. За 78 дана, колико је трајала агресија 19 најбогатијих земаља, предвођених Сједињеним Америчким Државама, погинуло је више од хиљаду припадника Војске и око две и по хиљаде цивила. Свој последњи сан у некој од тих стравичних ноћи уснуло је и деведесеторо деце. Рањено је више од пет хиљада људи.

Свакодневно бомбардовање српских градова окончано је 10. јуна, усвајањем Резолуције 1244 Савета безбедности Уједињених на-

ПАМТИМО

ција и потписивањем Кумановског споразума, којим је власт на Косову и Метохији преузела међународна војна управа. Радост због завршетка ваздушне операције, цинично, нељудски, нехумано, сурово назване „Милосрдни анђео“, убрзо је заменила туга због стравичних последица америчке и западноевропске „милости“.

Од 24. марта, када су на југословенске градове пале прве бомбе, до 9. јуна и последњих дејстава авијације Северноатлантске алијансе, углавном по цивилним објектима у Србији, погинуло је и рањено око осам и по хиљада људи, а међу њима је било и деце, уништено је више од педесет мостова, оштећено на стотине путева, тргова, улица, срушено је на десетине стамбених зграда... Непроцењиву штету претрпели су и бројни споменици културе, манастири, цркве,

многобројна велелепна здања у Београду, Нишу, Новом Саду, Сурдулици, Алексинцу... више не постоје. На Косову и Метохији упорно и методично уништавани су најстарији споменици вековног битисања српског народа на тим просторима.

За једанаест недеља, само у Београду, страдало је неколико архитектонских бисера, попут Авалског торња, Пословног центра „Ушће“, зграде старог Генералштаба, председничке резиденције у Ужичкој, здања Телевизије у Абердаревој и Министарства унутрашњих послова у Милошевој улици, Команде Ваздухопловства у Земуну... Оштећени су манастири и цркве из 16. и 17. века.

Бомбе авијације НАТОа нису бирале циљеве. Осим бројних споменика, доказа вишевековног трајања српског народа на овим просторима, бомбе и кристареће ракете погађале су индустријска и привредна постројења. Уништавани су погони нафтне, машинске и хемијске индустрије, разарани складишта горива и бензинске пумпе, гађане су електране, онемогућавана је дистрибуција струје и воде... Над електропривредном инфраструктуром испробана су и нова оружја, попут графитних бомби. Велике штете претрпела је и саобраћајна инфраструктура – поред многобројних мостова и надвожњака, страдали су и аеродроми, путеви, железничке пруге, хотели...

Нису поштеђени ни стамбени објекти. „Колатерална штета“, нанета српском народу на градским трговима, пијацима и у многим веома прометним улицама, попут оних у Нишу, Куршумлији, Владичином Хану, Сурдулици, Новом Пазару, Алексинцу... никада неће бити заборављена. Цену тог новогворног, еуфемистичког термина, измишљеног да би се оправдали (случајни ?!) злочини над недужним становништвом, платило је, за 78 дана непрекидног бомбардовања, животом више од 400 особа. Од петог априла 1999. године, када је, у центру Алексинца, погинуло 17 грађана, до бомбардовања старачког дома у Сурдулици, почетком јуна, догодило се најмање 15 сличних „грешака“. Гађане су телефонске централе, болнице, возови, аутобуси, избеглички конвоји, затвори...

И овог марта, док се грађани Србије сећају свих жртава нечовечног и немилосрдног бомбардовања једне суверене европске државе на крају 20. века, морамо поновити поруку важну не само за Србе и Србију, већ и за све друге народе и државе у целој Европи, у целом свету. Ратом се никада и нигде није решио ниједан проблем. Прошло је десет година од агресије НАТОа на Југославију, земљу које више нема, а проблеми су остали. Решења су тражена и после бомбардовања, а тражиће се и у будућности. Проблеми и њихово решавање су судбина човека, његовог постојања. Јасно је да свеколиког и свевременског решења за све проблеме једноставно нема. Али свима треба да буде јасно и то да рат не сме да буде ни понуђен као облик наметања решења.

Ако се и овом приликом, у спомен жртвама агресије НАТОа на Србију и српски народ, присетимо Достојевског и његових „суза детињих“, нема никаквог двоумљења да злочини почињени у периоду од среде, 24. марта 1999, до четвртка, 10. јуна исте, претпоследње године 20. века, немају никакво оправдање и не смеју бити заборављени. Жртве „Милосрдног анђела“ морају да памте и они који су их својом беспримерном суровошћу изазвали. А ми поготову. Живећи на овим просторима много пута смо искусили да заборав собом носи старе опасности на нови, увек суровији и немилосрднији, начин. Подсећајући на жртве српског народа, дате на крају 20. века, баш као и на његовом почетку, свесни смо истине да ћемо трајати док памтимо. И памтићемо да бисмо трајали. ■

Душан ГЛИШИЋ

**Припадници Војске Србије
у посети Националној
гарди Охаја**

Наставак успешне сарадње

У оквиру Плана билатералне војне сарадње Војске Србије и Оружаних снага Сједињених Америчких Држава, бригадни генерали Ђокица Петровић, командант Прве бригаде КоВ, и Јовица Драганић, начелник штаба ВиПВО, потпуковник Милан Мајкић и мајор Станко Петрић, боравили су од 21. фебруара до 1. марта на студијском путовању у САД, у команди Националне гарде Охаја, са седиштем у Колумбусу

Поред сусрета и упознавања са командантом генерал-мајором Грегоријем Вејтом, његовим помоћницима за Ваздухопловство и Колпену војску и осталим челним официрима Команде, старешине Војске Србије сагледале су структуру Штаба Националне гарде и функционисање Оперативног центра за ванредне ситуације државе Охаја.

Током вишедневног боравка делегација је обишла и базу 179. авио-винга у Менсфилду, која располаже са, углавном, транспортним авионима типа С-30, те авио-базе лоциране у Толеду и Спрингфилду, односно авиобаталјон у Колумбусу, у којима су сагледали њихову структуру, опрему и технику којом располажу.

Како је тематика студијског путовања била везана уз улогу начелника штаба у управљању штабом, највише пажње посвећено је сагледавању начина рада Команде Националне гарде као целине и сваког њеног

одсека, односно Центара за обуку њених припадника.

О својим утисцима из Охаја, бригадни генерал Јовица Драганић каже:

– Посета је била изузетно добро организована и веома корисна. За нас је било посебно занимљиво да видимо какав је начин рада начелника штабова и функционисањем оперативних центара. Посебну пажњу привукла је обука пилота за мисије. Током свих обилазака јединица представљено нам је све што нас је занимало.

Сем осталог, имали смо прилике да видимо на делу њихове авионе и пилоте, а једном приликом, у кабини F-16 летео је и наш потпуковник Милан Мајкић. Било је корисно видети и каква је обука подофицира, односно какви су програми помоћи појединцима и њиховим породицама. Посебно онима који су учествовали у мисијама. Упознали смо гостопримљиве људе, њихов начин живота, культуру... Гледали смо и једну сјајну кошаркашку утакмицу између Охаја и Пенсилваније... У Србију смо се вратили са новим војничким и пријатељским искуством – истиче генерал Драганић.

У једном од центара, смештеним у Равени, припадници Војске Србије имали су прилику да разгледају најсавременије тренажере за обуку у вожњи и гађању из пешадијског и тенковског наоружања и да седну за управљачке механизме борбеног возила *бретли* и једног од најсавременијих тенкова данашњице типа *абрамс*.

Гости из Војске Србије присуствовали су годишњем скупу првих подофицира ваздухопловства и скупу команданата, командира и првих подофицира Националне гарде, коме је присуствовао и гувернер државе Охаја. Том приликом је генерал Вејт, обраћајући се присутнима и поздрављајући чланове делегације ВС, рекао да Оружане снаге САД одржавају овакав вид међународне војне сарадње са више од 60 држава у свету, али да је сарадња са Војском Србије једна од најуспешнијих, што је, како је нагласио, и званични став Вашингтона.

Срдачни домаћини су, између осталог, омогућили својим гостима незаборавно учешће на официрском балу припадника Националне гарде.

Од приказаног и виђеног током студијског путовања много тога се може применити и у раду наших команди, посебно у области рада и ангажовања подофицирског кора и првих подофицира, заједнички је закључак чланова наше војне делегације након повратка из Охаја. ■

Б. М. ПОПАДИЋ

Први самостални лет будућих пилота

На војном аеродрому Батајница студенти 130. класе Војне академије обавили су, 3. марта, први самостални лет – лаширање на хеликоптеру Хо-45. Тиме су учинили још један важан корак у образовању за захтевни позив пилота.

– Било је тешко самостално преузети одговорност за ваздухоплов. У тим тренуцима нисам размишљао о себи и својим осећањима. Био сам потпуно концентрисан на лет – рекао је после свог првог лета будући пилот хеликоптера студент старији водник Никола Димитријевић.

– Имао сам осећај сигурности, био сам свестан да сам способан да управљам летелицом – коментар је Николиног друга из класе студента старијег водника Мирослава Матића.

Први самостални лет ваздухопловом двојице будућих пилота хеликоптера надгледали су припадници 252. мешовите авијацијске ескадриле, јединице у којој се будући пилоти током школовања обучавају на различитим врстама летелица. ■

А. А.

Ваздухопловна подршка у мировним операцијама

У центру за мировне операције (ЦМО) Здружене оперативне команде Генералштаба Војске Србије одржан је тродневни семинар „Захтев за блиску ваздухопловну подршку у мировним операцијама“. Организатори скупа су ЦМО, Европска команда оружаних снага САД и Команда ВиПВО.

Циљ семинара је да учесници, међу којима је највише пилота Војске Србије, сазнају више о процесу доношења одлуке за пружање ваздухопловне подршке у мултинационалним мировним операцијама.

Предавачи на семинару говорили су и о искуствима представника Европске команде оружаних снага САД стеченим у Авганистану, методама тражења и обезбеђивања ваздухопловне подршке и дужностима из двојеног контролора ваздушног простора. ■

А. А.

Пише
Љубодраг
СТОЈАДИНОВИЋ

Један докони
антологичар
пучева срачунао
је да их је у
писаној људској
историји било
више од десетак
хиљада. Неки су
били успешни,
бар за клику која
„сређује ствар у
држави“. Али
људи који су
силом дошли на
власт углавном
на исти начин и
силазе. Да ли је
СФРЈ могла да
се сачува једним
финим,
паметним,
деликатним,
мирним војним
ударом. Дакле,
онако како је
рекао Јарослав
Хашек: „Да
похапсимо све и
онда заведемо
демократију!“

Костимирање слободе

У некој афричкој земљи скоро је изведен војни удар, или скраћено пуч. Скоро да више и не памтим како се та држава зове, а немоли генерал који је за себе узео власт.

Немајући друга посла, често сам пребирао по бизарној историји војних удара и, наравно, тамо нашао невероватне приче, од којих сам неке ударне успомене навео цитирајући нобеловца Маркеса. Истина је у његовим причама заиста невероватнија од сваке фантастичне измишљотине.

Али независно од новинара Габријела, четири кључна војна удара, или пуча извели су ови људи: Иди Амин, са надимком Дада, прво британски наредник, а затим генералисимус Уганде, француски легионар баналног имена, касније цар Бокаса Први у Централно-афричкој Републици, поручник Џери Ролингс у Гани и водник Самјуел До у Либерiji.

Сви су они, неким чудом, стекли чудовишну моћ у наведеним државама, уз деликатну напомену да је величанство Бокаса имало обичај да се храни људским месом, чега се није гадиле ни Иди Амин. Узгред, обојица су у своје време посетили Брионе, и још се не зна чиме су тамо послужени.

Ваздухопловни поручник Џери Ролингс извео је укупно четири војна удара, а потом постављао цивилну власт. Исту је изнова рушио кад би закључио да она не ваља, и посматрао са стране. Тај пилот није желео власт, већ нешто много више од тога. Да докаже како су владари смењиви, и да контролише ту смењивост.

Наредник Самјуел До је у Либерiji организовао подофицирску хунту. Затим је свима дао чинове генерала, а себи скромно задржао ознаке водника. На, на крају није издржао: себи је, таман као и Стаљин или Дада, при крају каријере прикачио чин генералисимуса. То је, изгледа, нешто више од чина. Не може се скинути док не оде глава.

Један докони антологичар пучева срачунао је да их је у писаној људској историји било више од десетак хиљада. Неки су били успешни, бар за клику која „сређује ствар у држави“. Али, људи који су силом дошли на власт углавном на исти начин и силазе.

Најбољу климу за пучеве имају Африка и Јужна Америка. Донекле југоисточна Азија. У Европи се та ствар тешко прима, пошто су механизми за контролу војске ригорозни и онемогућују организовање које би ту контролу могло да мимоиђе.

Ипак, у другој половини 20. века два војна удара су уздрмала јужни и северни део Европе. Најпре је у грчкој извесна пуковничка двојка Патакос–Пападопулос сменила цивилну власт, протерала монарха и организовала се као „демократска хунта“. Та синтагма јесте у основи противречна, али донекле образлаже свемоћ оних који су за себе отели апсолутну власт, да владају и политичком лексиком како им се прохте.

Јунаци борбе против пуча у грчкој били су музичари: Микис Теодоракис и Мелина Меркури.

У Пољској, чувајући католичку верзију реалног социјализма, власт беше преузео генерал Војчек Јарузелски. Био је то „тихи удар“, који је ипак довео до ре-

пресалија према пучанству, већих од разлога за сам удар.

Јарузелски није себи качио већи чин од онога који је имао кад је узео (кад су му дали власт), али се и данас вуче пред судовима доказујући да је тако морало да буде. Слично је прошао и Аугусто Пиноче, који има надимак „убица са стадиона“, али њих двојица су бар сачували живе главе, ако се то тако може назвати.

Сви ови примери, од којих су неки бизарни, неки језиви, а сви углавном апсурдни, чине један новински „есеј“ о пучевима. Разлог за избор ове теме налази се у нашој блиској прошлости, и у питању које се овде често поставља: да ли је СФРЈ могла да се сачува једним финим, паметним, деликатним, мирним војним ударом. Дакле онако како је рекао Јарослав Хашек: „Да похапсимо све и онда заведемо демократију!“

Наравно да се пропала Југославија није могла сачувати пучем, као ни било шта друго. Пуч је био неизводљив, због разорног шовинизма који се полако ширио и међу кадром ЈНА. Било би још горе да је био изводљив, јер ко зна шта бисмо данас имали: вероватно суђења онима који су разорили све што су могли, јер нису имали памети за ништа боље.

У ствари, изгледа да је негде почетком деведесетих једна група официра, у покушају да сачува Југославију коју су сви други рушили, одлучила да својим притиском, и то на сам врх, убеди „савезног“ да се помери. То јест да оде са свог места на неко боље, а уместо њега заседне одлучнији генерал.

Занимљиво, али група официра је успела да нађе двојицу, у чију одлучност нису сумњали, али ниједан од њих није желео да седне у врућу столицу у часу кад је и „савезног“ горело испод часног дела тела који служи за седење.

Тако је ствар пропала, ако се не рачуна обрачун „свих са свима“ који је почео само који месец касније, и то без пуча. Једноставно, није било ни војске која би слушала било кога, нити генерала кога би слушао било ко. То је последица распада, а не мањкавост оних који иначе до данас нису разумели шта се онда догодило. Па ни војни удар као модел чувања нечега што је већ изгубљено.

То је и разлог зашто војни врх из 2000. није успео да сачува Милошевића. Генерали су покушавали, није да нису, али нико није желео да их слуша. Тамо где је војска паметнија од својих војсковођа, пуч, макар и у корист цивилног војводе, неизводљив је.

Један аргентински писац, бавећи се сасвим другим стварима, у једној литерарној дигресији дотакао се и покушаја некаквог војног удара. А то је, наводно, било овако: ађутант председника, који је и сам некада био официр на челу пуча, имао је задатак да на почетку новог удара разоружа свог шефа. И ађутант, са чином потпуковника, упао је у кабинет, све са пиштољем, и рекао свом шефу: „Руке у вис, смењени сте!“

На то је шеф дрекнуо: „Море марш напоље!“

И тако је ствар пропала. Зато што се ађутант није звао Џери Ролингс. ■

Аутор је коментатор листа „Политика“

Напор се ис

СТИЦАЊЕ основних скијашких вештина за оне који до сада нису имали додира с тим спортом, односно њихово побољшање и кондиционирање оних који су скијање одавно заволели, били су циљеви обуке у зимским условима припадника 25. батаљона војне полиције Гарде Војске Србије на Копаонику.

За млађе припаднике 25. батаљона војне полиције, официре, подофицире и професионалне војнике који су у Гарду ступили пре неколико година, друга половина фебруара донела је нешто ново у свакодневной, иначе веома интензивној обуци. Нешто што је за њихове старије колеге, све до почетка овог века, била уобичајена, изразито корисна пракса у зимским месецима. Обуку на снегом покривеним и не увек гостољубивим планинским врховима стручњаци сматрају најбољом приликом да се побољша психофизичка кондиција, савладају основне скијашке вештине, увежбају тактичке радње у неубичајеним, зимским условима и, на крају, али не и најмање важно, побољша крвна слика и „напуне батерије“ за напоран рад током године.

Последњих пет година, међутим, припадници Гарде Војске Србије нису имали прилику, не само да се опробају на скијашким стазама већ и да се подсете

ПЛАТИО

неких вештина преживљавања на планини зими. Сећамо се, раније генерације професионалних припадника Војске на Копеонику могле су да науче основне вештине у зидању иглоа и копању „вучјих јама“, да савладају страх и снагу се у снежној међави, да постану виртуози на скијама... Овог пута, за све то није било времена, па су припадници војне полиције Гарде, током седмодневног боравка на Копеонику, углавном увежбавали вештине алпског скијања. Према речима потпуковника Саше Стојановића, команданта логорске просторије на Спортском полигону Копеоник, од средине фебруара до почетка марта ове године, официри, подофицири и војници по уговору 25. батаљона војне полиције, подељени у три смене, савладали су основе скијања и знатно побољшали ниво психофизичке кондиције.

– Захваљујући интензивним и веома квалитетним физичким припремама, реализованим у касарни, данима пре доласка на планину нисмо имали готово никаквих проблема у реализацији опсежног плана зимске обуке на Копеонику. Треба нагласити да су сви који су дошли, чак и они који до тада нису ни стали на скије, током седмодневне, прилично напорне обуке, научили да скијају, да изводе слалом и спуст и на највишим и најстрмијим стазама. Није било лако, наравно. Посебну пажњу инструктори су поклонили онима који нису знали да скијају, који су први пут узели скије у руке. Научили су их основним вештинама у раду с везовима, упозорили на неке почетничке грешке и указали на могућност повреда. Наравно, чинили смо све што је потребно да се отклони и најмања могућност повређивања. Редовно смо поклањали пажњу превентиви, јутарњем физичком вежба-

Потпуковник Саша Стојановић

Професор Радоје Роглић

њу и загревању пред одлазак на стазу, инструктори су проверавали везове, одржавање скија и опреме, пратили понашање скијаша на стази... Све то допринело је да смо боравак и рад на планини окончали без озбиљнијих повреда. Имали смо тек понеко истезање лигамената. Ако узмемо у обзир исцрпљујући темпо рада током седам дана, вишесатно скијање на стазама и обавезе у логорској просторији, веома мало слободног времена и предаха, слободно можемо рећи да је циљ обуке у зимским условима испуњен. После петогодишње паузе припадници војне полиције Гарде имали су прилику да скијају, организују рад и боравак на терену и у специфичним зимским условима, да на снегу провере своје физичке и психичке потенцијале, да се, бар за тренутак, ослободе стреса. Квалитетни услови смештаја на Спортском полигону Копеоник, знатно повољнији од уобичајених прилика на терену, допринели су да се после седам дана проведених на снегу сви осећамо знатно боље и спремније за наредне обавезе, закључио је потпуковник Стојановић.

Најважнију улогу у реализацији интензивне скијашке обуке имали су, свакако, инструктори скијања, од којих су неки припадници Гарде, тек током тих седам дана, сазнали прве скијашке тајне. Истичући да су сви полазници обуке, према стеченом скијашком знању, били подељени у две групе с којима се одвојено радило, дугогодишњи професор физичке обуке у Гарди Радоје Роглић оценио је да су сви испунили постављене циљеве. Они који нису знали да скијају, научили су да изводе једноставније слаломе и спуст, док су искусни скијашци, после више година, имали прилику да обнове своје

скијашко знање и стекну додатну сигурност.

– Квалитетна скијашка опрема, примерена за алпско скијање, иако стара десетак година, омогућила је да постигнути резултати буду у складу с очекивањима, док за нордијско скијање није било опреме, па није ни реализовано. Велику пажњу поклањали смо безбедности и дисциплини на стази, тако да су могућности за повреде биле сведене на минимум. У почетку је било и разумљивог страха, али све је то, после само неколико сати обуке, нестало као руком однето. На послеподневним анализама сваког дана је оцењиван рад током преподнева, разматрана ефикасност обуке на скијашким стазама и организација живота и рада у објекту, тако да смо имали прилику за корекције, што је знатно допринело квалитету обуке и постизању циља. Већ после неколико дана сви су скијали и по снежној вејавици, нису нам сметали ни ветар, ни смањена видљивост... На крају, током тих седам дана требало је много тога урадити, нисмо могли да бирамо временске услове – рекао је Роглић.

Посебну пажњу понашању и дисциплини припадника Гарде на стазама поклањао је капетан Милоња Бубања, заменик команданта логорске просторије и „главни организатор“ ефикасног живота и рада током боравка на Копаонику. У његовој надлежности је било решавање готово свих потреба полазника обуке, од обезбеђења опреме и ски пасова, до редовне и појачане исхране, бриге о квалитету смештаја и одржавању хигијене у собама са осам и шеснаест кревета.

– Услови на овом полигону знатно су бољи од уобичајених на терену. То се уочава на сваком кораку, у собама, у ресторану, на полигону... Зато је овде много лакше организовати живот и боравак на терену, што не значи да „за логистику“ нема посла. Тамо где се ради „од изласка до заласка сунца“ увек је пуно обавеза. Али је зато и мотива на претек, посебно кад се на сваком лицу види задовољство због постигнутог циља – рекао је капетан Бубања. ■

Душан ГЛИШИЋ
Снимимо Немања СУБОТИЋ

КОРИСНА ОБУКА

Командант гарде бригадни генерал
мр Горан Радовановић

Последњих дана обуке припаднике 25. батаљона војне полиције посетио је и командант Гарде бригадни генерал мр Горан Радовановић, који је високо оценио резултате постигнуте током њиховог боравка на Копаонику.

– Спорту и обуци у зимским условима увек смо поклањали велику пажњу. Последњих година, међутим, није било прилике да припадници Гарде оду на Копаоник и тамо осете све чари планинског живота. Познато је да Копаоник зна да буде веома ћудљив, то је показао и током овог фебруара, када смо, у три једнонедељне смене, организовали обуку припадника 25. батаљона војне полиције у алпском скијању. Наши официри, подофицири и војници по уговору уживали су у даровима планинске лепотице, скијали су и по мећави и по ветру и сунцу, по уређеним и неуређеним стазама. То је и био циљ – да савладају основне вештине скијања у свим временским и теренским условима. Задовољан сам постигнутим резултатима, посебно ако имам у виду то да током веома напорне обуке није било ванредних догађаја.

Све је прошло с мањим повредама, иако су неки од полазника обуке сода први пут стали на скије. С друге стране, видим да су и они задовољни уређеним. Стечено знање је било вредно уложеног труда, сви су знатно побољшали своју психофизичку припремљеност, што, с обзиром на обавезе које их свакодневно очекују у јединици, није занемарљиво – нагласио је генерал Радовановић.

Обележен Светски дан цивилне заштите

Смотра вештина

Поводом 1. марта, Светског дана цивилне заштите, у више од 20 градова Србије изведене су практичне вежбе војника на цивилном служењу војног рока

На вежбама је учествовало близу деветсто војника на служењу војног рока у цивилној служби, у сарадњи са припадницима Црвеног крста и Ватрогасног савеза Србије. Практичне вежбе представљале су проверу стечених знања и вештина на крају првог циклуса обуке, а њима је обухваћено око 4.000 војника на служењу војног рока у цивилној служби.

Показну вежбу „Ада 2009“, која је одржана у Београду, организовали су Управа за ванредне ситуације Министарства одбране и Одељење за ванредне ситуације Града Београда.

Вежба је обухватила општу обуку, прву помоћ, заштиту од пожара, спасавање из вертикалних средина и поступке приликом проналаaska неексплодираних убојних средстава.

30. септембра 1998, без оте опреме требало нам је више од сата да сазнамо где је епицентар – нагласио је начелник Михаиловић.

У оквиру показне вежбе посматрачима је приказана база података о наменским возилима и грађевинским машинама, чија се употреба планира у ванредним ситуацијама, али и приказ базе података о јавним склоништима изграђеним на територији општине Ваљево и Колубарског округа.

Поводом Светског дана цивилне заштите, поред практичних вежби заштите и спасавања, у окрузима и општинама одржане су свечане седнице штабова цивилне заштите, уз поделу признања најзаслужнијим појединцима и установама у систему цивилне заштите Србије. ■

М. И. – Б. П. - Д. С.

обука

Од укупно 22 групе младића који су прошли програм обуке на територији Града Београда, на вежби су учествовала 83 полазника, а своје вештине показали су и представници Ватрогасног савеза Србије, Црвеног крста Србије, Горске службе спасавања и ронилачког клуба „Big-Blue“.

У организацији Одељења за ванредне ситуације Новог Сада у том граду одржана је вежба цивилне заштите под називом „1. март 2009“, у којој је учествовало 120 војника на цивилном служењу војног рока.

На десетак радних тачака приказани су елементи заштите од пожара, пружања прве помоћи повређенима у разним ситуацијама, спасавање повређених са висина, ангажовање на изради одбрамбених насипа.

На показној вежби у Ваљево учествовало је 60 војника на цивилном служењу, представници Републичког сеизмолошког завода Србије, снаге и средства Војске Србије, екипе Хитне медицинске помоћи и ватрогасно-спасилачке јединице МУП-а. Вежба се одвијала под претпоставком да је дошло до земљотреса.

Вежбом је руководио начелник Одељења за ванредне ситуације Колубарског округа – Ваљево, Милан Михаиловић, који је саопштио посматрачима да је, захваљујући донацији Словачке, Центар за обавештавање из Ваљева први у Србију увео електронско праћење сеизмичке активности, односно успоставио везу са сервером Републичког сеизмолошког завода Србије и ушао у непрекидну везу са свим сеизмолошким станицама земаља Европске уније. Пројекат је у експерименталној фази и очекује се да би до краја јуна ове године требало да буде у пуној функцији.

– Такво електронско праћење сеизмичке активности омогућава нам да у року од пет минута након настанка земљотреса имамо податке о магнитуди, о епицентру и јачини земљотреса у његовом жаришту, што нам је сасвим довољно за прве процене о броју погинулих и повређених становника и степену рушења објеката у полупречнику до 12 километара од епицентра. Поређења ради, у разорном земљотресу у Мионици, који се догодио

Најбољи у региону

Резултати постигнути у оспособљавању доскорашњих професионалних припадника Војске, официра и подофицира, за нове, сасвим другачије послове од оних које су обављали током војне каријере, сврстали су Присму у сам врх сличних програма и иницијатива у нашем региону и централној Европи

Један од највећих искорака у нашем систему одбране, у односу на резултате постигнуте у окружењу, учињен је у области бриге за професионалне припаднике Војске који су, током њене реорганизације и трансформације, остали без радног места. Према свим релевантним показатељима национални програм Министарства одбране за подршку у промени каријере Присма, на основу кога је, током протеклих година, успешно преквалификовано више од пет хиљада некадашњих официра, подофицира и цивилних лица, показао се толико ефикасним да је изазвао запажено интересовање не само источноевропских држава, које последњих година мучи исти проблем, већ и земаља са знатно дужом традицијом у тој области.

Претешко бреме транзиције крајем 20. и почетком овог века на својим плећима носили су и припадници професије која, готово по дефиницији, увек прва осети све последице привредних, политичких и других друштвених турбуленција. Не само код нас, већ и у свету, убрзани развој цивилног друштва, науке и технологије, уз осавремењивање, модернизацију и трансформацију оружаних снага, довео је до наглог пораста броја „неперспективних, нераспоредених, сувишних“ официра и подофицира, који су се, без своје кривице, поново нашли на једном од најзначајнијих и најнеизвеснијих животних раскршћа, принуђени да бирају нову професију. Искуства показују да су, кад је реч о припадницима Војске Србије, упркос свему имали и нешто среће, пошто се наш модел за помоћ у промени каријере бивших припадника војске до сада показао најуспешнијим управо у најважнијој, завршној, компоненти. Процењује се да је, после промишљено изабраног новог позива и практично примењених савета, готово 70 одсто корисника Програма успело и да се запосли.

– Такав проценат ефикасности није остварен ни у једној другој земљи, што је

Игор Јовичић, државни секретар у Министарству одбране

БРОЈНЕ АКТИВНОСТИ

Међу различитим активностима, које садржај Присме чине веома ефикасним моделом подршке за преквалификацију, највећу пажњу и интересовање корисника изазивали су информисање о предузетништву, саветовање и помоћ при проналажењу посла, обука за „цивилна“ занимања, субвенционисано запошљавање, помоћ у покретању сопственог бизниса, пословни инкубатори и умрежавање корисника. Обједињени, ти садржаји нуде велики број одговора на најважније питање које корисници Програма у регионалним центрима Присме готово свакодневно постављају. Како даље, куда и са ким?

инострани експерте за управљање људским ресурсима и промену каријере, посебно наше колеге из Украјине и Русије, навело да се озбиљније заинтересују за детаље Присме – каже за „Одбрану“ Игор Јовичић, државни секретар у Министарству одбране. – С друге стране, њихово интересовање за наш модел и резултате постигнуте у току последњих неколико година инспирисали су нас да учинимо и корак даље, да га унапредимо у складу са захтевима времена и околностима у којима се тренутно налазимо. Можда је апсурдно, али светска економска криза, која је и нама закуцала на врата, за све у Присми представља још један, нови и другачији изазов, не само због очекиваног повећања броја наших потенцијалних корисника, заинтересованих за преквалификацију, већ и сразмерно већег

интереса послодаваца за запошљавање некадашњих припадника Војске – рекао је Јовичић.

— Унапређење програма

На основу стеченог искуства и у међувремену усвојене законске регулативе, у Министарству одбране одлучили су да побољшају и унапреде досадашњи модел подршке у промени каријере, развијен уз финансијску помоћ Велике Британије, Холандије и Банке за развој Савета Европе. Да учине корак више, што је наишло на очекивано одобравање иностраних партнера, пре свих земаља Нордијске иницијативе, односно краљевина Норвешке, Шведске и Данске.

– Иако је наш модел од почетка добијао позитивне оцене страних донатора, определили смо се за нека нова решења, за извесна

Потпуковник Миодраг Богојевић,
директор Дирекције Присма

де, не налази им радна места, то је програм у оквиру кога се они оспособљавају за обављање будућег посла. Ефикасност тог оспособљавања доказује се новим радним местом и то је оно по чему је Присма испред сличних модела, не само у окружењу, него и шире.

У наредном периоду покушаћемо да, поред официра и подофицира, у наш програм укључимо и професионалне војнике који, углавном због старосне границе, којом је лимитирана њихова војна каријера, остају без одговарајућег радног места. Надоградња модела подразумева отварање регионалног центра у Краљеву, попут оних у Београду, Новом Саду и Нишу, у којима су већ постигнути запажени резултати. И треће, уз помоћ наших спонзора, партнера и сарадника, покушаћемо да проширимо помоћ корисницима програма, посебно онима с квалитетним бизнис пла-

Бивши потпуковник Драган Салатић започео је производњу поврћа на свом имању у Угриновцима

побољшања, инспирисана законом али и тежњом ка ефикаснијој реализацији амбициозних програма – каже Игор Јовичић. – Уместо програма за „збрињавање вишка војног кадра“, ми данас имамо Програм подршке у промени каријере професионалних припадника Војске Србије, што није само терминолошка, већ и суштинска разлика. Не ради се, заправо, о вишку војног кадра или о збрињавању људи неспособних за рад, већ о подршци система одбране у промени каријере професионалних војних лица, људи који су део свог радног века провели у изузетно важној државној институцији. Војни позив је, несумњиво, изузетно тежак, он непрекидно изискује високе психофизичке напоре и тешко је очекивати да се сви њиме баве целог радног века. У свету је то одавно признато и зато у развијеним земљама и постоје специфични модели управљања људским ресурсима након окончања њихове војне каријере. Тамо је сасвим нормално да човек, после одређеног периода проведеног у војсци, промени каријеру, да се бави неким другим послом, у складу с личним интересовањем и амбицијима. У таквим, преломним тренуцима, неопходна је помоћ државе и њених институција. То подразумева читав ланац задатака, послова и обавеза у припреми, организовању и реализацији оспособљавања некадашњих припадника војске за будућу професију. Код нас је, на крају тог ланца, ново радно место, чиме се, заправо, доказује успешност модела. Наравно, Присма не запошљава љу-

ПОВЕРИЛАЧКИ ФОНД

Финансијску подршку Програма за преквалификацију професионалних припадника Војске пружају Поверилачки фонд НАТО / ПЗМ, Међународна организација за миграције и земље Нордијске иницијативе. У Поверилачком фонду, основаном 2006. године, окупљено је 16 земаља, чланица НАТОа, које предводи Краљевина Норвешка. Планирано је да пројекат траје највише пет година, а с обзиром на доказану успешност модела, нема разлога да се, после двогодишње иницијалне провере и једногодишњег продужетка, до 2011. не искористе његови максимални капацитети.

Средства Поверилачког фонда могу да користе припадници Министарства одбране којима је радни однос престао после 1. јануара 2007. и који су регистровани у оквиру Присме. Они могу да конкуришу за бесповратну помоћ у висини до 1.500 евра, изузетно и до 3.000 евра, за самозапошљавање, односно отпочињање новог посла, субвенционисање зараде или финансирање кратких курсева. Друга могућност су бескаматни микрокредити у износу до 3.000 евра, с роком отплате од 12 месеци (10 једнаких месечних рата и грејс периодом од два месеца). Та средства могу да се искористе за креирање новог радног места, отпочињањем новог посла или проширењем постојећег.

До краја 2008. године за средства Поверилачког фонда конкурисала су 2.404 корисника Присме, а добило их је 2.366.

ном, чак и на почетни период пословања, односно све до тренутка у коме се нови посао може сматрати развијеним. У свему томе треба подвући и значајну међународну сарадњу на остваривању модела Присма, која се огледа не само у помоћи појединих земаља, првенствено Норвешке, Данске, Велике Британије, Холандије, Шведске, већ и њиховом интересовању за наше несумњиве успехе. Дошло је време да, после извесног периода учења на туђим искуствима, сада ми учимо друге, да наше знање и успешност у ефикасној подршци професионалним припадницима војске у изналажењу нове професије пренесемо другима. Наша сарадња с Поверилачким фондом НАТОа (Партнерства за мир) и земљама Нордијске иницијативе, које нам помажу у реализацији Програма, али и са Међународном организацијом за миграције и њихове високе оцене досадашњег модела за подршку у промени каријере, дају нам за право да од Присме у наредном периоду очекујемо још боље и ефикасније резултате – рекао је Јовичић.

— Од трауме до нове наде

Задовољство постигнутим резултатима изражава и потпуковник Миодраг Богојевић, директор Дирекције за промену каријере ПРИСМА, који напомиње да Присма утиче и на повећано интересовање младих за војну професију, јер им показује да, по окончању радног века у униформи, нису препуштени сами себи и будима тржишта ра-

да. Истичући да је избор нове професије увек веома осетљиво питање, потпуковник Богојевић каже да му највећи мотив за изналажење нових решења и модела за ефикаснију Присму представљају задовољни корисници Програма:

– Кад се јаве на конкурс за преквалификацију наше некадашње колеге, официри и подофицири су у специфичном расположењу, утучени, незадовољни, несигурни, забринути за своју будућност. Треба имати у виду да су, већином због потребе службе, изгубили не само посао, већ и професију, они нису у прилици да „само промене фирму“, попут свих других људи који остану без радног места. Губитком посла, изгубили су и звање, део свог идентитета, па не чуди што су депресивни, што сматрају да су посао изгубили својом кривицом и да су неспособни. Тешко им је да поверују да ће за само неколико дана, већ после првих предавања и вежби у такозваним мотивационим радионицама, изгледати и размишљати сасвим другачије. А управо то се догађа. После почетних несналажења у њима се буди нови елан, нова енергија којом руше све препреке. Убрзо су спремни за нове изазове и то веома успешно доказују у обављању изабраног бизниса.

Поред официра и подофицира, корисници Присме су и цивилна лица на служби у Војсци, односно војни службеници и намештеници. Иако у нешто бољем положају од војних лица, јер могу да задрже професију за коју су се школовали, ни њима, после губитка радног места, не цветају руже. Посебно ако се имају у виду околности у којима их је „зла судба“ задесила, велика стопа незапослености, неповољни услови кредитирања приватне делатности и отежан привредни развој Србије. У Дирекцији Присме истичу да ће у наредном периоду своје услуге понудити и професионалним војницима.

– Програм преквалификације, који обухвата мотивационе радионице и курсеве, реализује се у регионалним центрима, односно иза-

Снимко Димитрије ГОП

Пензионисани потпуковник Љубомир Алексић, сада је власник фирме за прављење еколошких трака

Мирјана Корица, референт за односе с јавношћу

КОРИСНИЦИ ПРОГРАМА

За помоћ у преквалификацији и средства Поверилачког фонда могу да конкуришу официри и подофицири којима је престала професионална војна служба по потреби службе и цивилна лица, односно војни службеници и намештеници, којима је, уз отпремнину, престао радни однос због организацијско-мобилизацијских промена и гашења радног места.

Услов за све је да се не налазе у професионалној служби, односно да им је радни однос престао после 1. јануара 2007. године.

браним образовним установама у Београду, Новом Саду и Нишу. На самом почетку, уз помоћ наших саветника, корисници Програма уче основне вештине проналажења посла, остављају професионалне биографије (CV), стратегије сопственог маркетинга, а затим,

на тромесечним курсевима, савлађују све оно што је потребно за обављање изабраног позива. Изузетно ефикасни и амбициозни наставни програми предвиђају свега 30 одсто теорије, док је све остало на курсевима пракса. Важно је рећи да Присма не налази посао, односно не запошљава људе, не доје готов новац за финансијску помоћ и не пружа услуге људима који нису били професионални припадници Војске – подвлачи потпуковник Богојевић.

Оно што Присма несумњиво нуди јесу припрема, праћење и пружање подршке својим корисницима у јачању њиховог самопоуздања и креирању алтернативних решења у промени каријере. Бројне бесплатне услуге саветовања и информисања, различите мотивационе радионице и ефикасни курсеви, на којима заинтересовани полазници стичу знања неопходна за нови почетак чине Присму квалитативно другачијом и карактеристично успешном. Од активности, мотивације, снажљивости, елана и амбиција сваког појединца зависи и његов коначни успех. У Дирекцији за промену каријере Присма уверавају нас да су шансе које, у сарадњи са Поверилачким фондом НАТО / ПЗМ, Међународном организацијом за миграције, земљама Нордијске иницијативе и одређеним образовним установама, пружају својим клијентима, некадашњим официрима, подофицирима, цивилним лицима на служби у Војсци и Министарству одбране, а ускоро и професионалним војницима, заиста велике и да су многи знали да их искористе. ■

Душан ГЛИШИЋ
Снимко Зоран МИЛОВАНОВИЋ

ПРЕЗЕНТАЦИЈА НА ИНТЕРНЕТУ

Ради што бољег информисања о намени и могућностима Националног програма за помоћ у преквалификацији професионалних припадника Војске, урађена је и веб апликација, која ће, поред осталог, да омогући и ефикасније умрежавање корисника Програма.

Презентација модела може се наћи на сајту Министарства одбране, односно на адреси <http://www.mod.gov.rs./prisma>. Референт за односе с јавношћу у Дирекцији за промену каријере Мирјана Корица истиче да интересовање потенцијалних корисника Програма расте из дана у дан, посебно за финансијску подршку НАТО/ПЗМ Поверилачког фонда, али и за друге бројне активности које се одвијају у регионалним центрима.

Апел војних осигураника са територије општине Инђија

МОЛИМО ЗА РАЗУМЕВАЊЕ

И након скоро три године настајања да нам се склапањем уговора између Министарства одбране и локалног дома здравља у Инђији омогући лечење у тој установи, око 500 војних осигураника (пензионери и чланови њихових породица, професионална војна лица и чланови њихових породица) који живе на територији општине Инђија, остали су без здравствене заштите. Тако и за најмању лекарску услугу или лек морамо да путујемо у ВМЦ Петроварадин или неки ВМЦ у Београду, што је за појединце из околних села више од 70 километара у једном правцу. При том, немамо право на плаћене путне трошкове.

Сложеност овог проблема је далеко већа него што изгледа. Уговор какав ми тражимо, потписан је са 98 домова здравља широм Србије. Једини изузетак је дом здравља у Инђији.

Треба имати у виду да се ради о популацији грађана међу којима је 75 одсто лица старости између 70 и 80 година, а свако од њих има бар три врсте болести и породичну пензију, чији је износ испод републичког просека зараде. Неки живе сами, не могу да путују без пратње, не могу да преседају... Да не говоримо како ова популација није у материјалној ситуацији да плати аутобус чија повратна карта само за једно путовање износи са градским превозом више од 1.000 динара. Често је потребно више путовања месечно, а већини је месечна пензија 12.500–16.000 динара.

У више наврата Дом здравља Инђија није хтео да им укаже хитну лекарску помоћ мада се понекад радило о веома старим људима. Напомињемо да је преко Републичког фонда за здравствено осигурање потписан уговор о лечењу осигураника Србије у Црној Гори и обратно под истим условима као и у матичној држави. А где смо ми?

Поменути проблем не решава се већ три године, па се питамо да ли се ради о нечијој лењости, немарности, неспособност или пак намерној опструкцији. Подвлачимо да је у питању уговор између само две стране, па уколико постоји добра намера и воља може се потписати у року од једног дана. Од почетка настанка проблема активно учествујемо у тражењу решења преко свих нама познатих надлежних институција.

Водили смо разговоре са директором Дома здравља Инђија, обраћали му се усмено и писмено. Дописивали смо се и са локалном самоуправом: председником општине Гораном Јешићем, његовим замеником Синишом Филиповићем, председником извршног већа Инђија Александром Ковачевићем и саветником за питање здравља у општини др Ђуром Калинићем... Као што видите, без успеха.

О нашем проблему информисали смо и надлежне органе Министарства одбране, који су у више наврата иницирали потписивање уговора али друга страна то није до сада прихватила. Од осталих институција обратили смо се Министарству здравља, заштитнику грађана Републике Србије и Републичком Фонду за здравствено осигурање, Удружењу војних пензионера Србије... Постављамо питање јавности: коме још треба да се обратимо да би овај наш дугогодишњи проблем био решен? Има ли људи добре воље да нам помогну?

Инђија, напредна општина у много чему прва у Србији, са добрим домаћинима, креативним и хуманим људима по којима је наш крај постао познат, дозволила је себи небригу за своје старије суграђане и да по томе, кад су у питању војни осигураници, буде на последњем месту у Србији. А њима треба само мало пажње и разумевања. Могућност да се лече је законом загарантована, али не на овакав начин. ■

Удружење војних пензионера општине Инђија
 uvp.indjija@yahoo.com

Захтев војних инвалида и корисника породичних пензија

Представници свих шест удружења војних инвалида и корисника породичних пензија, на састанку 3. марта, упутили су надлежним државним органима оштар протест због примене новог начина утврђивања просечне месечне зараде у Републици Србији на обрачун месечних примања војних инвалида и корисника породичних инвалиднина.

Према Закону о основним правима бораца, војних инвалида и породица палих бораца (Службени лист СРЈ, 24/98 и 29/98), основ за утврђивање висине месечних новчаних примања војних инвалида, чланова њихових породица и породица палих бораца, представља просечна нето зарада (без пореза и доприноса) у Републици Србији, из претходног месеца увећана за 80 посто (члан 28 став 2 Закона).

Међутим, супротно слову и духу Закона, променом начина утврђивања просечне зараде у Републици Србији, који је примењиван у време његовог доношења, у јануару ове године, дошло је до енормног пада просечних зарада, а следствено томе и месечних новчаних примања војних инвалида и корисника породичних инвалиднина.

У захтеву удружења војних инвалида и корисника породичних пензија, упућеном надлежним државним органима и функционерима, тражи се да се месечна новчана примања поменутих категорија и будуће обрачунавају у складу са важећим законом, на основу просечне месечне зараде из претходног месеца израчунате на досадашњи начин. ■

Војни издавачи на Међународном салону књига у Новом Саду

„Уметност избора“, назив је сајамске манифестације у оквиру које је 12. марта у Новом Саду отворен 15. међународни салон књига, који промовише нова издања популарне и научне литературе, уџбеника и осталих издања као и штампане медије из Србије и суседних земаља.

На овогодишњем Салону више од 150 домаћих и страних излагача премијерно приказује више хиљада наслова а, као и протеклих година, своја издања на заједничком штанду представљају војни издавачи.

Новински центар „Одбрана“ је, поред магазина „Одбрана“ и другог дела специјалног издања „Арсенал“, представио књигу „Музеј старих цокула“ аутора Љубодрага Стојадиновића, док је Војноиздавачки завод, поред низа стручних наслова и досадашњих на грађиваних издања на изложбеном штанду поставио своја најновија издања, монографије „Храм Светог Саве“ и „Хиландар“, целовиту едицију *Наоружање Другог светског рата*, „Водич кроз војни буџет“ и „Организационо реструктурирање Војске“. ■

Б. М. П

Бивши начелници ВМА код генерала Јевтића

Поводом 165 година традиције ВМА, начелник генерал-мајор проф. др Миодраг Јевтић са члановима колегијума приредио је пријем за раније начелнике ВМА.

Пријему су присуствовали пензионисани генерали проф. др Михајло Ђукњић, проф. др Јован Бјелић, проф. др Ацо Јовичић и проф. др Момчило Крговић.

– Поносан сам и почастиован што данас овде могу да поздравим наше начелнике, професоре, учитеље, људе који су уградили себе у темеље овог храма здравља. Наша је света дужност да чувамо и развијамо ову установу која је велики сведок историје и коју сте нам оставили у аманет за генерације које долазе – рекао је том приликом генерал Јевтић и бившим начелницима ВМА поклатио прве примерке монографије „Начелници Војномедицинске академије“, у којој су представљене биографије управника главне војне болнице и биографије свих начелника ВМА од 1949. године до данас. ■

Новине у перкутаној трахеостомији

У посети Клиници за анестезиологију и интензивну терапију ВМА био је проф. др Антонио Фантони, анестезиолог из Милана, аутор технике перкутане трахеостомије, са сарадницима.

Професор је одржао семинар о транспарингеалној трахеостомији – најновијој методи перкутане трахеостомије у данашњој интензивној медицини, чији је он аутор. Семинару су присуствовали лекари специјалисти из Србије (Београд, Нови Сад, Крагујевац, Краљево, Ужице, Суботица, Зрењанин, Панчево) и колеге из иностранства (Румуније, Бугарске, БиХ, Македоније, Црне Горе). После уводних излагања, полазници су били у могућности да на моделима сами испробају најновију технику перкутане трахеостомије и овладају вештином њеног извођења.

Семинар је организован у оквиру активности Центра за континуирану медицинску едукацију Војномедицинске академије, а њиме је руководио пуковник проф. др Предраг Ромић. ■

Нови доктори и магистри наука

Поводом Дана ВМА, на свечаној седници Наставно-научног већа промовисани су нови доктори и магистри наука.

Нови доктори наука су: др Љиљана Јауковић, потпуковник др стоматолошких наука Милош Дука, мајор др Ненад Степић и мајор магистар стоматолошких наука Стево Матијевић.

Звање магистра добили су: пуковник др Слободан Аћимовић, потпуковник др Мирослав Броћић, пуковник др Невен Вавић, др Светлана Весановић, др Александра Вукмановић, др Марија Допуђа, др Еламин Бен Иса из Либијске Џамахирије, др Ђорђе Јелић, капетан др Бојан Јовичић, примаријус др Мирјана Кендришић, Марика Љубенов, потпуковник др Драган Марић, др Милена Јовић, потпуковник др Дејан Миљковић, др Весна Миољевић, Душица Мирковић, др Дејан Моцковић, др Љиљана Петровић-Јеремич, др Биљана Прцовић, потпуковник др Срђан Старчевић, др Гордана Цветковић и пуковник др Звонко Шундрић.

На свечаности су проглашени и најбољи у 94. класи Школе резервних официра санитетске службе. Трећи у рангу је др Владимир Кнежевић, са просечном оценом 9,32, други је др Никола Љубић, са просечном оценом 9,37, а први је др Лазар Благојевић, са просечном оценом 9,47. ■

Научни скуп о др Владану Ђорђевићу

Поводом 165 година традиције Војномедицинске академије и 165 година од рођења др Владана Ђорђевића, оца српске хирургије, начелника санитета српске војске, оснивача Српског лекарског друштва и Друштва Црвеног крста Србије, у ВМА је одржан научни скуп који су организовали Војномедицинска академија, Академија медицинских наука Српског лекарског друштва и Медицински факултет у Новом Саду.

Том приликом представљена је спомен-монографија „др Владан Ђорђевић“, чији су аутори академик др Владимир Јокановић и генерал-мајор проф. др Миодраг Јевтић.

Отварајући скуп, генерал Јевтић је поздравио потпредседника САНУ проф. др Љубишу Ракића, председника Матице Српске академика Чедомира Попова, председника Српског лекарског друштва проф. др Радоја Чоловића, председника Академије наука Српског лекарског друштва проф. др Павла Миленковића и друге уважене госте, велика имена српске медицине.

Учеснике скупа поздравио је и председник Академије медицинских наука Српског лекарског друштва проф. др Павле Миленковић.

Академик др Владимир Јокановић говорио је о др Владану Ђорђевићу и његовој улози у реформи цивилног санитета Србије, а генерал Јевтић о историјском развоју српског војног санитета и улози др Ђорђевића у његовој реформи. ■

Нова класа полазника Школе резервних официра

Двадесет и пет полазника 95. класе Школе резервних официра санитетске службе и 93. класе Школе резервних официра ветеринарске службе отпочели су школовање свечаним пријемом у амфитеатру ВМА.

– Добродошли у Војномедицинску академију. Желим вам да вредно радите, да много тога научите, да проширите теоријска знања и практична искуства, да budete бољи од нас, али и да вам нека специфична знања која овде будете стекли, а односе се на збрињавање повређених и оболелих у условима масовних катастрофа, никада не затребају – рекао је поздрављајући полазнике Школе резервних официра, свршене студенте медицине и ветерине, начелник ВМА генерал-мајор проф. др Миодраг Јевтић. ■

Припремила Е. РИСТАНОВИЋ

Пише
Бранко КОПУНОВИЋ

Одраз у огледалу

Памтимо и друге зиме, али ова нам је некако тешко „пала“. Одужила се, уморила нас. Ред славља, ред снега, па „старих“ годишњих одмора, сметова, студентских и ђачких распуста... Одлазак децембарске класе војника да се одуже отаџбини и испраћаји том приликом, подстакао је младиће на ново (старо) размишљање. Шта је боље? Привикавати се на нови начин живота, обуку, ићи на терен и гађање по студени или сачекати да озелени, па лагано с пролећа... Децембарци кажу, јесте, биће тешко неколико месеци, али ето нас код куће пре лета...

Плима светске економске кризе запљускује многе обале. Тешко да постоје докови који ће безбрижно издржати њен терет. Заиста шеретски звуче неке изјаве „експерата“ да ћемо се усред те и такве појаве наћи у „повлашћеном положају“. Озбиљнији људи, попут професора са београдског економског факултета, много су опрезнији у оценама. За сваку похвалу су напори владе да народу олакшала преживљавање у очигледно тешком периоду. Повољни кредити се помињу, формирају се редови пред шалтерима банака, људи стрпљиво чекају. Али то су кредити за аутомобиле! Судаћи по томе и не стојимо тако лоше. Одмах је „плану“ планирани контингент „пунта“ из крагујевачких хала и сада се чека „карта више“. То помало личи на градњу куће од крова, а за темеље ћемо већ нешто смислити.

Пакет за преживљавање треба брижљивије осмислити, добро га припремити, па га тек онда понудити. Иако нису најугроженија социјална категорија, припадници Војске су веома заинтересовани да им се олакша материјални положај. Многи још живе „под киријом“, школују децу, имају незапослене супруге... А високопрофесионално обављају своје дужности и здушно бране углед државне институције којој припадају.

Дакле, лепо је возити се новим аутом и решити се (на)труле каросерије. Пре свега је сигурно и сасвим је у духу начела новог *Закон о безбедности саобраћаја*. Међутим, то је стандард (пре) после стандарда. Приоритети су на општем нивоу свакодневнице...

Крај фебруара нам је донео још мало оптимизма. Уочавамо боје и мирисе мимоза на улицама. Вешти трговци крију порекло производа, не плаћају ПДВ, а људи воле стручак жутих изданак на столу, па све и да је напарфемисан...

Добили смо новог председника Олимпијског комитета Србије. Била су само два кандидата које су неки зли дуси у предизборној кампањи покушали не да суоче већ да посвађају. Како би прекинуо мучну расправу, која је претила да прерасте у

скандал, дојучерашњи челни човек институције Иван Ђурковић пре самог гласања, центлменски је предао палицу свом наследнику. Уместо некодашњег чувеног голмана, на челу Олимпијског комитета Србије стајаће прослављени кошаркашки центар Владе Дивац. Нека је са срећом!

Драма на београдском мосту „газела“ умало да се није претворила у трагедију и то пред бројним сведоцима једне истине. Као одраз у огледалу могло се много тога сагледати. Један очајни младић, пољуљане психе, латио се оружја и решио да себи прекрати муке. Стао је на ограду и витлао пиштољем. Убрзо је стигла полиција, зауставила саобраћај и почела мучне преговоре са момком који им је најпре претио, а онда се поверавао. Људи у плавим униформама су показали све што у тренуцима тешке одлуке треба да краси њихову професију: храброст, стрпљење, хуманост, бригу за безбедност грађана... А грађани? Озлојеђени што дуго чекају, осули су по полицији и потенцијалном самоубици. Неки се нису либили да поруче: нека скочи па да кренемо. Нажалост, једна мајка је из аута извела двоје деце како би их сликала тако да се у позадини виде актери драме.

Срећом, полицајци су били на висини задатка, један живот је спасен, очуван је образ професије, а за образе појединих грађана нико није сигуран.

Министарство спорта повукло је, судаћи по многим реакцијама, дискутабилан потез, тако што је прослављеног репрезентативца Данила Икодиновића ангажовало за рад са младима. Нема сумње да је Дача њихов велики идол. За све што је дао нашем ватерполу капа доле. Али пребрза вожња мотоцикла, којој се тако страшно и безрезервно предавао, претворила се у ноћну мору. Прошлог лета је умало изгубио главу. Сам Бог га је сачувао. После низа тешких операција, стао је на ноге и жељан је посла. То је за сваку похвалу. Идеја да се посвети младима, такође. Само уколико буде осмислио праву стратегију. Одговорног посла се примио и указано му је огромно поверење. Ако им буде (у)казивао на правце који воде ка успеху, а рад (тренинг) и стваралаштво су у његовој основи, мисија популарног ватерполисте имаће смисла. Наравно, на личном примеру мора им објаснити путеве и странпутице. Победе јесу инспирација – лоше искуство поука...

Прошао је 8. март. Што једном рече песник Душко Радовић: *Дан жена увек долази тихо, лукаво нам се приближава, а напада изненада*. На мети су празни новчаници и олињале емоције. Онима који искрено воле, а пажљиви су и током године, нису потребне генералне пробе пред празник. ■

Нове америчке трупе у Авганистану до лета

Додатних 17.000 америчких војника, чије је упућивање у Авганистан одобрио председник Барак Обама, биће оперативни до лета, пре августовских председничких избора у тој азијској земљи, изјавио је генерал Дејвид Мек Кернан.

„Већи део нових трупа искористићу у јужном делу Авганистана, у области где немамо довољно присуство”, изјавио је главнокомандујући НАТОа и америчких снага у Авганистану на конференцији за штампу. Он је истакао да су све учесталији напади побуњеника на авганистанске и међународне снаге, али и на владине објекте.

Кернан је рекао да 17.000 војника представља око две трећине броја који је он првобитно тражио и да ће током лета то бити довољно. Од 70.000 војника међународних снага у Авганистану, 38.000 чине Американци. ■

Додатних 75 милијарди за Авганистан и Ирак

Амерички председник Барак Обама затражио је додатних 75,5 милијарди долара из буџета за ратове у Ираку и Авганистану до краја текуће фискалне године која се завршава 1. октобра, што показује његов план да повуче војску из Ирака. У објављеном предлогу буџета за фискалну 2010. годину, која почиње 1. октобра ове године, Обама тражи и 130 милијарди долара за војне операције у два рата, што је мање од приближно 140 милијарди, колико се очекује да ће бити потребно ове године.

„Буџетом се одобрава председникова стратегија за повећањем наших ресурса у Авганистану и одговорним повлачењем тру-

Нато обнавља сарадњу са Русијом

Шефови дипломатија НАТОа договорили су се да, одмах после сусрета лидера Атлантског савеза, почетком априла, обнове рад Савета НАТО–Русија и на министарском нивоу, изјавио је генерални секретар НАТОа Јап де Хол Схефер.

Кључни подстрек томе дала је одлука Вашингтона да од Москве затражи сарадњу у снабдевању трупа НАТОа у Авганистану и да предложи Русији договор о изградњи „ракетног штита” у Европи.

Схефер је нагласио да је „Русија важан, глобални играч на светској позорници” и да „не разговарати с Русима није решење”. Он је навео и да су атлантски партнери спремни да размотре и предлог руског председника Дмитрија Медведева о стварању нове структуре и механизма безбедности у Европи, али да од Медведева очекују додатне подробне појединости о том плану. ■

па из Ирака”, наводи се у документу. Конгрес је већ одобрио половину суме која је Обаминој администрацији потребна за Ирак и Авганистан током ове године. Предлогом буџета за 2010. предвиђа се повећање расхода за одбрану за четири процента, односно 20,4 милијарде долара, без трошкова за ратове или рад на нуклеарном оружју.

Уколико Конгрес усвоји предлог буџета, укупни војни расходи достигли би готово 664 милијарде долара током фискалне 2010. године. ■

Русија не штеди на војсци

Упркос смањењу буџетских расхода, на куповини нових врста наоружања и технике, као и на социјалним издвајањима за припаднике војске неће се штедети, изјавио је руски председник Дмитриј Медведев током посете Далеким Истоку и Забајкалској Покрајини.

Позиције за модернизацију оружаних снага и социјална давања требало би да се „финансирају као Оченаш, остало може да претрпи корекције”, рекао је Медведев, одговарајући на питање питомаца 212. центра за припрему тенкиста, из града Чите.

Према речима руског председника, не треба обустављати и смањивати финансирање програма за стамбено обезбеђење војника, као ни исплате материјалних стимулација војницима.

Такође, Медведев је демантовао гласине по којима би могао да буде повећан рок службе за регруте, који је од 1. јануара прошле године смањен са две на годину дана.

За Министарство одбране планирано је издвајање у овој години 1.376, 5 милијарди рубаља (око 30,3 милијарде евра). ■

Таџикистан одобрио транзит НАТО опреме до Авганистана

Таџикистан и Узбекистан одобрили су транзит невојних средстава НАТОа преко њихових територија на путу за Авганистан, саопштио је амерички адмирал Марк Харничек.

Ова објава долази у тренутку када се у суседном Киргистану приводи крају процедура о затварању америчке базе у тој земљи која је коришћена као важна подршка војним операцијама САД у Авганистану.

Манас је годинама био једина америчка база у централној Азији пошто је Узбекистан 2005. Американцима ускратио гостопримство на његовој територији, бесан због западних критика његовог оштрог опхођења према демонстрантима. ■

Пише
Александар РАДИЋ

Европа и Русија

Министри Северноатлантске алијансе одлучили су да обнове формалне односе са Руском Федерацијом, који су привремено прекинати лета прошле године после краткотрајног оружаног конфликта на Кавказу. Заинтересованост да се одрже добре везе са источном силом показале су водеће силе Европске уније Француска и Немачка. Истомишљеници политичких лидера те две силе су и политичке елите већине високоразвијених држава Европске уније, јер су свесне неминовности савезништва са Русима, силом која се простире на више од два континента и има природне ресурсе.

Модерна руска политика жели да буде активно придружена интеграционим процесима када је реч о заштити руских интереса и зато је реално да рачуна на посебне везе са ЕУ. Додуше, односи у Алијанси су често врло замршени. Иако се на формалном плану инсистира на партнерству и Русија се налази на листи чланица Партнерства за мир, чини се да се често у Алијанси, нова отворена и динамична руска политика препознаје као безбедносни изазов.

Слику партнерства нарушава искуство прошлости из декада хладног рата. Двадесетак година свет дели од времена када се источни блок почео да урушава и у том времену НАТО се показао као структура доследна у спровођењу првобитног смера продора према истоку. У томе нису коришћени тенкови, што не значи да се поступало мекано када је реч о променама режима и прилагођавању политичке стварности источних држава потребама западног модела демократије. Једна за другом све чланице Варшавског пакта, осим простора бившег СССР-а, ушле су у Алијансу. Рекли су да то не представља услов за ЕУ, али у пракси су све прво постале део безбедносног савеза, а онда и економског.

Када се пројекат освајања истока континента заокружио, продор је настављен низом политичких маневара који су довели до замене власти у државама у окружењу Русије. Оне су, уместо про-русских лидера, на државном кормилу добиле нове лидере, заинтересоване за развој прекоокеанских веза и са пречесто врло негативним ставом према суседној Русији. О партнерству се причало, а у пракси се водио политички рат за сузбијање утицаја Русије.

У сложену мозаику односа држава и савеза наравно да су се испрепелили интереси и да се однос Северноатлантске алијансе и Русије не може тумачити само као једнострану покушај савеза да постигне коначну победу, али показало се да се само пуноправно чланство у НАТОу третира као стварни савезнички однос са државама истока.

На истоку нису превише чекали да узврате и нови руски лидери су силом у Чеченији, на прелазу из 20. у 21. век, показали како ће штитити руске интересе. У Алијанси су прихватили изазов и подигли улог покушајем да се државе из јужне сфере руских интереса придруже том савезу. Кулминација те игре била је прошлог лета, када су Руси у неколико дана срушили више година стварани пројекат Грузије као проамеричке државице, изразито резервисане и чак агресивне према Русији. Грузијски војници нису пропуштали вежбе НАТОа, брзо су усвојили ново наоружање и војну опрему и, на крају, показало се да су се тиме припремали не за одбрану, већ за рат. Када су грузијски батаљони ушли

у Јужну Осетију посредно су се сударили интереси промотора ширења Алијансе на исток, са интересима Русије, одлучне да подвуче црту и постави нова правила.

Неке од чланица Алијансе, нимало случајно и у великим силама из ЕУ, препознали су грузијски потез као политички авантуризам, али поклекли су пред ставом већине да НАТО осуди Руси узвратни удар. Осим САД и Велике Британије, најоштрије ставове показали су политичари нове Европе, оне која се до пре две деценије припремала под окриљем Варшавског пакта за рат против Запада.

Прилике на Кавказу сада нису главне вести. Прашина се слегла и дошло је време да се трезвено промишља о односима Алијансе и Русије. Начин на који су из НАТОа послали поруку да желе обнову односа може се сматрати елегантним, јер се уместо расправе о томе ко воли, а ко не воли Русе, ко има и ко нема користи, указало на чињеницу да је Русија кључна држава у настојању Северноатлантске алијансе да стабилизује прилике у Авганистану.

А мерички државни секретар Хилари Клинтон на себе је преузела да у име ауторитета најмоћније државе света каже: „Можемо и морамо наћи начине да конструктивно сарађујемо с Русијом у областима од заједничког интереса, укључујући помоћ народу Авганистана“. Од Русије се тражи да обезбеди транзит за потребе НАТОа кроз своју територију, затим да међу централноазијатским државама обезбеди подршку и за транзит и за одржавање база Северноатлантске алијансе. Американци су већ добили одобрење за транзит, али под условом да се кроз Русију не превози наоружање.

Сада су путеви сарадње отворени и зато, вероватно и поред демантија, има истине у томе да су САД и Русија већ дошле до начелног договора да америчка страна одустане од развоја ракетног штита, у замену за руску подршку у отклањању ризика од потенцијалног развоја иранског нуклеарног оружја.

Преговори су у току, резултати ће се сазнати, а формално, са обновом односа НАТО–Русија сачекаће се на завршетак самита Северноатлантске алијансе, заказаног за идући месец. Они из Алијансе који су били против обнове веза добили су поуку да велики доноси одлуке. Зато су Литванци, који су покушали да блокирају договор о наставку сарадње, брзо одустали од примедбе на одлуку великих сила. У Алијанси су донели прагматичну одлуку, али са америчке стране нису се суздржали да не укажу на то да врата

Алијансе желе оставити отворена за Украјину и Грузију и приде послали поруку Москви да су забринуте због наводне концентрације јединица на Кавказу.

Игра се наставља. ■

Пише
Ненад НЕШОВИЋ

Опасно поистовећивање

На простору Косова и Метохије, можда више него игде другде у свету, већ готово цео век траје преплитање обавештајне службе и тероризма. Зарад остваривања сепаратистичких и сецесионистичких интереса и разарања једне суверене државе, у јужној српској покрајини све више се поистовећују задаци и улога тих, по дефиницији супротстављених делатности.

Тероризам албанских екстремиста на просторима Косова и Метохије траје више од једног века. Све до 1990. године фанатизовано језгро албанских екстремиста чиниле су илегалне терористичке групе, чије је бројно стање било занемарљиво. Припадници тих група изводили су на Космету и у иностранству непрестано акте насиља против Југославије, а посебно су били агресивни у периоду организованих масовних грађанских нереда (1961, 1968, 1981, 1989–1990. године).

Помоћ албанске популације екстремистима и терористима на Косову и Метохији била је различита у одређеним раздобљима, а на постојање непрекинуте нити тероризма пресудно су утицали и многи спољашњи чиниоци, међу којима се, по континуитету, истиче подршка суседне Албаније.

Поред спољашњих, несумњиво је да су, током претходних деценија, на постојање и непрекидни развој екстремизма и тероризма на Космету утицали и одређени унутрашњи чиниоци, посебно несналажење, неразумевање и неодлучност државне власти, која је, својим немудрим политичким акцијама и решењима, заправо охрбривала сецесионисте и стварала услове за све лакше остварење њихових циљева.

■ Терористи и обавештајци на Косову и Метохији

Непрекидно противзаконито и насилничко деловање албанских екстремиста и терориста против Србије (и Југославије) може се условно поделити на два периода: до последње деценије 20. века и после 1990. године. Прво раздобље особено је по томе што је јавну подршку албанским екстремистима пружала једино Албанија, док касније они имају тајну и јавну инострану подршку.

На Косову и Метохији је тада формирано више политичких организација припадника албанске националне мањине, чији програми имају за циљ отцепљење Ко-

сова и Метохије од Србије и федерације. Као најутицајнија политичка странка међу албанском националном мањином, крајем деведесетих година издвојио се Демократски савез Косова, чије се радикално крило залаже за ратну варијанту сецесије Косова и Метохије. У сарадњи са иностраним обавештајним службама формирана је такозвана „Ослободилачка војска Косова“, војно крило терористичке организације познате под именом „Народни покрет за ослобођење Косова“. На подручју КиМ све су бројнији албански емигранти, тајно убачени са задатком да учествују у стварању и увежбавању диверзантско-терористичких група за нападе на војне објекте, диверзије и саботаже на јавним објектима и нападе на издвојене војничке саставе ради заплена наоружања, муниције и других минско-експлозивних средстава.

У том периоду албанска обавештајна служба успоставља координацију између албанске емиграције, лидера албанског сецесионистичког покрета на Косову и Метохији и сецесионистичких кругова у другим југословенским републикама.

На основу процене албанских екстремиста и њихових иностраних спонзора да илегалне терористичке групе, колико год да су фанатизоване, наоружане и веште у примени насиља против Србије и СРЈ, неће моћи да се одрже дуже време, донета је одлука да се, упоредо с бојкотом матичне државе, њених институција и активности (попис становништва, избори), отпочну припреме за успостављање илегалних властитих органа власти на Косову и Метохији. Тако су већ средином 1990. године учињени и први значајни кораци у том правцу – усвојена је противуставна „Декларација о независности Косова“, организован генерални штрајк Албанаца и донет „Устав Републике Косова“. На основу тих „докумената“ образовани су илегални органи власти – скупштина, влада, ресорно министарство, оформљене полиција и војне институције, основани привредна комора и универзитет, уведени локални органи управе и организована настава према сопственим наставним програмима, мимо закона и наставних програма надлежних органа Републике Србије. Агресивном информативно и пропагандном делатношћу настојали су да убеду, односно натерају своје сународнике да безусловно поштују њихову „власт“.

Према онима који су имали другачије мишљење или су одбијали да се повинују њиховим захтевима предузимали су репресивне мере, укључујући и ликвидацију, што показује да су хомогенизацију Албанаца на Космету од првог дана настојали да обезбеде тероризмом. Већ 1992. године албански екстремисти изабрали су и свог председника, Ибрахима Ругову, дајући му титулу „председник Косова“.

■ Подршка терору

Истовремено, док су агресивном и тендециозном пропагандом настојали да се у свету прикажу као представници „обесправљене и терорисане“ албанске етничке заједнице на „окупираном“ Косову и Метохији, екстремисти су спроводили и свеобухватне војне припреме за стварање оружане силе која ће бити способна не да војнички порази снаге безбедности Србије и СРЈ, већ да створи услове за војно мешање иностраних чинилаца против Југославије. Организовали су прихват потенцијалних терориста и њихову обуку у специјалним логорима на територији Албаније, а у пограничним селима према Албанији, посебно на територији општина Дечане, Ђаковица и Призрен, често су илегално боравили припадници албанске обавештајне службе, који су давали инструкције албанским екстремистима.

За све што су у то време чинили, албански екстремисти имали су огромну подршку не само Албаније, него и многих других земаља. Анализа садржаја те јавне, непрекидне и добро усклађене подршке, чији су резултати стварање највеће злочиначке организације на Балкану (ОВК) и дестабилизација региона у дужем раздобљу, показује да су њени носиоци били појединци, односно представници појединих

земаља, коалиција, регионалних и међународних организација, али и владе и ресорна министарства неких држава, међународне и невладине организације.

Да ли су ти појединци, групе и организације били обманути, јер њихови обавештајци органи нису владали релевантним подацима, или су пак, супротно томе, њихови обавештајци, посредством албанског сепаратистичког покрета, спроводили субверзивну и терористичку делатност према једној сувереној држави, питање је на које тражило одговор. Ма колико скривен, он се може видети у догађајима који следе по доласку Кфора и Унмика у јужну српску покрајину.

Од 10. јуна 1999. терористичке активности албанских екстремиста против Срба и Црногораца на Косову и Метохији нису престале. Напротив, оне су интензивирани. Велики број примера забележених од тада указује да је неалбанско становништво на Косову и Метохији, пред лицем међународне заједнице и њених војника, изложено невиђеном терору. Али, одговарајућа реакција светске организације и јавног мњења изостаје. Да би се, међународним правом забрањена, терористичка активност ОВК прикрила, део међународне заједнице 21. јуна 1999. доноси документ којим се она преименује у Косовски заштитни корпус, чијим формирањем ОВК, међутим, није престала да постоји.

Доласком међународних снага безбедности на Косову и Метохију агонија српског народа се наставља. Иако су у саставу међународних снага присутни припадници најелитнијих јединица за противтерористичка дејства појединих земаља, врхунски обучени и опремљени борци, не само да се не спроводи Резолуција СБ 1244, него се, у међувремену, у том делу Србије ствара и самопрокламована „независна држава“, као део очигледне активности страних обавештајних служби у спровођењу и реализацији интереса појединих земаља.

■ Утицај страних обавештајних служби

Већ средином 1999. године албанске обавештајне службе, посебно Национална информативна и Војнообавештајна служба, иако још у фази реконструкције и обнављања кадра, успевају да се инфилтрирају у институције на Косову и Метохији и активно учествују у свим збивањима на територији јужне српске покрајине. Још тада, великоалбански покрет је у оквиру „војног“ крила, које се припрема за „коначно ослобађање Косова“, формирао и илегалне обавештајне службе, које се баве обавештајно-безбедносним пословима за потребе привремених органа власти и разних политичких партија и институција.

У институцијама и политичким партијама на Косову и Метохији, као експозитура албанске обавештајне службе, развија се Национална информативна служба Косова – КШИК, основана у низу тајних илегалних обавештајних служби косовских Албанаца. Идејни творца те службе је Хашим Тачи, а у њеном оснивању учествовали су Џавит Халџити и Кадри Весели, припадници обавештајне службе Албаније. Уз материјалну и стручну помоћ иностраних обавештајних служби, КШИК је формирана трансформацијом Контраобавештајне агенције, која је у саставу тадашње ОВК од 1997. до 1999. године реализовала велики број терористичких акција са циљем застрашивања и протеривања неалбанског становништва.

Снага КШИК-а произлази из њене повезаности са организованим криминалом, чијим средствима се издржава и финансира своје делатности.

Организована је на територијалном принципу. У Приштини у хотелу „Гранд“ налази се штаб, представљен као „Главни директорат“. У скоро свим местима на КиМ делују потчињени састави, означени као територијални одсеци.

Албанске обавештајне службе на Косову имају јасне задатке, при чему је приоритетан циљ протеривање преосталог неалбанског становништва и заузимање северног (српског) дела Косовске Митровице. Носилац планираних операција у том делу КиМ је специјална терористичка група, по имену „Qelat“. За организацију рада и реализацију плана задужени су Беким Шути, Исмет Хаџи и Нешат Чубрељи. Група је задужена за прикупљање обавештајних информација и извођење специјалних диверзантско-терористичких задатака на северу КиМ против српског становништва, али у плану имају и нападе на мање јединице Кфора и Унмик.

Поред ових, на простору КиМ делује читав спектар других обавештајно-безбедносних организација и институција, пре свега политичких партија, али и невладиних организација, легалних експозитора водећих обавештајних институција у свету и друге, које нису у тежишту обраде у овом раду, али се њихов утицај и делатност преплићу у готово сваком обрађеном поглављу.

Суштинске разлике међу наведеним обавештајно-безбедносним организацијама Албанаца на Косову и Метохији нема. Између осталог, оне су у служби појединих партија и њихових вођа, па су по потреби намењене контроли и ликвидацији политичких противника и бизнисмена који се преплићу у криминалним пословима на Косову и Метохији.

Поред активног учешћа у стварању обавештајно-безбедносних структура Албанаца на Косову и Метохији и постављења свог најискуснијег кадра на руководеће функције тих структура, Национална информативна служба Албаније инсталирала је на овим просторима и своје пунктове у којима се одржавају радни договори и планирају активности безбедносних структура косовских Албанаца, те је њен делокруг и интензитет рада знатно проширен проглашењем независности Косова и Метохије ка стварању „Велике Албаније“.

■ **Последице преплитања**

Нема сумње да је у данашње време тероризам постао доминантни облик насиља, неретко и у функцији остваривања државних интереса. Због тога се може очекивати да ће, у зависности од државних циљева, обавештајне службе бити у улози „ватре и воде“, односно подстицаће или сузбијати тероризам. Наиме, државе које тероризам користе као средство за постизање својих интереса налагаће обавештајним службама да ангажовањем својих припадника или посредством држављана других земаља примењују и терор, као вид бруталног насиља над одабраним или насумичним жртвама. Са друге стране, недржавни терористички субјекти придаваће још већи значај обавештајној компоненти својих организација користећи у ту сврху мо-

Терористички напад у Мадриду, 11. март 2004. године

ТЕРОРИСТИ У УНИФОРМИ ОБАВЕШТАЈАЦА

У штабу Информативне службе Косова ради више од 60 људи у три сектора – за организовани криминал, чији је циљ да елиминирају конкурентске криминалне кланове, антитерористички, намењен за праћење свих српских организација, удружења и група грађана и за праћење страних обавештајних служби на територији КиМ, те за контраобавештајни рад – прикупља информације о деловању страних обавештајних служби.

У саставу КШИК-а налази се око 50% припадника Националне информативне службе Албаније, а остатак чине најекстремнији припадници тзв. ОБК.

гућности савремених техничких, информационих и сличних средстава како би заштитили интегритет колектива коме припадају и послеше његову насилничку делатност.

Пример албанског тероризма на Косову и Метохији је по свему илустративан. Више од једног века албански сецесионисти систематски примењују насиље над неалбанским становништвом, посебно Србима. Тешко се за неки облик угрожавања безбедности државе може рећи да је у толиком периоду, континуирано, систематски и сурово, спровођен као што је то тероризам албанских екстремиста и сепаратиста на Косову и Метохији. Крајњи циљеви албанских сепаратиста нису битно мењани од њиховог дефинисања у документима „Прве Призренске лиге“ 10. јуна 1878. године.

Обавештајно-безбедносна делатност албанских терориста и екстремиста на Космету била је важан чинилац у припремању и извођењу насилних аката. Она је била свеобухватна, непрекидна, успешна и правремена, агресивна, обједињена са безбедносно-полицијском делатношћу, усклађена и потпуно контролисана. Посебну помоћ добијали су од Обавештајне службе Албаније и од других иностраних обавештајних служби.

Непрекидни тероризам који су албански екстремисти спроводили на Косову и Метохији увелико је допринео промени етничке структуре становништва на том подручју и данашњој „националној слици“ у јужној српској покрајини. Самопрокламована држава на територији једне суверене, међународно признате државе представља још један доказ да етнички чисте регије, покрајине или државе настају и опстају само на насиљу, чији је тероризам огољени вид. Опасност се повећава када га, зарад остваривања личних, групних, државних или неких других интереса и циљева, поистоветимо с оним обавештајним методама и активностима чија је сврха да нас од њега брани. ■

(Крај)

ВЕРСКИ ПРАЗНИЦИ

15–31. март

Православни

22. март – Светих 40 мученика севастијских – Младенци

30. март – Свети Алексије – Човек Божји

СВЕТИ АЛЕКСИЈЕ

Високи чиновник Јевтимијам живео је са женом Аглаидом у време римског цара Хонорија. И поред великог богатства, живели су скромно и у том духу васпитавали сина јединца Алексија. Када је одрастао, родитељи су га оженили, али

он је исте ноћи напустио дом и отпловио у град Едесу, на обалама Месопотамије. Тамо где је био чувени лик Исуса Христа послат од Господа цару Авару. Алексије се поконио том лику и прерушен у просјака проживео 17 година молећи се Богу.

Када се прочуо као богоугодник, плашећи се људске славе, кренуо је лађом у Лаодикију, али је игром случаја стигао у Рим. Сматрајући то Божјом вољом, остао је у Риму па се као просјак појавио у кући својих родитеља. Милосрдни домаћин дозволио је намернику да живи у једној соби међу послугом, те је Алексије наставио свој подвиг опстајући на хлебу и води наредних 17 година. Када је осетио свој крај написао је текст на хартији и с њом у руци издахнуо 17. марта 411. године.

Управо тада десило се откровење у цркви светих апостола у виду гласа који рече: „Потражите човека Божја“. Царска и црквена свита запутила се у Јевтимијамову кућу где су нашли мртвог Алексија. То су родитељи сазнали из поруке коју је њихов син написао у смирају живота. Сахрањен је у свом родном месту, а глава му се налази у светој лаври на Пелопонезу. ■

МЛАДЕНЦИ

Празнују се 22. марта, а посвећени су успомени на страдање четрдесет мученика севастијских који су дали животе за Христову веру 320. године. Сви су били младићи, па је наш народ тај дан узео као празник младих супружника. Тога дана младенци дочекују госте у свом дому а ови им доносе поклоне и на тај начин им помажу на почетку заједничког живота. Младе домаћице показују гостима умеће и спретност која се огледа и у припреми јела.

Младенци увек падају уз пост. Часни пост обично почиње почетком или средином марта и зато свака гозба мора бити посна, ради здравља и напретка деце младих супружника. ■

ДОГОДИЛО СЕ...

18. март 1850.

Кнез Александар Карађорђевић одобрио Пројект устројења артиљеријске школе. Реорганизацијом Артиљеријске школе 1880. године створена је Војна академија са Нижом и Вишом школом. До Другог светског рата тај датум је обележаван као празник војних школа. Данас је 18. март Дан Војне академије.

20. март 1913.

Код Скадра је погинуо наредник Михајло Петровић. Наредник Петровић се налазио у саставу Приморског аеропланског одреда. Несрећа се догодила након извиђања турских положаја око опкољеног Скадра, када је снажан термички удар избацио пилота из авиона. У то време падобран није био стандардни део опреме пилота. Наредник Петровић је прва жртва у српском војном ваздухопловству и један од првих пилота на свету који је погинуо у борбеним дејствима.

22. март 1973.

На основу Решења савезног секретара за одбрану 22. марта 1973. године, Технички опитни центар (ТОЦ) Копнене војске почео је са извршавањем задатака у области испитивања средстава наоружања и војне опреме. Тај датум се од 1997. године обележава као Дан Техничког опитног центра КоВ.

24. март 1999.

У 20.00 часова снаге НАТОа почеле су ваздушне ударе на СРЈ. Током 78

дана акције под називом „Милосрдни анђеос“, у којој је учествовало 19 земаља, погинуло је више од 1.000 људи, а више хиљада је рањено. Тешко су оштећени инфраструктура, војни и цивилни објекти, а штета је процењена на око 30 милијарди долара.

25. март 1937.

Потписан италијанско-југословенски „пакт пријатељства“ између Милана Стојадиновића и грофа Ђана, са роком важења од пет година. Овај акт је познат као „Ускршњи пакт“.

26. март 1995.

Ступиле на снагу одредбе из споразума Извршног одбора Шенгенских држава о укидању контроле на границама.

27. март 1941.

Под утицајем народних маса, родничког покрета и Комунистичке партије у Београду је група официра, предвођена генералом Душаном Симиновићем, извела државни удар и збацила Владу Цветковић – Мачек. Био је то резултат дводневног народног незадовољства проузрокованог склапањем споразума с Немачком 25. марта, који су у Бечу потписали председник владе Драгиша Цветковић и министар спољних послова Александар Цинцар Марковић. Због приступања Тројном пакту избиле су демонстрације у Љубљани, Скопљу, Крагујевцу, Нишу, Сплиту, Цетињу, Подгорици, Лесковцу и другим југословенским градовима.

АМЕРИЧКО ОДЛИКОВАЊЕ ДРАЖИ МИХАИЛОВИЋУ

Амерички председник Хари Труман 19. марта 1948. године посмртно је одликовао Дражу Михаиловића *Легијом за заслуге* са степеном који одговара чину Главног команданта. Одликовање је додељено јер је Михаиловић био „главнокомандујући југословенских оружаних снага и касније као министар војни“, када су његове јединице спасле многе америчке авијатичаре и уз обраложење да су четници „борели се под најтежим околностима, допринели знатно савезничкој ствари и дали свој удео крајњој победи савезника“.

Одликовање је било посмртно и имало је једино политички значај, имајући у виду тадашњи почетак *хладног рата* и изражену идеолошку нетрпељивост САД према комунистичкој (Титовој) Југославији. Председник Труман је само пост фестум искористио подсећање на историју и помоћ у спасавању авијатичара САД који су пали на територију под контролом Михаиловићевих снага, с политичко-манifestативним циљем.

Припремио Миљан МИЛКИЋ

Атлетичар Мирко Петровић у спортском воду Војне академије

Срце у кораку

После трке на 5.000 метара на меморијалу „Артур Такач“, маја прошле године, пришао му је Дане Корица, прослављени атлетичар који још држи државни рекорд на тој деоници, стегао руку, рекавши да у њему види свог наследника. Мирко Петровић истрчао је тог дана само 14 секунди спорије.

Праксу да се у спортском воду Војне академије окупљају врхунски спортисти који су се определили да војни рок служе у униформи, наставио је и Мирко Петровић, атлетичар ужичке „Младости“. Вишеструки првак Србије и Балкана на 1.500, 3.000 и 5.000 метара, победник мноштва међународних кросева, каже да је без двоумљења искористио прилику да, не прекидајући тренинге и такмичења, испуни патриотску обавезу.

■ Животна форма

Војник Мирко Петровић пре неколико дана донео је на Војну академију златну медаљу са атлетског првенства Балкана у дворани, победивши у трци на 3.000 метара. Познаваоце атлетике такав резултат није изненадио, будући да је Мирко већ годинама у самом врху међу средњепругашима. Прошлогодишњи победник Купа Европе на 1.500 и 3.000 метара, многобројних кросева регионалног и европског значаја, сада се припрема за Светски куп CISM у атлетици. Са опрезним оптимизмом Мирко ишчекује предстојеће такмичење, а његове старешине не крију жељу да још једним трофејом обогате витрине Војне академије.

– После 15 година бављења атлетиком осећам да сам у животној форми. Сада сам потпуно спреман да трчим на јаким европским такмичењима и постижем добре резултате, обарам личне рекорде. Уосталом, ако хоћете врхунски резултат, морате имати јаку конкуренцију – каже наш саговорник.

Суштина бављења атлетиком, према његовом мишљењу, подразумева велика одрицања. За оно што је младим годинама била дневна рутина – изласке, алкохол, провод, Мирко није имао времена. Од када га је стриц, пре деценију и по, одвео у атлетски клуб „Младост“, па све до данас, Мирков живот обележен је својеврсним спортским аскетизмом – посебним режимом исхране, тренинга два пута дневно...

– У почетку мог бављења атлетиком нисам тако много труда улагао у тренинге. С годинама постајао сам озбиљнији, дошла су такмичења и трофеји – објашњава Мирко пут постепеног успеха. После трке на 5.000 метара на меморијалу „Артур Такач“, маја прошле године, пришао му је Дане Корица, прослављени атлетичар који још држи државни рекорд на тој деоници, стегао руку, рекавши да у њему види свог наследника. Мирко Петровић завршио је трку тог дана само 14 секунди спорије.

– Тај тренутак дао ми је подстицај да се још више трудим. Не дешава се тако нешто сваки дан – описује војник Мирко Петровић сусрет са нашом живом атлетском легендом.

Миркови војнички дани, као и већине припадника Спортског вода, знатно се разликују од времена које у униформи проводе њихови другови у центрима за обуку. Ипак, привилегија уласка у ту малу, али пробрану екипу спортиста, заслужена је годинама напорних тренинга и резултатима са терена, стаза и борилишта.

■ Спорт и хлеб

Спортски вод и јесте осмишљен да би млади афирмисани спортисти испунили патриотску дужност на традиционалан начин, не прекидајући континуитет тренинга нити календар такмичења. Војнику

Мирку Петровићу, како каже, не би тешко пало ни „обично“ служење. Погодности спортског вода и разумевање командира мајора Винка Жнидашича, само су предност.

Понекад је, из перспективе просечног омладинца тешко разумети атлетичаре који за исти или чак већи труд на спортском терену добијају знатно мању материјалну сатисфакцију у односу на професионалне фудбалере, кошаркаше или тенисере. Мирко ипак верује да је суштина у љубави према краљици спортова. Посматрајући снимке неких његових трка, гледалац има утисак да он оставља срце у сваком кораку.

– Министарство омладине и спорта обезбедило ми је стипендију у висини једне просечне зараде у Републици, будући да сам још студент. Остатак новца углавном зарадим на мноштву кросева и уличних трка на којима учествујем током године. Додуше, на такмичењима тог типа награду добија само најбржи. Остали остану кратких рукува – објашњава Мирко ону тежу страну спорта о којој сви, пре или касније размишљају.

После тридесете, каже Мирко, опробаће се у маратону, дисциплини у којој је његова клупска другарица Оливера Јевтић већ позната. Њих двоје, каже наш саговорник, већ годинама се друже и ван атлетске стазе.

Његове амбиције, за сада су усмерене ка Светком купу у Атини и Универзијади, која га очекује у јуну. Олимпијада у Великој Британији била би врхунац. Иако на највећем спортском догађају ове године неће бити представник Војске Србије, Војна академија и спортски вод бодриће Мирка у походу на медаље. ■

А. ПЕТРОВИЋ
Снимио Н. СУБОТИЋ

**ЦЕНТАР ЗА МИРОВНЕ ОПЕРАЦИЈЕ
ЗДРУЖЕНЕ ОПЕРАТИВНЕ КОМАНДЕ ГЕНЕРАЛШТАБА
ВОЈСКЕ СРБИЈЕ**

р а с п и с у ј е

К О Н К У Р С

за попуњу и ажурирање базе података
о кандидатима за учешће
у мировним операцијама

УСЛОВИ КОНКУРСА

Професионални припадници Министарства одбране и Војске Србије могу конкурисати за учешће у мировним мисијама УН ако испуњавају следеће критеријуме:

1. ОПШТИ УСЛОВИ

– да су држављани РС;
– да су здравствено способни за учешће у мировним операцијама (утврђује надлежна војна здравствена установа);

– да се против њих не води кривични поступак нити поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности, односно да нису осуђивани за таква дела казном затвора дужом од шест месеци.

2. ПОСЕБНИ УСЛОВИ

– да имају задње две службене оцене најмање врло добар;

– да су у врло доброј психофизичкој кондицији (оцена са последње физичке провере најмање врло добар – 4);

– да поседују возачку дозволу категорије Б, са најмање две године возачког искуства;

– пожељно је да познају још неки од званичних језика УН (руски, француски, шпански, арапски, кинески) или неки други језик.

Војни посматрачи

– да су старосне доби од 25 до 50 година;

– да су професионални официри у распону чина поручник – мајор;

– да познају енглески језик најмање на нивоу другог степена знања према критеријумима Војске Србије, односно да имају STANAG-6001 2-2-2-2.

Санитетско особље

– да су старости од 25 до 50 година;

– за медицинске техничаре – да су завршили општи смер;

– да лекари говоре енглески језик на нивоу другог степена знања према критеријумима ВС, или да поседују диплому STANAG-6001 2-2-2-2, а медицински техничари на нивоу првог степена знања према критеријумима ВС, или да поседују диплому STANAG-6001 1-1-1-1.

Штабни официри, официри логистике, официри за цивилно-војну сарадњу

– да су старосне доби од 30 до 50 година;

– да су професионални официри у распону чина капетан – пуковник, са најмање три године службе на штабним дужностима;

– да говоре енглески језик најмање на нивоу другог степена знања према критеријумима Војске Србије, односно да имају STANAG-6001 3-2-3-2.

Инструктори у Центру за операције подршке миру PSOTC у Сарајеву, БиХ

– да су старосне доби од 30 до 50 година;

– да су професионални официри чина мајора;

– да су провели у мировним мисијама УН најмање годину дана;

– да говоре енглески језик најмање на нивоу другог степена знања према критеријумима Војске Србије, односно да имају STANAG-6001 3-2-3-2.

3. НАЧИН КОНКУРИСАЊА

Кандидати који испуњавају услове конкурса, уз попуњену молбу достављају следеће документе:

– уверење о степену познавања страног језика;

– потврду са оценом добијеном на провери физичке способности;

– потврду персоналног органа да је кандидат способан за службу у ВС без ограничења и потписан и оверен картон основних личних података (КОЛП);

– попуњен упитник Ан-2 са потписаном сагласношћу команданта (начелника) за упућивање у мировну мисију;

– уверење да кандидат није осуђиван и да се против њега не води кривични поступак (не старије од шест месеци);

– уверење о положеном стручном испиту за медицинске сестре – техничаре (потребно само за медицинске техничаре);

– уверење о положеном стручном испиту за докторе медицине (потребно само за докторе медицине) и

– фотокопију возачке дозволе.

Упитник Ан-2 можете преузети из прилога на крају стране. Пријаве кандидата са прилозима, надлежна команда, односно установа доставља Центру за мировне операције ЗОК ГШ ВС најкасније десет дана од закључења конкурса.

Непотпуне или некомплетне пријаве неће бити разматране.

Конкурс је отворен 30 (тридесет) дана од дана објављивања у магазину „ОДБРАНА“.

За све информације заинтересовани кандидати могу се обратити на телефон 29-166 или 29-503. ■

**МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
СЕКТОР ЗА ЉУДСКЕ РЕСУРСЕ
УПРАВА ЗА КАДРОВЕ**

р а с п и с у ј е

К О Н К У Р С

за попуњу формацијских места
професионалних војника

на одређено време

У Центру војномедицинских
установа

Управе за здравство
Сектора за материјалне ресурсе
Министарства одбране

**МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ
СЕКТОР ЗА ЉУДСКЕ РЕСУРСЕ
УПРАВА ЗА КАДРОВЕ**

р а с п и с у ј е

ИНТЕРНИ КОНКУРС

за пријем у професионалну војну службу у својству професионалног
официра на неодређено време

На основу члана 39. и 40. Закона о Војсци Србије („Службени гласник Републике Србије” бр. 116/07) и на основу члана 3. став 1. тачка 2. Уредбе о пријему у професионалну војну службу („Службени гласник Републике Србије” број 112/08) Министарство одбране расписује интерни конкурс за пријем у професионалну војну службу, у својству професионалног официра на неодређено време, на формацијско место:

1. командир вода студенткиња 1. студентског пука Војне академије Сектора за људске ресурсе Министарства одбране Републике Србије, ФВЕС 31001, ФЧ капетана, ФПГ 15, место службовања Београд – један извршилац.

УСЛОВИ КОНКУРСА:

- да су кандидати држављани Републике Србије,
- да су кандидати женског пола,
- да су здраве и способне за службу у Војсци,

– да се налазе на служби у Министарству одбране или Војсци Србије у својству официра на одређено време или војног службеника,

– да нису осуђивани и да се против њих не води кривични поступак,

– да имају последње две службене оцене најмање врло добар (претпоследња најмање 125 бодова за војне службенике).

Предност ће имати кандидати који се налазе на служби у Војсци Србије у својству официра на одређено време или имају чин резервног официра.

НАЧИН КОНКУРИСАЊА:

Кандидати који испуњавају услове конкурса подносе молбу Управи за кадрове Сектора за људске ресурсе Министарства одбране Републике Србије и прилажу следећу документацију:

– биографију (која треба да садржи основне личне податке, адресу и контакт телефон),

- уверење о држављанству (оригинал – да није старији од шест месеци),
- извод из матичне књиге рођених (оригинал – да није старији од шест месеци),
- уверење надлежног суда о некажњавању, односно да се не води кривични поступак за кривично дело за које се гони по службеној дужности (не старије од шест месеци),
- доказ о стеченом високом образовању (диплома, судски оверена копија дипломе или уверење о завршеној школи),
- оверену фотокопију личне карте.

Пре пријема у професионалну војну службу кандидати који испуњавају услове конкурса и који уђу у најужи избор биће упућени на лекарски преглед ради оцене способности за пријем у професионалну војну службу.

Пријаве на конкурс са наведеним документима достављати путем поште на адресу:

**Министарство одбране Републике Србије
Сектор за људске ресурсе
Управа за кадрове
ул. Немањина бр. 15, 11000 Београд**

Конкурс је отворен 15 дана од дана објављивања у магазину „Одбрана”.

Неблаговремене и непотпуне пријаве неће се разматрати.

Све информације у вези са огласом могу се добити на тел. 011/3201-603. ■

место службовања Београд

- ВЕС 72101 (стражар домар)1 извршилац
- ВЕС 72503 (медицински техничар).....2 извршиоца

ОПШТИ УСЛОВИ КОНКУРСА:

- да је кандидат држављанин Републике Србије,
- да је здравствено способан за рад у Војсци Србије,
- да није осуђиван за кривично дело на безусловну казну затвора најмање шест месеци,
- да се против њега не води кривични поступак за кривично дело за које се гони по службеној дужности,
- да је одслужио војни рок или на други начин регулисао обавезу служења војног рока (лица мушког пола).

ПОСЕБНИ УСЛОВИ КОНКУРСА:

- да није старији од 30 година,
- да је оспособљен за војноевиденциону специјалност за коју конкурише или да има одговарајуће стручно образовање.

Уз молбу се прилаже:

- аутобиографија,
- оригинал или оверена фотокопија уверења о држављанству (не старије од шест месеци),
- оригинал или оверена фотокопија извода из матичне књиге рођених (не старије од шест месеци),
- оверена фотокопија дипломе којом се потврђује стручна спрема,

- оверена фотокопија радне књижице,
 - уверење да није осуђиван за кривично дело на безусловну казну затвора у трајању од најмање шест месеци,
 - уверење да се против лица које подноси пријаву не води кривични поступак за кривично дело за које се гони по службеној дужности,
 - потврда војног одсека да је одслужио или на други начин регулисао обавезу служења војног рока (лица мушког пола) и
 - оверена фотокопија војничке књижице (лица мушког пола).
- Молбу са траженим прилозима доставити на адресу:

ВОЈНА ПОШТА 1279 БЕОГРАД са назнаком „за пријем лица по конкурс”

Надлежна комисија размотриће пристигле пријаве, утврдити који кандидати испуњавају услове конкурса и упутити их надлежној војнолекарској комисији ради оцене способности за војну службу.

Некомплетне молбе неће бити разматране.

Комисија неће враћати документа кандидатима који не буду изабрани.

Одлуку о избору кандидата донеће надлежни старешина, а о избору ће сви кандидати бити писменим путем обавештени у законском року.

Конкурс остаје отворен 30 дана од дана објављивања у „Службеном гласнику РС”.

Ближа обавештења о условима конкурса се могу добити на телефон 011/395-84-84. ■

ИЗАБРАНА ПАРТИЈА ЗАСЛУЖЕНО ПРИЗНАЊЕ

Керес – Фудерер
Хестингс, 1954/55.

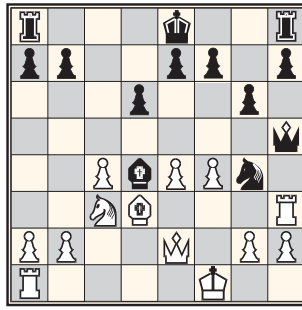
1.д4 Сф6 2.ц4 г6 3.Сц3 Лг7 4.е4
дб 5.ф4 ц5 6.дц5 Да5 7.Лд3 Дц5
8.Сф3 Сцб 9.Де2 Лг4 10.Лв3 Дх5

Обрадовало нас је обавештење да је др Андрија Фудереру (Суботица, 1931) призната титула почасног велемајстора.

Међународни мајстор постао је још 1953. године. Старији читаоци ће се сетити оних славних мечева Југославија–СССР, у којима је наш некадашњи интернационалац блистао пуним сјајем. После тога се Фудерер посветио науци и ретко наступао. Сада се исповества да му подвизи нису заборављени.

Приказујемо његову партију против славног Естонца Паула Кереса, који никада није постао светски првак („вечити други“), али га многи зналци шаха сврставају међу десетак највећих мајстора свих времена. Победа над Кересом, уз то црним фигурама, одјекнула је широм планете. Играна је Краљева индијска одбрана.

11.0-0 Лф3 12.Тф3 Сг4 13. Тх3
Сд4 14.Лд4! Лд4 15.Кф1

Бели: Кф1, Де2, Та1, Тх3, Лд3,
Сц3, а2, б2, ц4, е4, ф4, г2, х2
Црни: Ке8, Дх8, Та8, Тх8, Лд4,
Сг4, а7, б7, д6, е7, ф7, г6, х7
15...Сх2

Очигледно је да велики Керес није предвидео овакав развој догађаја. Занимљиво је да овај потез црног није добио неку нарочиту оцену, већ оно двосмислено?! Исто тако је оцењена и могућност 15...Се3+, но без коначног става. Шта би данас на све то „рекао“ компјутер?

16.Ке1 Дг4! 17.Дд2?

Знаци интерпункције су сада већ јасни. Црни је повукао јак, а бели

слаб потез. Кад се анализе погледају до краја, бели је имао 17.Сб5, чиме би задржао минималну предност. 17...Дх3!

Црни не испушта прилику; после овога је у јасно бољој позицији.

18.гх3 Сф3 19.Ке2 Сд2 20.Кд2
Лц3 21.Кц3 е5! 22.Тф1 Ке7 23.ф5
ф6 24.Ле2 Тац8 25.б4 б5 26.Кб3
гф5 27.Тф5 Тх8! 28.цб5 Тг3 29.Тф3
Тф3 30.Лф3 д5! 31.Лг4 Тф8 32.Лф5
фе4 33.Кц3 Тг8 34.а4 Тг3 35.Кц2 е3
36. Кд3 е2 37.Ке2 Тб3 38.Лх7 Тб4
39.Лц2 Тх4 40.Кд3 Тх3 41.Кц4 Кд6
42.Кб4 е4 43.Кц4 ф5 44.а5 Ке5
45.б6 аб6 46.аб6 ф4 47.Ла4 ф3
48.Лб5 Тх8 49.Кц3 Тб8

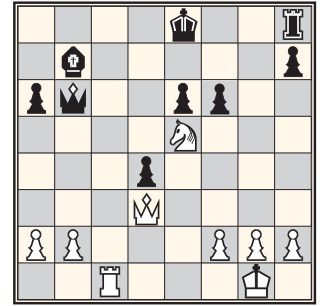
0:1

ЈОШ ЈЕДАН ДЕЧАК

Вијетнамац Нгос Троунгсон Нгујен постао је најмлађи велемајстор на свету када је на турниру у Будимпешти са 8 поена из 11 партија освојио трећу норму за највишу титулу. Њему је то пошло за руком са 15 година и два месеца, па је један од најмлађих велемајстора у историји. Иначе, са рејтингом од 2527 такође припада класи велемајстора.

КОМБИНАЦИЈА

Ботвиник – Еве
Хаг-Москва 1948.

Бели: Кг1, Дд3, Тц1, Се5, а2, б2, ф2,
г2, х2

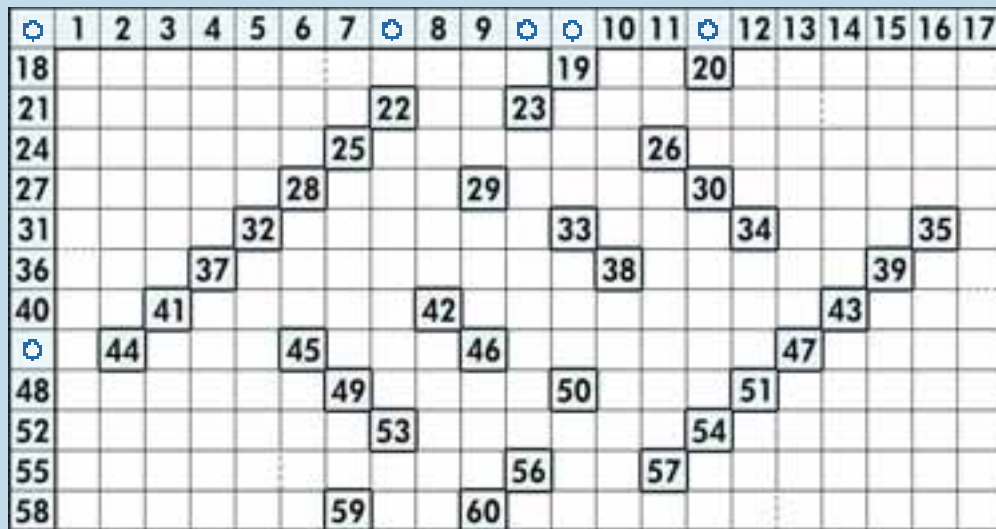
Црни: Ке8, Дб6, Тх8, Лб7, а6, д4, е6,
ф6, х7

Бели на потезу.

1.Дг3! фе5 2.Дг7 Тф8 3.Тц7 Дц7
На 3...Дд6 4.Тб7 д3 5.Та7 Дд8
6.Дх7 са претњом Дг6
4.Дц7
1:0

Припремио
Раде МИЛОСАВЉЕВИЋ
мајстор Фиде

УКРШТЕНЕ РЕЧИ

Припремио Жарко ЂОКИЋ

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА - ВОДОРАВНО: паркет, садниел, Фај-фер, авио-механичар, креолке, ватра, астма, палир, ОФК, икон, клиринг, аутократ, фуп, Паоло, ИРК, Лесо, Но, метод, Иш, Буда, тран, р, О, кас, Аџим, ама, Калин, ха, Стап, ТОШ, Анџар, вџ, огстанок, стопанга, Гецц, тра, нитно, окови, солид, сиртаки, Царева Гурџифа, клинка, Камерон, мадрас.

ВОДОРАВНО:

18. Најчешће морско растине, 19. Ауто-ознака Пожаревца, 20. Место где се нешто прегибта, 21. Икавски дијалект, 22. Одозго, 23. Наш глумца, 24. Бивша глумица, Ида, 25. Припадник панк-покрета, 26. Бренд камиона, 27. Мираз, прђија (лат.), 28. Култни филмски глумац, Џејмс, 29. Старозаветни пророк, 30. Титула високог племства у Енглеској, 31. Женско име, Наташа одмила, 32. Нагла малаксалост (мед.), 33. Типичан представник врсте, 34. Бивши глумац, Алонсо Чејни старији, 36. Већински део, 37. Сачинити запис, 38. Суд за вино или воду, 39. Упишите: к, н, 40. Пети и 3. самогласник, 41. Птица певачица, 42. Брбљивко, причалица, 43. Паданье, 44. Колос, оријаш, 45. Врста рибарске мреже, 46. Пре неки дан, 47. Аутор „Куге“ и „Странца“, Албер, 48. Пушкинов лик, Евгениј, 48. Спортски клуб из Мадрида, 50. Заобљен планински врх, 51. Борова шума, 52. Бивши кошаркаши, Драгољуб и Владимир, 53. Врста поврћа, 54. Распад, раздор, 55. Наша глумица, 56. Иницијали писца Чехова, 57. Врста јестивих плодова, кестење, 58. Основне јединице грађе и функције свих живих бића, 59. Лична заменица, 60. Наша глумица.

УСПРАВНО:

1. Наш глумац, 2. Део оптичког уређаја (мн.), 3. Место у Италији, 4. Краљевска пратња (мн.), 5. Држава у Азији, 6. Мушко име, Александар одмила, Аца, 7. Показна заменица, ова, 8. Врста јужно воћа, 9. Напољу, вани, 10. Град у Србији, 11. Одбојкашки клуб (скр.), 12. Пламен (песн.), 13. Он-ај који се рано буди и устаје из кревета, 14. Стручњак у екологији, 15. Филмска продуцентска кућа, 16. Месец јеврејског календара, 17. Наш глумац, 19. Мутав, 20. Узвик задовољства, 22. Одајивач пилића, 23. Метална или глинена шерпа са великим дршкама, 25. Дописни акт, 26. Фудбалер Партизана, Милован, 28. Увала у леднику, 29., Енглески или ирски кафић, 30. Шампион, 32. Родни крај, 33. Део арапских имена, 34. Држава у Африци, 35. Теретна моторна возила, 37. Роми, 38. Батина за стоку, љокча, 39. Подна облога од дашчица, 41. Икаров отац (мит.), 42. Мунициона кара, комордџијска кола, 43. Мушко име, Костадин одмила, 44. Оранице, 45. Доста ниско, ониже, 46. Култни мопад, 47. Баскијац, 49. Упишите: ђ, и, 50. Приморски шипак, 51. Мајка Ромула и Рема (мит.), 53. Наг, 54. Кошаркашки клуб (скр.).

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ
СЕКТОР ЗА ЉУДСКЕ РЕСУРСЕ
УПРАВА ЗА КАДРОВЕ

расписује

КОНКУРС

за пријем кандидата из грађанства за ученике Војне гимназије

У школској 2009/2010. години примаће се кандидати из грађанства за ученике првог разреда Војне гимназије.

УСЛОВИ КОНКУРСА

Кандидати треба да испуњавају опште и посебне услове конкурса.

ОПШТИ УСЛОВИ

– да су држављани Републике Србије;

– да су здравствено способни за школовање, што утврђује надлежна војнолекарска комисија;

– да се против њих не води кривични поступак нити поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности, односно да нису осуђивани за таква дела или им није изрицана заводска мера.

ПОСЕБНИ УСЛОВИ

– да су рођени 1993. године или касније;

– да су V, VI и VII разред и прво полугодиште VIII разреда, односно VIII разред основне школе, завршили са најмање врло добрим општим успехом;

– да у свим разредима школовања из владања имају најмање оцену 4 (врло добар).

Здравствено способни кандидати за ученике Војне гимназије подлежу провери психофизичких способности и тестирању знања из математике и српског језика. Тестирање знања је усаглашено са поступком који примењује Министарство просвете Републике Србије за пријем у средње школе.

ШКОЛОВАЊЕ, ПРАВА И ОБАВЕЗЕ УЧЕНИКА

Школовање у Војној гимназији траје четири године. Ученици се школују по плану и програму гимназије општег смера, ради наставка школовања на Војној академији.

Ваздухопловни смер се факултативно формира у четвртном разреду, у зависности од потреба Министарства одбране Републике Србије. Ученици који су изабрали да факултативно похађају ваздухопловни смер у четвртном разреду реализују подбранску обуку, летење на моторним авионима са дуплим командама и самостално летење.

Време проведено на школовању у Војној гимназији не рачуна се у служење војног рока. Након завршеног школовања у Војној гимназији ученици су обавезни да школовање наставе у складу са потребама Министарства одбране Републике Србије.

За време школовања ученици Војне гимназије имају статус војног лица, у складу са Законом о Војсци Србије. За време школовања ученици станују у интернату, а трошкове школовања сноси Министарство одбране Републике Србије.

Међусобне обавезе лица примљених на школовање и Министарства одбране Републике Србије регулишу се уговором.

НАЧИН КОНКУРИСАЊА

Кандидати подносе пријаву команди војног одсека (одељка) на територији сталног места боравка. Образац пријаве добија се приликом пријављивања у војном одсеку (одељку).

Уз пријаву прилажу:

– оверену фотокопију уверења о држављанству Републике Србије (не старију од шест месеци);

– оверену фотокопију извода из матичне књиге рођених (не старију од шест месеци);

– потврду надлежног органа да се против њих не води кривични поступак нити поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности, односно да нису осуђивани за таква дела или им није изрицана заводска мера;

– уверење – потврду основне школе о оценама на крају V, VI и VII разреда и полугодишта VIII разреда (ученици VIII разреда), односно оверене фотокопије сведочанстава за V, VI, VII и VIII разред основне школе (за кандидате који су завршили основну школу).

Фотокопије докумената тражених по конкурсном кандидату може, уз давање на увид њиховог оригинала, бесплатно да овери у команди војног одсека (одељка) на територији сталног места боравка.

Приликом доласка на проверу општих способности у Војној гимназији, кандидати морају имати оверену ђачку књижицу са фотографијом.

Конкурс је отворен од дана објављивања до 15. априла 2009. године.

Документа кандидата који не испуњавају услове конкурса неће се примати.

Резултати конкурса биће достављени командама војних одсека (одељка) у којима су кандидати конкурисали, најкасније до 30. маја 2009. године.

Кандидатима који нису изабрани за ученике Војне гимназије, документи се неће враћати.

Остала обавештења у вези са конкурсом могу се добити у командама војних одсека, Војној гимназији, улица Петра Чајковског број 2, Београд (тел. 011/3603-631, 011/2358-724 и 011/2358-734) или на Интернет презентацији Војне гимназије www.gimnazija.mod.gov.rs. ■

ВОЈНА

АКАДЕМИЈА

ПРАВИ ИЗБОР!

ПРИЈАВИ СЕ !

КОНКУРС ЈЕ ОТВОРЕН ДО
31. МАРТА 2009. ГОДИНЕ

ВОЈНА АКАДЕМИЈА

Генерала Павла Јуришића Штурма 33
11000 Београд

Телефони:

+381 11 3603 247, +381 11 3603 331

Студентска служба:

+381 11 3603 194, +381 11 3603 112

Факс:

+381 11 3005 190

upis@va.mod.gov.rs

office@va.mod.gov.rs

www.va.mod.gov.rs

С п е ц и ј а л н и п р и л о г

АРСЕНАЛ 27

ТОП-ХАУБИЦА G-7 105 ММ

Јужноафрички лав

АМЕРИЧКИ АВИОН ТИПА S-3

Одлазак викинга

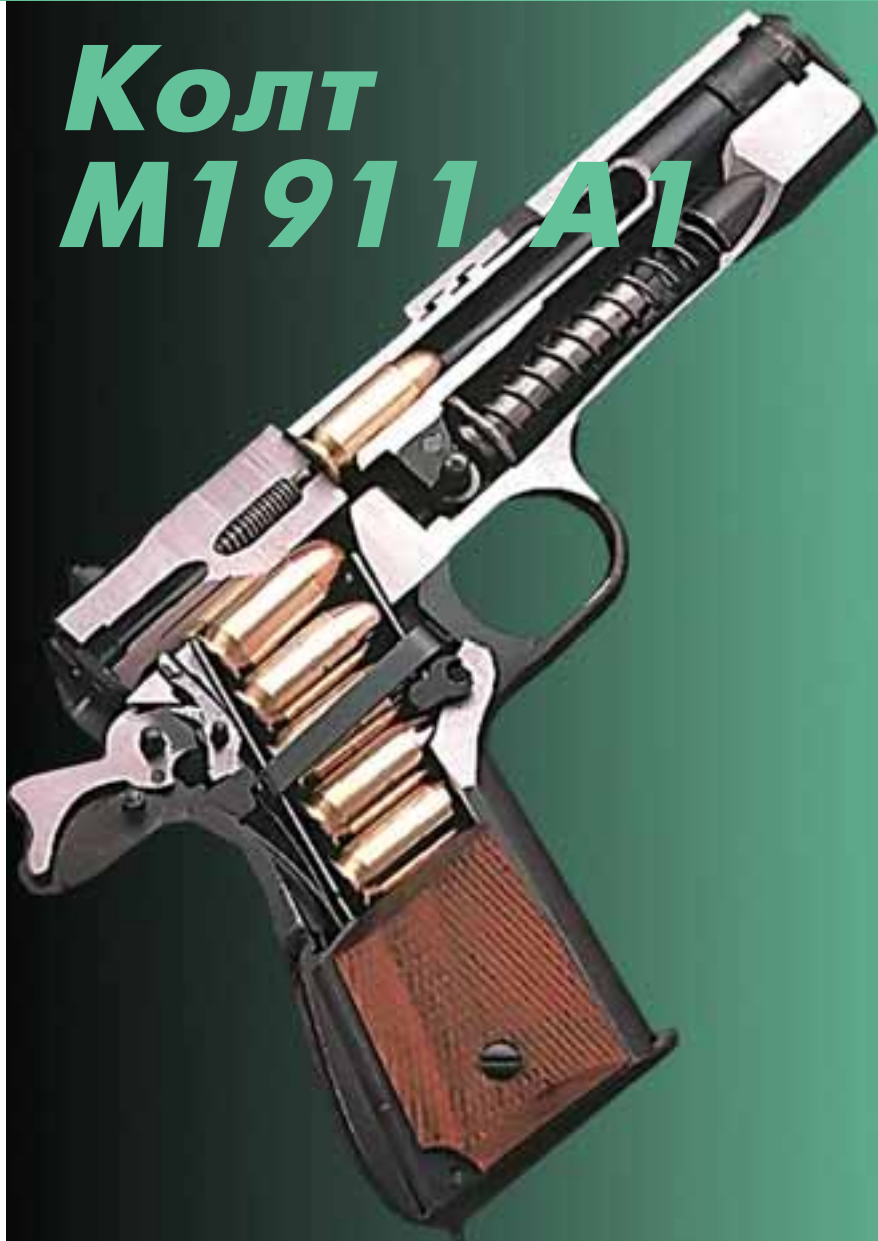

КАМИОНИ ПРАГА

На балканским друмовима

Колт М1911 А1

САДРЖАЈ

Чувени пиштољ

Колт М1911 А1 2

Снајперске пушке великог домета

Калибар диктира све 7

Оклопно возило GEFAS

Заштитни транспортни систем 10

Топ-хаубица G-7 105 mm

Јужноафрички лав 12

Артиљеријски вођени системи
наоружања

**Повећање прецизности
ватре** 15

Развој система за електронско
ратовање оружаних снага САД

Платформе за ометање 19

Амерички авион типа S-3

Одлазак викинга 21

Камион прага

**На балканским
друмовима** 28

припремили
Мира Шведић

Модели 1911 и 1911 А1 обележили су важан период у историји ручног ватреног оружја и са тог почасног места тихо отишли у легенду. Уживали су велику популарност која траје и дан-данас, а по свему судећи и убудуће. Само је амерички оригинални модел произведен у више од три милиона примерака, у свим могућим модификацијама.

Када се спомене број 45, свашта се може помислити о тој цифри. Времешнији љубитељи музике мислиће можда на старе грамофонске плоче које данас представљају историјске реликвије, јер им је једна од брзина била баш „45“. Они ближи формулама и математици помислиће на половину правог угла. Док ће прави познаваоци и љубитељи наоружања мислити да испред бројке недостаје једна тачка („.45“) која означава инче, односно калибар неког оружја на западној хемисфери. Наравно, најпућенији ће одмах знати да је реч о легендарном пиштољу који се до пре неколико година задржао као службено на-

Конструктор Јохан М. Браунинг

оружање у најмоћнијој армији света. То је пиштољ у моделу 1911, калибра .45 инча (11,43 мм), који је прославио фабрику „Колт“ и самог конструктора Јохана М. Браунинга.

Жељени калибар

Током дуге историје компанија „Колт“ била је синоним за метак .45. Захваљујући пуковнику Колту, његов „писмејкер“ (метак у калибру .45) био је одлучујући фактор сваког двобоја у то време. Главни аргумент било је брзо, велико и моћно зрно. Током историје „писмејкер“ је петоструко премашио све своје конкуренте који су се појављивали на бојном пољу.

Фирма „Колт“ је 1896. од Јохана М. Браунинга купила четири нацрта за аутоматски пиштољ, од којих ће с временом настати серија веома успешних модела оружја. Међутим, како су у то време снабдевали владу са службеним револверима, није им се журила да на слободно тржиште избаце непроверено оружје. Зато су тек 1900, после свих могућих проба, провера и усавршавања, увели аутоматски пиштољ под називом Colt 1900 Sporting Model и то са но-

вим метком калибра .38 ACP (.38 Colt Automatic Cartridge – 9,65 мм). Тај калибар је веома важан јер је то заиста било прво брзо зрно које је ушло у наоружање америчке армије. Дотадашњи службени метак .38 колт имао је полазну брзину од само 248 м/с, док је нови .38 ACP имао, за то време невероватних, 415 м/с.

Аутоматски пиштољ модел 1900 био је велик и тежак и радио је на принципу кратког трзаја цеви. На том пиштољу кочница је занимљиво решена – она је челични блок у који је урезан задњи нишански зарез и када се обори штити ударну иглу од ороза.

Произведено је око 3.000 комада, па данас тај пиштољ представља праву реткост. Америчка војска купила је 200, а морнарица 300 комада. Редовна ознака на левом зиду затварача је „Browning's Patent Pat'd April 20, 1897“ и „Automatic Colt Calibre .38 Rimless Smokeless“.

Даља модификација модела 1900 довела је до новог пиштоља који се појавио и на слободном тржишту и код америчке армије. То је модел 1902. Начињене су знатне измене на старом моделу тако да се нови, по изгледу и функцији, доста разликовао. На њему је ороз округлао, а избачен је и чувени нишан – кочница. Поред тих и других измена промењена је и ознака, па је додао „Patented April 20, 1897, Sept 9, 1902“.

Истовремено, појавио се и војни модел, мало другачији од цивилне варијанте. Имао је дужу четвртасту дршку која је омогућила додавање једног метка у оквир (девет метака), затим прстен за гајтан и кочницу затварача после испаљеног задњег метка. Тај модел, у обе варијанте, произведен је до 1928. године. Године

1908. доживљава модификацију којом се зарези на навлаци померају на задњи део. Такође, враћен је стари облик ороза као код модела 1900. Произведено је више од 18.000 комада.

Године 1903. фирма на тржиште избацује *цепни модел* Pocket Model 1903. Била је то скраћена верзија модела 1902.

Током шпанско-америчког рата, који се водио око Кубе, примећено је да војни револвер у калибру .38 колт нема довољну зауставну моћ нити брзину пуњења за ратне услове. Влада је одмах реаговала и расписала конкурс за нови војнички метак, постављајући строге услове (око брзине и зауставне моћи зрна).

„Арсенал“ из Френкфорта развио је за владин конкурс 1906. године два метка у калибру .45 и то за револвер и за пиштољ. „Колт“ је такође предложио метак у калибру .45, али са нешто дужом чауром, па је на основу тог метка развијен и нови комерцијални пиштољ модела 1905. На владину адресу стигла су многобројна решења за нови метак, али је она разматрала само два, најзанимљивија – .41 и .45 инча. На крају је изабран калибар .45 инча, који је више личио на „Колтов“ метак.

Тестирање

Тестирања новог калибра отпочела су 1907. Циљ је био да се пронађе и пиштољ у калибру .45 који ће користити зрно од 230 грејна и заменити постојећи калибар .38 Colt. Негде у то време у САД се, на владин позив, враћа Јохан М. Браунинг и почиње рад на коначној верзији војничког пиштоља.

Данас веома ретак пиштољ модел 1900, са занимљивим решењем кочнице (десно)

„Колтов“ први пиштољ у новом калибру је модел 1905, и развијен је на бази модела 1902, са одређеним изменама. Најзначајнија измена је да се цев забрављује за затварач са три зуба. Произведено је више од 6.000 примерака, од којих је 400 комада у експерименталном војном калибру од .45 отишло армији. То су тешки пиштољи који су склони да гађају нешто ниже ако се нишани на брзака. Промењена је ознака и

Војска нема замерке

Откад постоји армија САД, то је био једини пиштољ који је све војне тестове прошао без замерки. Један од тестова био је и број испалених метака без застоја. Пиштољ је успешно испалио 6.000 метака, а да при томе није направио ниједан застој.

Да је реч о веома моћном оружју доказује и податак да лежиште метка приликом опалења трпи притисак од невероватних 7,2 тоне по квадратном инчу површине, а задња површина зрна излази из цеви под притиском од 1.009 килограма.

додати су „Dec 19, 1905“ и калибар „Automatic Colt Calibre .45 Rimless Smokeless“.

Одбор који је одређен за тестирање састао се у јануару 1907. и почело је тестирање девет пиштоља. У априлу исте године у њиховом извештају истиче се да модели 200 колт и 200 Savage заслужују посебну пажњу. Након тог извештаја додатно се тестирају та два пиштоља и на крају предност добија колт.

Армија САД била је импресионирана учинком метка .45 коју је користио модел 1905 и охрабрила је тада већ чувеног конструктора Јохана М. Браунинга и фирму „Колт“ да развију модеран војнички пиштољ.

Развој је, међутим, текао споро. Браунинг је најпре ојачао оквир и дршке. Затим је увео механичку кочницу, а на инсистирање армије и аутоматску. Тежину зрна са 31 грама повећао је на 36 грама, што је проузроковало замену затварача и његову кочницу. Тако је настао међутип – модел 1909, који на претходне подсећа само обликом дршке и спољним извлакачем.

Коначни резултат био је потпуно нов пиштољ .45 М 1911, који је на армијском конкурс победио у опасној конкуренцији лугера и Savage.

Одлике

Пиштољ М 1911 забрављује цев и затварач једном везном споном на задњем делу цеви, која иде око осовине у раму, и са два зуба на горњем делу цеви, који улазе у

Модел М 1911 и његова прва модификација М 1911 А1 (доле)

Разлике

Модел М 1911 и М 1911 А1 разликују се у следећем: кућиште ударне опруге на доњој задњој страни дршке није равно и глатко већ је нарезано и избочено; окидач је нарезан уздуж и нешто је краћи; задњи крај аутоматске кочнице је дужи; мушица је шира; рам је са обе стране окидача изрезан за прсте; ороз је на новом моделу ужи и нема проширену плочу са зарезом, пречник цеви је смањен, а жлебови су дубљи.

одговарајуће зарезе на самом затварачу. Приликом трзања, цев заједно са затварачем креће уназад, све док се цев на везној спони не спусти и при томе ослободи затварач. Повратна опруга налази се испод саме цеви и има делимичну вођицу са задње стране, а чауру напред. Та чаура држи својим предњим делом предњи чеп. Везна спона је осовиницом везана за цев, док се за рам држи осовином кочнице затварача.

Ороз је спољни и има три положаја. То су: спуштен на инерциону (летећу) ударну иглу, али која истовремено не додирује иницијалну капислу метка; међуположај (Half – Cock), који је у ствари полунапет, где не додирује иглу и где притиском на окидач не може да се ослободи нити да се закочи механичком кочницом; и запет положај, када може да се закочи механичком кочницом. Та кочница истовремено забрављује затварач и пиштољ је веома поуздан.

Поузданост је била толика да су се сви сложили у томе да М 1911 може да се безбедно носи са метком у цеви, запетим орозом и закоченом механичком кочницом. Дуг-

ме за ослобађање оквира налази се са леве стране пиштоља, као и аутоматска кочница која је смештена на горњој задњој страни дршке.

На навлаци су причвршћени нишани (предњи и задњи). Предњи нишан је „Кларков“ модел, а позади је постављен „Бо Маров“ нишан са зарезом. Нишани су подесиви и по правцу и по висини. Ивице задњег нишана су без посебних боја, а нису посебно извлачене ни ивице нишана.

Ратна искуства

У „Колту“ је почела серијска производња тог пиштоља, а до 1914. је и арсенал у Спрингфилду опремљен потребним алатима за производњу наведеног модела пиштоља.

Америка у Први светски рат улази са скромним бројем пиштоља М 1911 – 55.553 комада. Занимљиво је да у то време у Спрингфилду није направљен ниједан пиштољ јер су приоритет имале пушке. За време рата производио се и „Remington UMC“, али само скромних 13.152 комада. Ипак, остаје чињеница да је током Првог светског рата произведено 450.000 комада.

Одређена количина М 1911 испоручена је Великој Британији, али у калибру .455 Webley (.455 Auto). Ти модели се споља препознају по томе што се на дну оквира налази алка.

Пиштољ се изванредно показао у ратним условима. Био је безбедан и једноставан за руковање, а рад му је био 100 одсто поуздан.

Оружје је показало функционалност у свим временским условима – од арктичких мразева до тропских врелина, од норман-

Током службе у армији САД, М 1911 доживео је само три модификације и то 1926, 1970. и 1980. године.

Модификације

Прва модификација М 1911 усвојена је 15. јуна 1926. и од тада добија нову ознаку – М 1911 А1.

Између два рата армија је откупила око 150.000 комада пиштоља. Само за време Другог светског рата произведено је око милион и осамсто хиљада комада тог оружја. Произвођен је у фабрикама Colt, Remington Rend, Union Swich & Signal, Ithaca Gun Company, па чак и у фабрици шиваћих машина Singer Sewing Machine Company, где је само током 1942. израђено око 500 комада.

Тај модел пиштоља паралелно је продаван и на комерцијалном тржишту. Мо-

Још увек у продаји

Данас то легендарно оружје може да се купи широм Америке код приватних оружара који су му додали још по неку оригиналност и тиме усавршили и унапредили функционалност или естетски изглед. Оригинални модел, пак, може да се набави искључиво у „Колтовој“ фабрици. Фабричка цена, наравно, зависи од жеље купца – какав фризирани М 1911 жели да има, и креће се од хиљаду и по до неколико хиљада долара.

гао је веома лако да се препозна по свом елегантном финишу и слову „С“ испред серијског броја. Једино то оружје може да се похвали чињеницом да је коришћено у оба светска рата, али и оним који су успе-

Друга модификација имала је ознаку Mk IV Series 70, а трећа (доле) Mk IV Series 80

дијских плажа до џунгли Индокине. Његова прецизност била је сасвим адекватна за једноручно оружје у увежбаним рукама, али не и у неувежбаним. После неколико испалењених метака и узастопних промашаја на циљу, један регрут цинично је приметио да је најлакше погодити мету тим пиштољем уколико се пиштољ баца на њу.

Но, било како било, М 1911 је тада уживао велику популарност, а она траје и данас. Копиран у безброј варијанти. Само је амерички оригинални модел, у свим својим модификацијама, произведен до данас у више од три милиона примерака.

дили после – корејском и вијетнамском...

Једина мана Браунинговог система забрављивања, ако то може и да се назове тако, јесте да на предњем челу затварача отвор за цев мора да има мали зор, јер се цев приликом хода са затварачем уназад у једном тренутку спушта доле својим задњим крајем. Тај проблем је успешно отклоњен на каснијим моделима (НР). Сам зор је на новим пиштољима једва довољан, док код старијих, који су добро разрађени или много коришћени, иде до 1,6 мм. То представља

озбиљан проблем код нишањења јер се уста цеви мрдају.

Тај проблем су у „Колту“ решили на моделу који је добио ознаку „Mark IV, Series 70“, где се цев при устима мало конично шири, а чеп затварача има четири еластична испуста који је чврсто обухвате. То решење је први пут примењено на такмичарском моделу National Match.

У великој жељи да повећа безбедност у руковању пиштољем, фирма „Колт“ је почетком осамдесетих година увела и сигурносну чивију ударне игле, која исту ослобађа тек када је окидач стиснут (слично као код пиштоља Walther P-38). После увођења те модификације сви „Колтови“ пиштољи и његове варијанте имају уграђено то побољшање – и то M1911 A1, у свим калибрима, National Match, а и Commander и Government .380. Само због те модифика-

Модел Gold Cup под називом National Match

Пресек пиштоља

ције познати пиштољ добија и нову ознаку – Mk IV, Series 80.

Тај модел производио се у неколико калибара и то .38 супер и 9 мм лугер, али је ипак основни калибар остао .45 АСР.

Комерцијално тржиште

Пиштољ M 1911 A1 уживао је велико поверење и на комерцијалном тржишту. Многи су желели да га имају, али им је због цене био недоступан. Чак су и стрелци показали велико занимање за тај пиштољ, али у такмичарској варијанти, где би прецизност дошла до изражаја. Због тога је фабрика 1933. избацила нови модел – Gold Kar, који је руком пажљиво уклопљени пиштољ са бољим окидачем и подесивим нишанима.

Улазак САД у Други светски рат, међутим, прекинуо је производњу тог модела. Она је настављена тек 1957. и то под новим именом – National Match. Настале су мале измене и то код затварача, који је

Није за филм

Интересантно је да се тај пиштољ, најпре оригинални модел M 1911, а после Првог светског рата и побољшани M 1911 A1, никада није појавио на филмском платну. Увек се користи деветомилитарски модел, јер је стари ратник толико масиван да ниједно пуњење „ћорка“ нема довољну снагу да покрене његов механизам репетирања.

другачији, а окидач има подесиви граничник. Произвођен је у два калибра – старом провереном .45 и у калибру .380 Special Mid-Range.

Поред модела Gold Kar, фабрика је 1933. на комерцијално тржиште избацила још једну варијанту чувеног пиштоља. Реч је о моделу Colt Combat Government Model Series 80. Пиштољ је исти али са битним побољшањима нишана, затим

равним кућиштем ударне опруге (као на моделу M 1911), потом дужим окидачем, левкастим устима за оквир на дну дршке и бољим отвором за избацивање чаура.

Како су пролазиле године потражња за лакшим пиштољем који је користио моћни метак у калибру .45 довела је до појаве новог пиштоља. Commander се појавио 1959. године. Реч је о пиштољу који је мало краћи од основног модела M 1911 A1, са округлим орозом. Рам је од алуминијумске легуре, што трзај чини тежим, па је из тог разлога 1971. настао Combat Commander, комплетно израђен од челика. Израђивани су у најпопуларнијим калибрима – .45 АСР, .38 супер и 9 мм лугер.

У зависности од калибра, оквир прима седам или девет метака. Алуминијумски рам искључиво је резервисан за калибар .45 АСР и тада је маса пиштоља свега 765 грама. Финиш пиштоља може да буде плав или никлован, у зависности од жеље наручиоца.

У службеној употреби најмоћније војске на свету овај пиштољ задржао се пуне 74 године. У пензију га је испратило оружје које потиче са европског гата и то у мало слабијем калибру – 9 мм пара. Модели 1911 и модели 1911 A1 обележили су један важан период у историји ручног ватреног оружја и са тог почасног места тихо су отишли у легенду. Међутим, пиштољ се још задржао код појединачца широм света, нарочито у Америци, а посебно у клубовима који се баве такмичењем у практичном пуцању. ■

Иштван ПОЉАНАЦ

У прошлом броју Арсенала погрешно је илустрован текст „Могућност дискретног пуцања“. Извињавамо се аутору и читаоцима.

СНАЈПЕРСКЕ ПУШКЕ ВЕЛИКОГ ДОМЕТА

Калибар диктира све

Последњих година све више добија на значају једна категорија лаког пешадијског оружја. То су снајпери великог калибра који се користе за гађање на великим даљинама. На тржишту је актуелно питање муниције која се за њих производи.

Дуго година већи део снајперског оружја којим су наоружане војске западних земаља био је камерисан за стандардну муницију 7,62 мм НАТО (7,62 x 51 мм или 0.308 Winchester). Исто важи и за све војске из састава бившег Варшавског пакта. Њима је муниција 7,62 x 54 мм (од пушке СВД *драгунов* и разних копија *драгунова*) била главни калибар за оружја те специфичне категорије. Мотив је једноставан и практичан: иако је за јуришне пушке и лаке митраљезе или LMG

(Light Machine Gun) уведен калибар 5,56 мм НАТО (5,56 x 45 мм или .223 *ремингтон*) још увек се увелико производи „стари“ 7,62 мм НАТО за средње митраљезе GPMG (General Purpose Machine Gun), па се муниција за снајперско гађање са лакоћом може набавити и то по разумљивој цени.

Идентична је и за муницију 7,62 x 54 мм, означену још и као 7,62 мм Р, која се користи за митраљезе серије ПК у војскама земаља бившег Варшавског пакта.

Са излазном брзином на устима цеви већом од 850 м/с и тежином мањом од 10 г, муниција 7,62 мм НАТО није у стању да стопостотно пружи задовољавајуће резултате на даљинама већим од 600 метара, како у погледу прецизности тако и у балистичким ефектима. Управо из тог разлога, неколико година уназад, америчка војска увела је метак М852 са тежим зрном типа Sierra Match King, open tip, од 10,9 г, што значи да је зрно отпорније на бочни ветар и има добре балистичке особине до 800 метара. Метак М852 нуди, између осталог, већу прецизност за 25–30 одсто у односу на претходни М118 на даљинама између 400 и 600 метара.

PGM Hecate

Финска муниција .338 Lapua Magnum

Да би се постигли што бољи резултати и без проблема погодио циљ на даљинама од 800 до 1.000 м, те пробила стандардна балистичка заштита, потребно је ослонити се на јачу муницију, као на пример .300 Winchester Magnum, 7 mm Remington Magnum или .338 Lapua Magnum, јер имају боље особине од муниције калибра 7,62 мм НАТО, односно 7,62 мм Р. Стога не чуди чињеница да метак калибра .338 Lapua Magnum (8,6 x 70 мм) постоје све више распрострањени међу снајперским оружјем.

Са зрном од 16,2 г, испаленим брзином од 914 м/с, та финска муниција подиже границу снајперског гађања против живих циљева, односно вероватноћу поготка првим хицем, најмање до 1.100 м, чувајући преосталу кинетичку енергију, која је најмање шест пута већа од оне код метка 7,62 мм НАТО (енергија која омогућава да се пробију „тврди“ циљеви на већим даљинама). Када је реч о прецизности, фински произвођач тврди да његова муниција (која је произашла из цивилне за лов на крупну дивљач .416 Rigby) омогућава да се циљ погоди на 1.500 м, прецизирајући да је са појединим оружјима остварена прецизност мања од 0,25 MOA (Minute Of Angle) на тој даљини.

Поред тога, ако се упореди са већ испитаним 12,7 мм, пројектил муниције .338 La-

puа Magnum остаје ипак превише мали за ношење било ког експлозивног и/или запаљујућег пуњења, потребног за уништавање „тврди“ или заштићених циљева на великој даљини, укључујући и антиснајперско гађање током сукоба на Балкану. У Сарајеву су антиснајпер тимови француског контингента Уједињених нација навелико користили моделе Barrett M-82 и McMillan M87 у .50 BMG.

Калибар .50 BMG

Први експерименти са снајперским пушкама 12,7 мм потичу још из Корејског рата, када су употребљаване противтенковске пушке токарев ПТРС. Поставља се питање зашто се користио баш калибар .50 BMG? Једноставно, зато што је таква муниција већ била увелико у употреби у западним војскама са легендарним тешким митраљезом Browning M2. Метак је пружио сву потребну енергију, са одличним балистичким коефицијентом: пројектил API .50 BMG поседује балистички коефицијент од 1,54, док код муниције 7,62 мм НАТО износи 0,48. Тачније, три пута је већи домет, са идентичном почетном брзином. Исто тако, већи калибар омогућава већу пробојност/уништење: пробојност пројектила API у 7,62 мм НАТО је 14 мм челика на 100 м и 10 мм на 300 м, док пројектил .50 BMG пробија челик дебљине 25 мм на 300 м и 13 мм на 1.200 метара.

Са пројектиlima таквог типа може се

98 В у калибру .338

Reynolds-50-BMG-breit

успешно дејствовати против хеликоптера, паркираних авиона (гађање у мотор или усисник ваздуха), ракетних система (ракетe у њиховим лансирним контејнерима), командно-контролних система (радарске антене, телекомуникациони системи), лако блиндираних возила, па чак и оклопних (гађање против оптоелектронских система да би се ослепило возило или лежиште мотора).

Све распрострањенији међу снајперским оружјем постаје калибар .338 Lapua Magnum

Недостаци

Тешки снајпери калибра 12,7 мм пате од три главне мане: тежине, снаге трзаја и упадљивости пуцња. Када говоримо о првој мани, специјализоване фирме учиниле су знатна побољшања, посебно захваљујући употреби лаких легура и композитних материјала високе издржљивости, како би се тежина задржала у разумљивим границама, односно како маса празног оружја не би прешла 10–13 кг. То је достигнут или скоро достигнут резултат многих произвођача, међу којима су на пример Barrett са M-90A1 и M-99, McMillan (садашњи Harris) са M-92 и M-93, Grenadier Engineering са својим bull-pup SP50 (7,8 кг са цеви Kreiger 660 мм дужине), Accuracy International са AW50 FT, Pauza са P50 Combat Rifle, PGM са Hecate II, Steyr са HS-50 или ZV са Falcon OP96/OP99.

У случају пушака типа bolt action најтеже је решити проблем смањења трзаја, иако то није случај са полуаутоматским моделима. Данас постоје кундаци од синтетичких материјала направљени тако да што више ублаже енергију трзаја – sorbothane (неки са хидрауличком амортизером, неки са одлично концепираном кочницом на устима цеви). Они су у стању да смање, у појединим случајевима, енергију трзаја за више од 70 одсто. Те софистициране кочнице стварају велики бочни пламен джући велики облак прашине у моменту пуцња, који може открити позицију стрелца. Како сви специјалисти знају, да би се избегао тај феномен најбољи систем је, колико је могуће, ставити мокру крпу испод цеви.

И муниција представља проблем. Метак 12,7 мм произведен је за тешке митраљезе, а не за тешке снајпере, значи са толеранцијом израде која није одговарајућа за снајпере, иако постоје одлични пројектили који одговарају разним тактичко-оперативним потребама. Било како било, многе армије света које користе снајпере великог калибра баш су због тога биле приморане да користе муницију своје израде све док ширење прецизног оружја 12,7 мм не створи тржиште довољне величине да оправда његову производњу муниције. Данас су тај проблем делимично решили специјализовани произвођачи који серијски производе прецизну муницију 12,7 мм.

Спој истока и запада

Мађарска фирма Technika из Будимпеште је пре извесног времена произвела пушке Top Gun и Gerard M1 и M1A1, камерисане за совјетску муницију 12,7 x 107 мм. У Хрватској је реализован 1992. модел са само једним метком, означен као MACS, калибра .50 BMG, док је добро позната *Застава* – оружје из Крагујевца понудила тржишту своју М-93 *црна стрела* у калибрима 12,7 x 99 мм и 12,7 x 107 мм. Исту иницијативу следи и чешка ZVI из Вестина – модел Falcon, нуде у калибру 12,7 мм НАТО (Falcon OP99), а и у совјетском 12,7 мм (OP96).

Како бисмо илустровали горе наведено, споменућемо један догађај из Првог заливског рата. Ноћи 24. фебруара 1991. један тим Ресон из америчког маринског корпуса уништио је пробојно-запалјивим пројектилама PPI, испаленим из Barrett M-82 A1, три ирачка борбена оклопна возила БМП-1 удаљена 1.800 јарди (управо у лежиште мотора).

Када говоримо о прецизности муниције 12,7 мм Browning, она може осцилирати између 1 и 1,5 MOA све до 1.500 м, односно, погоци се смештају у кругу од 400 и 600 мм, што одговара величини људских груди, хладњаку мотора једног блиндираног возила типа VТТ и/или VCI, хеликоптерској турбини или усиснику ваздуха авионског мотора. А да не спомињемо и велике мине и различите експлозивне направе које се могу наћи на бојишту, те авионске бомбе или артиљеријске неексплодирание гранате, касетне бомбе и IED (Improvised Explosive Dis-

Застава М93 - „црна стрела“

posal). Све то су задаци типа EOD (Explosive Ordnance Destruction), још једног сектора у коме снајперске пушке великог калибра могу наћи добру примену.

Модел типа bolt action

Тренутно, као у случају снајперских оружја мањег калибра, постоје две верзије тешких снајпера: модели са једним метком и/или ручним релетирањем (bolt action) и полусутоматски. У прву категорију спадају, између осталих, Guilette .50, у конфигурацији bull pup „ветеран“ Haskins.50/RAI Model 500, које су користили снајпериста USMC најпре у Бејруту, а затим у Панами током операције Just Cause, децембра 1989. године. Тај модел, који у рукама професионалаца остварује прецизност 0,5 MOA на 2.000 јарди, касније је понудио тржишту Iver & Johnson, затим Daisy, а постоји стално у каталогу АМА,С као модел 5110 A1. Ту су још и пушке попут француске HECAT, произвођача PGM Precision, којом су опремљене француске специјалне снаге и остале јединице Armée de Terre, затим Robar .50 BMG, bolt action, са оквиром од пет метака, опремљена одличном кочницом на устима цеви, за коју многи специјалисти сматрају да је најефикасније оружје у својој генерацији, те разни модели McMillan Gunworks, данас

Harris, са једном основном верзијом, познатијом као М-87 са ручним релетирањем и обртно-клизним затварачем. Верзија М-87 Р слична је претходном моделу али је опремљена системом са ручним релетирањем и оквиром од пет метака.

Постоји још и верзија М-88 Combo, те једна верзија bull-pup, означена као М-92. Последњи модел те реномиране куће је М-93, односно олакшана М-87 R (тежине мање од 10 кг са укупном дужином од 1.350 мм), опремљена склапајућим кундаком (990 мм дужина са склопљеним кундаком), за коју су предвиђени оквири од 10 и чак 20 метака.

Једно од најновијих оружја .50 BMG из те категорије је британска пушка Range Monster, куће PRA. То оружје је први пут приказано светској јавности на сајму IWA 2006. Има могућност скидања кундака (верзија „take down“), солуција која олакшава транспорт оружја, будући да није баш компактно оружје јер има цев дужине 762 мм. Range Monster је тешка око 15 кг, са празним оквиром (за пет метака). Нуди се са новом војном оптиком Zeiss 6-24x72 SAM (Shooter-supporting Attachment Module), а опремљена је минијатуризованом метеоролошком електронском централом.

Моделе типа bolt action у 12,7 мм такође су развијале и фабрике из централне Европе. Међу њима се истиче пољска ZTM из Тарноња, која је недавно произвела WKW или Large Bore Sniper Rifle, са оквиром од седам метака и серијском дневном оптиком Leupold Vari-X III 4,5-14 x 50. ■

Зоран МИЛОШЕВИЋ
(Наставак у следећем броју
Арсенала)

Accuracy international AW 50

Заштитни транспортни систем

Немци су своје возило засновали на потпуном редизајну постојећих платформи, тако да пружа заштиту од две највеће опасности на савременом фронту – од нагазних мина и стрељачке ватре. Наиме, има балистички обликовано оклопно тело попут савремених тенкова. Равна површина готово да не постоји. Бокови су постављени под углом тако да одбијају зрна из ватреног оружја и, како се тврди, ПТ ракете из ручних бацача које, по правилу, путују малом брзином.

У духу противгерилских операција, које данас у свету чине више од 90 одсто свих војних операција, постало је јасно да гигантске хладноратоске војске треба опремити софистицираним, специјализованим возилима, наменски прављеним за услове герилског рата и противтерористичке борбе. На данашњем бојном пољу, од Ирака до Авганистана војници су изложени дејствима великог броја лаких и преносних пешадијских система, од АК-47, преко пушкомитраљеза, до РПГ-7, ПТ бацача, нагазних и противтенковских мина.

Након што су се западне војске у Ираку и Авганистану суочиле са таквом претњом, постало је јасно да су њихова возила неприлагођена тактици „удри и бежи“ – прастаром начину племенског ратовања, са додатком савременог и убојитог наоружања.

Посебне неприлике су у Авганистану имала лака оклопна и извиђачки точкаши, поготово хамер. То возило је показало највећу рањивост на обичну пешадијску ватру, а и на минско-експлозивна средства. У крупне недостатке убрајају се проблеми у моторно-трансмисионом делу, због чега су се једноставно кварили на пола пута.

Током ангажовања у Авганистану и Немци су утврдили да су њихова лака терен-

ска возила заснована на европском концепту, где се гледало више на удобност и теренске одлике него на заштиту посаде, у ствари, без икакве заштите. Зато је корпорација „Рајнметал дифенс“ развила специјално лако оклопно возило GEFAS (скраћено од заштићени транспортни систем), које би пружило највећу заштиту посади и транспортованом материјалу.

Немци су своје возило базирали на потпуном редизајну постојећих платформи ради измештања или сакривања виталних компонената система, конфигурисањем новог возила на такав начин да пружа заштиту од две највеће опасности на савременом фронту – нагазних мина и стрељачке ватре.

Конфигурација посебне врсте

Споља гледано GEFAS неодољиво подсећа на нама добро познату *прагу*. Предња осовина му је као код *праге* далеко испред кабине, испред дугог „носа“, у коме се налази четвороцилиндрични мотор MTU 4R890, снаге 410 киловата. Сигурну заштиту од нагазних мина пружају посебно ослањање точкава у комбинацији са поменутиим великим растојањем предњих точкава од ка-

бине. Наиме, конструктори тврде да ће приликом експлозије точак бити уништен, али да се експлозија при разумној брзини кретања неће распрострети до кабине у којој седи посада. Срачунато је да ће силина експлозије откинути точак, а највећи удар доживеће мотор, док ће до кабине доћи мањи удар.

Кабина је сасвим другачије дизајнирана од осталих теренских возила. Има места да, у основној 4x4 конфигурацији, прими командира, возача и четири војника. Она је модуларна и не представља интегрални део возила. То је постигнуто висећим ослањањем кабине која је дизајнирана као оклопљена капсула која је прикачена за кров, а не за под возила. Приликом експлозије долази до извесног одвајања кабине од возила, што компензује утицај експлозије мине.

Унутрашњост је израђена тако да има што мање ситних делова како се у тренутку експлозије не би претворили у убојите шрапнеле и побили сопствену посаду – опасност за коју сваки тенкиста зна. Додатну меру безбедности осигуравају и седишта посаде која нису причвршћена за под кабине, већ за кров, тако да се приликом експлозије померају и компензују макар део ударног таласа. Немачки конструктори су приметили да када возило наиђе на мину слабог пуњења, седишта нехотице омогућавају, ако су чврсто везани за под возила, да ударни талас „прође“ кроз њих и потпуно разнесе тела посаде у тим седиштима.

Следећа заштитна мера јесте конфигурација оклопног тела возила. За разлику од стандардних, GEFAS има балистички обликовано оклопно тело, попут савремених тенкова. Равна површина готово да не постоји. Бокови су постављени под углом, тако да одбијају зрна из ватреног оружја и, како се тврди, ПТ ракете из ручних бацача које, по правилу, путују малом брзином. Доњи део возила је такође обликован тако да ударни талас експлозије усмерава даље од

Кабина је сасвим другачије дизајнирана од осталих теренских возила

Мере безбедности

На возилу не постоје врата, па цела каросерија и оклопно тело чине јединствену целину. У њега се улази и излази кроз централна задња врата или кроз отворе на крову, тако да је оклопно тело јединствено и без ослабљених делова као што су врата на боковима. Додатну меру безбедности осигуравају и седишта посаде која нису причвршћена за под кабине већ за кров, тако да се приликом експлозије померају и компензују макар део ударног таласа.

возила и под углом који расипа силу удара.

На возилу не постоје врата, па цела каросерија и оклопно тело чине јединствену целину. Ходни део се састоји од четири независно повезана точка и има посебну меру сигурности у виду малих електромотора који обезбеђују да, иако се догоди квар на осовини или мотор престане да ради, возило може да пређе разумно одстојање, под претпоставком да је оштећено у нападу и да може да се извуче из зоне борбених дејстава. Точкови су са централизованом контролом притиска у гумама и могуће је возило возити и када су оне са издуване.

Модуларност

Модуларност возила омогућава успешно коришћење у основној намени – као возило за пратњу конвоја. Има пристојну брзином од 100 км на час и велику аутоно-

мију од чак 1.000 км. Модули му омогућавају монтирање различитих врста опреме и наоружања.

Састоји се од основног непроменљивог модула, ходног модула са осовинама и електромоторима и, уколико се користи и агрегатски модул смештен иза кабине, на платформу се могу монтирати различита средства оптоелектронског осматрања или оружја модули.

Возило је опремљено електронским средствима за борбу против терористичких напада. Највећи губици коалиционих снага су од примитивних ручно прављених експлозивних направа, које се детонирају даљински – помоћу радио-команде или мобилних телефона. Средства ометања састоје се од ласерских ометача, који ометају савремене ласерски вођене ракете, а поседује и генераторе димне завесе. Као опције нуде се и генератори електромагнетних таласа. Они блокирају рад мобилних телефона које терористи користе као детонаторе и радиодетонатора, а може се користити и као средство за превремено детонирање крајпуташких мина и мина усмереног дејства.

Оруђе на том немачком возилу састоји се од даљински контролисане туреле, са стандардним пушкомитраљезом 7,62 мм и бацачем граната калибра 40 мм.

За сада је GEFAS најсавременије и најопремљеније теренско возило, са широким спектром намене. Представљено је јуна прошле године, а модел се појавио годину дана раније. Верзија 4x4 дугачка је 7,83 м, широка 2,88 м, а има масу од 17.500 килограма. ■

Александар КИШ

Основне варијанте

Возило се нуди у конфигурацијама 4x4, 6x6 и 8x8. Основне варијанте јесу возило за ПВО са лаким лансерима ПВО ракета у верзији 8x8 (са додатном приколицом 4x4, која садржи ПВО ракете *скајреннер*, систем који производи „Ерликон“), возило 6x6, као радарска станица која садржи радар величине 12 метара, и возило за заштиту конвоја од вођених ПО ракета, са електронским средствима за откривање и ометање непријатељских ПО ракета, и „софтил“ лансерима пројектила које радар и електронска средства усмеравају ка долазећим вођеним пројектилима.

Јужноафрички лав

За разлику од источних земаља, пре свега Русије, где су стандардни артиљеријски калибри били 122, 130, 152 и 180 мм, западне земље су после Другог светског рата употребљавале типична америчка решења – 105, 155, 175 и 203 мм. С временом се искристалисало мишљење да је због једноставније логистике потребно редуковати број калибара на најмању могућу меру. На истоку се одустало од 130 мм, прилично се ретко користио 180 мм, а остали су само 122 и 152 мм. На западу су остали 105 и 155 мм, мада последњих година постоји тежња да се и 105 мм избаци, иако то наилази на зграђавање ветерана, који веома добро памте ефикасност, прецизност и робусност америчке хаубице М-2/М-101 из Другог светског рата.

Након рата тржиштем хаубица 105 мм доминирала су свега три оруђа: италијанско М56 (маса 1,29 т, домета 10,5 – 13 км), француско LG MkII (1,48 т, 15-17,5 км) и британско L118 (1,86 т, 17 км). Да интересовање за калибар 105 мм није на нивоу оног од 155 мм, сведочи и чињеница како је било бар десетак оруђа у калибру 155 мм. Ипак, конструктори се нису предавали и нудили су побољшане варијанте оруђа 105 мм, модификованих, пре свега, продуженим цевима. Типичан пример су Немачка и Холандија. Те земље су на америчка оруђа М101 уграђивале нове цеви дужине 25,5 и 33, уместо 21 калибра, и нов хидроеластични систем, те нову муницију, чиме је домет повећан са 11,2 км на 14,1 км и готово 20 км.

Јужноафриканци су решили да у моменту када сви размишљају о што лаганијем оруђу 155 мм, тржишту понуде оруђе 105 мм врло високих перформанси. Нови топ-хаубица LEO (Light Experimental Ordnance, а значи и „лав“), касније преименована у G-

Када су неке земље одлучиле да се концентришу само на оруђа цевне артиљерије калибра 155 мм, Јужноафриканци су на тржиште избацили топ-хаубицу нове генерације G-7, калибра 105 мм. Да је реч заиста о озбиљном пројекту и врло занимљивом решењу сведочи и заинтересованост за цео пројекат америчког гиганта General Dynamics Land Systems.

7, представља производ компаније Denel, poznate по сарадњи са легендарним др Џералдом Булом, творацем импресивних артиљеријских оруђа, попут топ-хаубице G-5, калибра 155 мм (која и после више од две деценије представља једно од најефикаснијих оруђа те врсте у свету) и неоствареног „супертопа“ у оквиру пројекта Babylon, који је финансирао Ирак.

Захвати на конструкцији

„Рецепт“ за побољшање перформанси прилично је једноставан – смањење масе постиже се употребом оптимизоване конструкције, добијене методом коначних елемената, употребом нових материјала, док се повећање домета постиже дужом цеви. Те амбициозне циљеве, међутим, није лако постићи у пракси. Када је реч о самој конструкцији, G-7 је прилично конвенционално артиљеријско оруђе, са двокраким лафетом и два висока стабилизатора цеви (попут британског топа BL 140 мм из Другог светског рата, који се дуго користио у Јужноафричкој Републици).

Најзанимљивија одлика је изузетно дуга цев – од фантастична 52 калибра. То је и за оруђе калибра 155 мм на горњој граници, а у односу на најдуже цеви других оруђа 105 мм готово је двоструко више. На устима цеви налази се изузетно ефикасна гасна кочница, која је према изгледу сличнија оруђима што се уграђују на лаке тенкове него на она вучне артиљерије за подршку. Реч је о гасној кочници са мноштвом концентрич-

них отвора кроз које се барутни гасови усмеравају уназад.

Посебно је занимљива муниција фамилије Igala. Са становишта повећања домета постоје две варијанте – прва и основна, домета до 24 км, опремљена је суженим данцем за постизање бољег аеродинамичког облика (почетна брзина 950 м/с), док је друга опремљена гасогенератором, домета до 32 км (почетна брзина 960 м/с). Такви домети карактеристични су за артиљеријска оруђа калибра 155 мм и то са цевима дужине 45 калибра. У прве две варијанте, постоји тренутно-фугасни пројектил (HE, M2019), парчадно-фугасни (PFF HE, M2020), за задимљавање (Smoke M0101), осветљавајући (Illum, M0102) и вежбовни – са инертним пуњењем (Prac, M0102). У варијанти V-LAP, на располагању је само тренутно-фугасни пројектил.

Маса свих пројектила приближно је слична и износи око 22 кг, што је ближе руској муницији за хаубице 122 мм Д-30 него западним пројектилима 105 мм. То се постигло издуженим, аеродинамички ефикаснијим обликом, који има и повољнији фрагментациони ефекат. Штавише, фрагментациони ефекат је толико успешно решен са 7.800 куглица од легуре волфрама, да се, на пример, пројектил PFF HE може повољно упоредити са дуго коришћеном, класичном муницијом M107, калибра 155 мм. Убојни радијус код PFF HE 105 мм износи 23 м, док је код M107 155 мм 18 метара. Међутим, безбедна зона је такође погоднија, и код PFF HE 105 мм износи 400 м од места дето-

нације, а код M107 155 мм 650 метара. Под безбедном зоном сматра се простор где нема ниједног фрагмента и од кључног значаја је због смањења колатералне штете у рату и безбедоносних мера током маневара и тестирања муниције и оруђа.

У Denel-у се посебно хвале постигнутом прецизношћу, која је на максималном домету код муниције домета 24 км испод 0,3 одсто, тј. кружна грешка износи 80 м, док је код муниције домета 32 км испод 0,4 одсто,

Предности и мане

Оруђе, по елевацији, може да дејствује у распону од -5 до $+75^\circ$, а по азимуту 40° у сваку страну, дакле, укупно 80° , што су одлични резултати и представљају највећу вредност за оруђа без платформе, а карактеристично је за британски L118 и француски LG MkII (што им даје могућност дејства у пуном кругу). Међутим, оно што разочарава јесте маса. Упркос тежњама да се смањи на испод две тоне, остала је на 3,8. Очигледно је да су се стручњаци определили за оно што је извесно – боље завршити пројекат, понудити га тржишту, а у перспективи наставити са развојем и смањити масу. Маса од 3,8 т двоструко је већа него код конкурената истог калибра, међутим, показало се, како је развој текао, да Јужноафриканци желе да конкуришу оруђима калибра 155 мм!

Leo-105, самоходна је варијанта тог артиљеријског средства

вор о развоју побољшане варијанте G-7, под помало гломазним „радним“ називом AMLAGC (Advanced Multirole Light Artillery Gun Capability) – лако напредно вишенаменско цевно артиљеријско оруђе. У оквиру тог пројекта основни циљ је да се маса смањи на свега 1.950 кг, готово упола у односу на G-7 и, развије пројектил V-LAP (Velocity Enhanced Long Range Artil-

lery), опремљен ракетним мотором, димета 36 километара. Такво оруђе би, у односу на M777 показало драстично смањење масе са 100 пројектила и пуњења: свега 4.150 кг у односу на 9.045 кг, дакле више него упола, за приближно исти домет класичном невођеном муницијом.

Све те бројке делују импресивно, али је мало вероватно да ће G-7 представљати озбиљнију конкуренцију M777. За то има више разлога. Импресивне перформансе убојног радијуса муниције постижу се како одличним решеним фрагментационим ефектом тако и оптималном висином активирања пројектила, што омогућава посебан упалач који се, наравно, може, уколико се укаже потреба, постављати и на муницију 155 милиметара. Штавише, калибар 155 мм има два до три пута већу масу и запремину, тј. знатно већи потенцијал за уградњу неког система навођења, уз задржавање значајније употребљиве запремине бојне главе (унитарна, касетна, са интелигентном субмуницијом).

И заиста, тренутно у калибру 105 мм не постоји ниједан тип навођене муниције у употреби. Једини пројектил у том калибру који је тренутно у развоју јесте амерички комплет PGK (Precision Guided Kit), са GPS навођењем и представља у основи концепцијски врло блиско решење *екскалибура*. Тај пројектил ће, без обзира на најаву ниске цене, парадоксално, можда бити чак и скупљи од *екскалибура* због потребе веће минијатуризације.

Исти парадокс примећен је и код *екскалибура*, који тренутно има цену од 85.000 америчких долара (В – варијанта је нешто јефтинија 50.000 долара), што је скупље од авионске бомбе J-DAM (са ценом од 30.000 долара). Стога је велико питање који је смисао развоја толико скупог пројектила, за тако релативно слабу бојну главу. До сада се најмањим калибром цевне артиљерије, погодним за уградњу система навођења, сматрао минобацачки 120 мм (шведски Strix), док се својевремено од британске мине Merlin, калибра 81 мм, одустало управо због истог разлога. У случају евентуалног завршетка развоја и при-

хватања навођеног пројектила са модулом PGK, можда би као једино оправдање могла да послужи чињеница да се слабијом бојном главом знатно смањује вероватноће колатералне штете у борбама у урбаним условима.

Домет те муниције се процењује до 32 км (с обзиром да се користи тело класичног пројектила и само се додаје модул за навођење), што је знатно мање у односу на домет M982 *екскалибур* од 57 километара.

Самоходна варијанта

Да су Denel и GDLS озбиљни у намери да обезбеде купце, сведочи и развој самоходне варијанте на бази точакског оклопног транспортера са формулом погона 8x8 Stryker (развијен из возила LAV III и базиран на швајцарском возилу Piranha) за евентуално америчку порубину или на шасији возила Rooikat за јужноафричку армију, под називом Leo-105. На стандардни труп монтирана је купола са уграђеном топ-хаубицом, која је идентична оној са вучног оруђа G-7. Такво самоходно оруђе има могућност ношења релативно великог борбеног комплета од 56 пројектила и пуњења.

Могуће га је транспортовати свионима C-130 Hercules без икакве припреме, али треба смањити борбени комплет на 26 пројектила, и количину горива на половину резервоара. Тим авионима могуће је, такође, превозити и актуелну америчку самоходну топ-хаубицу NLOS-C, са оруђем калибра 155 мм (балистички идентичну оруђу M777), која има масу од 18 т, борбени комплет од 24 пројектила и пуњења, при чему се борбени комплет смањује на шест пројектила и пуњења.

Постоје индикације да ће америчка армија расписати конкурс за набавку самоходних артиљеријских оруђа за своје лаке, тзв. страјкер-бригаде, које користе (што им име говори) возила Stryker, тако да би логистичка подршка била знатно поједностављена, а покретљивост би била на нивоу осталих возила – транспортера, носача минобацача 120 мм, итд.

Каква је судбина топ-хаубице G-7? Према подацима од пре неколико година, било је више интересената: Јужноафричка Република, САД – морински корпус, Канада, Аустралија и Велика Британија. Међутим, познато је да су се САД, Аустралија и Канада већ „снашле“ и набавиле главног конкурента M777. Једино се Велика Британија још „нећка“ око неколико опција за замену хаубица L118 105 мм. Међутим, G-7 није међу њима, иако користи исти калибар. С друге стране, побољшана варијанта AMLAGC, наравно ако се пројекат заврши, представљала би „пун погодак“ и заиста праву замену за оруђа 105 мм (којих је у свету још увек релативно много, а конкурената нема, ако се ту не рачуна наравно, неизбегни M777). Вероватно ће ту важити она народна „ко први девојци, његова девојка“, односно, ко први изађе на тржиште има далеко веће шансе од оног ко касни. ■

Себастиан БАЛОШ

Муниција 105 милиметара

или 120 метара. Кружна грешка на домету 32 км је у односу на муницију M549, калибра 155 мм, са ракетним мотором, боља за око три пута. Користи се модуларно барутно пуњење са пет сегмената типа MCS (Modular Charge System), развијено на бази модуларних барутних пуњења за оруђа 155 мм.

Поређење са M777

Данас се топ-хаубица M777 сматра за једно од најсавременијих и сигурно најлаганијих артиљеријских оруђа калибра 155 милиметара. Али ако се упореди са оруђем G-7, добија се занимљива рачуница. Ако M777 тежи 3.745 кг, 100 пројектила са пуњењима 5.300 кг даје укупну масу „пакета“ од 9.045 килограма. Како сада ствари стоје, G-7 има масу 3.500 кг, али 100 пројектила и пуњења тежи свега 2.200 кг, дакле укупно 5.700 килограма. Могућности транспорта су, међутим, остале приближно исте, јер не постоји ниједно масовније коришћено средство које G-7 може, а M777 не може да транспортује, без обзира на масу муниције. С друге стране, Denel истиче да је полје дејства веће, уз нешто већи домет класичном муницијом, а посада је са шест смањења на четири човека.

Са побољшаном варијантом ствари су коренито измењене. Наиме, ARMSCOR, јужноафричка агенција за набавку наоружања и војне опреме, потписала је са Denel-ом уго-

Повећање прецизности ватре

Дејство „екскалибура“ из самоходне хаубице NLOS-C

Смањење утрошка муниције и скраћивање времена ефикасног дејства артиљерије у борби са што веће удаљености, може се остварити само високо прецизним ватреним дејствима. Зато је један од главних правца повећања прецизности ватре, примена артиљеријских вођених система наоружања.

Модерна класична артиљерија задржава главну улогу у оружаним снагама свих водећих армија света. Ипак, упркос модернизацији и побољшањима артиљеријских система, главни задатак тог рода војске – уништавање циљева на великим даљинама, захтева знатне ресурсе у погледу броја артиљеријских оруђа, муниције и времена. Смањење утрошка муниције и скраћивање времена ефикасног дејства артиљерије у борби са што веће удаљености могуће је остварити само путем високо прецизних ватрених дејстава. Један од главних правца повећања прецизности ватре (са упоредним по-

већањем борбених могућности) јесте примена артиљеријских вођених система наоружања.

Ради тога је у Русији, по захтеву оружаних снага, у конструкционом бироу КБП-Тула, развијен вођени артиљеријски систем 2К25 *краснопољ*, са ласерским полуактивним вођеним пројектилом 152 мм ОФ-39, за системе 152 мм Д-20, 2А36, 2А65 мста-Б, СХ 2С3 *акација* и 2С19 *мста-С*.

Узимајући у обзир да је тај систем последње генерације, савремен и веома прецизан, Русија је због интереса страних армија развила исти систем и у основном калибру НАТОа 155 мм. Он се може

користити из артиљеријских система 155 мм М109 (САД), Г5/Г6 (Јужна Африка), FH 77 (шведска), TRF1 (Француска) и других.

Краснопољ

Ласерски вођени артиљеријски систем укључује пројектил 152/155 мм, аутоматски систем за управљање ватром, ласерски мерач даљине и комуникациони сет.

Када осматрач детектује циљ, шаље се сигнал путем комуникационог канала и један до два пројектила лансирају се у правцу циља. У почетној фази, пројектил се креће у слободном лету по балистичкој путањи. Када се приближи циљу осматрач га обележава ласерским снопом, што може да чини са даљине од 500 до 5.000 метара. Када пројектил уочи циљ, жirosкоп се у глави за вођење пројектила „закључава“ и омогућава да се пројектил води по линији до циља, а потребна корекција путање у завршној фази лета, врши се и аеродинамичким површинама – до тренутка уништења циља. Након завршеног који је у лету, или да изабере нови циљ.

Систем *краснопољ* намењен је за уништавање првим поготком (без артиљеријске припреме ватре) тенкова, борбених возила пешадије, артиљеријских положаја, покретних и непокретних циљева: командних, контролних и комуникационих циљева, фортификацијских утврђења на даљинама од три до 20 километара. Тај систем не захтева посебну опрему ради оријентације оруђа на ватреном положају или осматрачког места и може дејствовати без посебно прецизних топографских и

метеоролошких података.

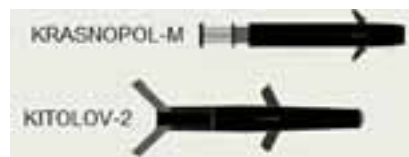
Дејство вођеног пројектила *красно-*

пољ може бити остварено из вучних и самоходних артиљеријских оруђа. Када се преноси или складишти, муниција у средству држи се као дводелна, а непосредно пред употребу комплетира се брзоспајајућим зглобом.

Подршку систему даје *малакит* – преносив аутоматизовани систем за управљање ватром који детектује циљеве, у дневним и ноћним условима, врши топографско извиђање и оријентацију ватреног положаја и командно-осматрачког места, аутоматску обраду података и даје елементарна за гађање.

Верзија пројектила 155 мм *краснопољ-М* развијена је за употребу артиљеријских система 155 мм у земљама НАТОа. Пројектил *краснопољ-М* нешто је краћи од

Основне карактеристике

Калибар (мм).....	152 и 155
Даљина гађања (км).....	20
Ласерска даљина до циља (км):	
тенка.....	7
броба.....	20
Дужина пројектила (мм).....	1.305
Бојна глава.....	разорна/ТНТ
Маса пројектила (кг).....	50,8 и 51,3
Маса бојне главе/експлозива (кг)	
.....	20,5/6,4

Краснопољ - М

Максимални домет (км).....	17
Систем вођења.....	полуактивно
Вероватноћа уништења.....	0,9
Дужина пројектила (мм).....	955
Маса пројектила (кг).....	43
Маса бојне главе (кг).....	20
Маса експлозива (кг).....	6,4

У калибру 152 мм

стандардног *краснопоља*. То омогућава постављање у аутоматске пуњаче и стандардне муниције НАТО калибра 155 мм, што редукује захтевано време за припрему гађања.

Китолов-2М

За коришћење из артиљеријских система вучне хаубице 122 мм Д-30 и самоходне хаубице 122 мм 2С1 развијен је, по истом рецепту као за *краснопољ*, ласерски вођени артиљеријски систем 122 мм *китолов*-

2М. Пројектил система *китолов-2М* испалује се као и онај класични разорни истог калибра. Основна намена му је дејство против непокретних и покретних оклопљених циљева и фортификацијских објеката, првим пројектилом без потребе за корекцијом ватре.

Када осматрач на осматрачници уочи циљ, координате доставља на командно место артиљеријске батерије. Одатле се оруђима задају елементи за отварање ватре и испалује се један пројектил или плотун *китолова-2М*, који на почетном делу путање лете по балистичкој путањи. У фази лета, на средњем делу путање, користи се инерцијално навођење. У тренутку приближавања циљу, осматрач циљ ласерски обележава и омогућава да се пројектил, преко трагача (у врху пројектила), позиционира на осветљени циљ. Електроника пројектила, уз коришћење управљачког склопа крила, коригује лет и доводи пројектил до циља. У тренутку непосредно пред удар, пројектил маневрише на оклопљени циљ и напада га са горње страна.

Система 122 мм *китолов-2М* омогућава изузетне услове борбене употребе: брзину гађања до три метка у минути; плотун испуљен из више оруђа може се водити по једном снопу; плотун испуљен из више оруђа може се водити на више различитих циљева; гађање се обавља без захтева за балистичким и метеоролошким подацима.

У односу на класичну артиљерију, 122 мм *китолов-2М* редукује утрошак муниције 10 до 15 пута, а 5 до 10 пута редукује потребно време за извршење борбеног задатка.

Коперхед

Земље НАТО у свом наоружању користе артиљеријски вођени пројектил 155 мм М712 *коперхед* (Copperhead), кога декларишу као први паметни пројектил који је икад развијен. Његова тачност погађања мери се у сантиметрима, а импресивна је ефикасност при дејству на циљу. Пројектил

Углови борбене употребе

Систем 122 мм *китолов-2М* омогућава изузетне услове борбене употребе: брзину гађања до три метка у минути, плотун испуљен из више оруђа може се водити по једном снопу, а онај испуљен из више оруђа може се водити на више различитих циљева. Гађање се обавља без захтева за балистичким и метеоролошким подацима.

У односу на класичну артиљерију, *китолов-2М* смањује утрошак муниције 10 до 15 пута, а пет до 10 пута потребно време за извршење борбеног задатка.

155 мм М712 коперхед

Максимални домет (км).....	16
Систем вођења.....	полуактивно
Бојна глава.....	кумулятивно-разорна
Дужина пројектила (м).....	1,370
Маса пројектила (кг).....	62
Маса бојне главе (кг).....	22,5
Маса експлозива (кг).....	6,7

155 мм М712 је артиљеријски полуактивни, ласерски вођени на завршном делу путање. Састоји се од три главна дела: склоп за вођење (у предњем делу пројектила), склоп бојне главе (у средњем делу) и контролно-управљачки склоп (у задњем делу). Као посебан део, у саставу муниције је издацио барутно пуњење.

Почетни део путање лансираног *коперхеда* сличан је конвенционалним пројектиlima 155 милиметара. У одређеном тренутку, након претходно програмираног времена, осматрач са осматрачнице упућује сигнал да је одабрао циљ и ласерски га обележио (ласерски обележивач типа G/VLLD или модулари уређај типа MULE). У том тренутку систем за управљање у глави пројектила „захвата“ циљ и пројектил се даље креће по путањи вођења до контакта са циљем, уз потребне корекције аеродинамичким командним површинама.

Екскалибур

Вођени артиљеријски пројектил повећаног домета, калибра 155 мм, познат и као М982 ER DPICM (Extended Range Dual Purpose Conventional Munitions – конвенционална муниција двоструке намене повећаног домета) јесте интелигентни пројектил типа *испали и заборави*. Наменен је да обезбеди могућност напада на сва три типа циљева: неоклопљена и оклопљена возила и фортификацијске објекте повећане отпорности и то на дометима који премашују оне које постиже постојећа артиљеријска муниција. Има велику прецизност и повећану ефикасност, а конструисан је тако да смањи логистичко оптерећење копнених снага. Такође, смањује ризик од колатералне ште-

те помоћу концентрисане шеме фрагментације, повећане прецизности и готово вертикалног падног дела путање.

Екскалибур XM982 представља фамилију вођених, модуларних пројектила повећаног домета који укључују могућност употребе три различите конфигурације. Прву чине једноделни пројектили разорног, парчадног или парчадно-пробојног дејства, намењени да ефикасније подрже задатке ватрене подршке повећањем домета и прецизности, те смањењем колатералне штете у људству, материјалу и објектима. Другу чини интелигентна муниција која треба да тражи, открије, нанишани и дејствује на покретне циљеве који се кратко задржавају у борбеном рејону, што је карактеристика борбених дејстава ван градских средина. Трећу

Пројектил XM982 користи модуларни концепт да би омогућио уградњу различитих врста бојних глава. Уз већ постојеће касетне бомбице, тај пројектил може да носи и бојну главу са два SADARM (Sense and Destroy Armor – препознај и уништи оклоп) потпројектила или универзалну фрагментациону бојну главу. Пројектован је тако да постигне за 40 одсто већи домет и већу ефикасност у односу на постојећи класични M864.

Шема дејства екскалибура

Развој XM982 започео је у Одељењу за артиљерију и минобачаче Центра за истраживање, развој и инжењеринг наоружања САД (ARDEC). Пројекат је укључивао технологије генератора гасова и ракетног мотора које би у комбинацији требало да остваре знатно повећање домета и чији резултат би био пројектил са потенцијално највећим дометом у наоружању КоВ САД. Конструисан је тако да садржи 85 XM80 бомбица двоструке намене. Има XM234 упаљач са самоликвидацијом, чиме би се постигао ефекат и против живе силе и против возила и објеката, а, при томе, била би елиминисана опасност од заосталих неексплодираних бомбица.

У почетку, XM982 повећаног домета, био је развијан ради добијања врхунског пројектила, високих перформанси, који би омогућио знатне уштеде КоВ САД. Артиљеријска оруђа која би у свом муницијском комплексу имала тај пројектил су: хаубица 155 мм M198, хаубица 155 мм M777, самоходна хаубица 155 мм M109A6 *пападин* и самоходна хаубица 155 мм XM2001 *крусејдер*.

Помоћу система *екскалибура*, са универзалном фрагментационом бојном главом, корисници ће моћи да уништавају циљеве током борби у градским условима, користећи његову прецизност, како би смањили колатералну штету. То би била најприкладнија муниција за, на пример, тактичке ситуације када непријатељ користи за маскирање и одвраћање близину школа, болница или великог броја цивила.

Екскалибура прецизност и могућности темпирања омогућиће командантима да уништавају и циљеве заклоњене тереном, а у појединим ситуацијама то ће бити једини класични артиљеријски пројектил са довољно великим дометом за дати циљ. ■

Предраг РИСТИЋ

конфигурацију чини муниција која ће имати могућност да на основу појединих карактеристика возила бира и напада покретне циљеве у градским срединама.

Очекује се да *екскалибура* могућности за прецизно дејство користе јединице опремљене самоходним хаубицама 155 мм FCS NLOS-C, које су намењене за пружање ватрене подршке у градским срединама и на испресецаном терену. Док та хаубица на буде уведена у наоружање, *екскалибур* ће се употребљавати из дигитализоване хаубице 155 мм M777.

Пројектил располаже са инерционом навигацијом, са коректуром путање помоћу ГПС-а, слободно ротирајућим крилцима на телу пројектила, четири крила типа *канарда* за управљање, генератором гаса ради остваривања повећане прецизности и домета већег од 30 километара. Самоходна хаубица 155 мм FCS NLOS-C имаће уграђен индуктивни темпирни уређај којим ће податке о циљу и темпирању преносити на пројектил.

Пројектили повећаног домета

Доминантне карактеристике система *екскалибур* су: ниска цена по уништеном циљу; већа вероватноћа преживљавања повећањем растојања са којих се дејствује по непријатељским снагама; смањење времена потребног за уништење циља; *испали и заборави* комбиновани инерциони и сателитски систем вођења. Артиљеријски пројектил повећаног домета калибра 155 мм лети по управљаној путањи, а не по балистичкој, и постиже домет од 37 км при испаливању из цеви дужине 39 калибара или 47 км при испаливању из цеви дужине 52 калибра. Има модуларни бојни терет: 64 XM85 бомбица, два CADARM потпројектила или универзалну фрагментациону бојну главу. Располаже истим системом вођења и репном секцијом за све три верзије бојне главе.

Платформе за ометање

Увезивањем стратегијског ометача EB-52 Stand (SOJ) и тактичког EA-18 Growler са системима E-10A и Joint-Unmanned Combat Air Systems, J-UCAS, било би, како се процењује, потпуно нарушено функционисање интегрисаних ПВО система противника. На тај начин створили би се услови за безбедан продор и стварање супериорности у ваздушном простору противника, јуришним авионима F-15, F-22A и F-35 JSF.

Када је 1996. стављен изван употребе систем EF-111 Raven, у јединицама за електронско ратовање Ратног ваздухопловства оружаних снага САД појавио се недопустиво упражњен простор и недостатак у системима за електронско ометање радара. То је било и мишљење конгресне групе САД за електронско ратовање (формиране крајем 1999, након операције НАТОа Allied Force – против СРЈ), које је донето на основу закључка да је 10 ескадрона EA-6B Prowler (60 ком) било довољно за тај темпо ваздушне кампање.

Избор Ратног ваздухопловства оружаних снага САД пао је на познату платформу B-52 (стратејски бомбардер), која би требало да буде опремљена системом за ометање радара противничке ПВО на знатно већим даљинама него што је то могао његов претходник.

Почетно опремање нове флоте од 12 система (16 апарата EB-52N Stand-Off Jammer, SOJ) уговорено је са фирмама Boeing, BAE Systems и Northrop Grumman (са роком испоруке до 2012 – 2013.). У јулу 2008 уговор је проширен на испоруку још 24 система, односно опремање 32 апарата EB-52N Stand-Off Jammer – SOJ, до 2018. Вредност уговора износи више од три милијарде долара.

Експериментални лет и пробни рад система, изведен је средином 2008, а коначна верзија новог ометачког система, са новом интерном компјутерском подршком (Combat Network Communications Technology – CONECT), требало би да буде позната у првој половини ове године.

Реализацијом уговореног новог система за електронско ратовање, EB-52 (SOJ), испунио би се план конгресне групе САД за електронско ратовање, и био би уведен у оперативну употребу најкасније до 2012. године. Са најновијом варијантом EC-130J Compass Call (за ометање комуникационог система противника, и за потребе активне PSIOP операције) коначно би се попунила празнина и комплетирао стратегијска ометачка компонента РВ САД у наредном периоду.

Експериментални лет

Тренутно се ратно ваздухопловство оружаних снага САД ослања на капацитете ратне морнарице САД, тачније на старе платформе EA-6B Prowler (за тактичко ометање). Међутим, у периоду 2002. и 2003. године приземљено је осам тих апарата због показаних слабости (ослабљени и дотрајали делови од алуминијума). Претходних година су на остатку летелица извршене модификације у конструкцијском делу, у вредности између 130 и 150 милиона долара.

Експерименталним летом новог EA-18 Growlera ICAP III (Improved Capability, Airborne Electronic Attack, AEA), крајем 2008, практично је Ратној морнарици САД омогућена даља реализација плана, тј. почетак опремања 12 ескадрона (90 апарата, вредности око 75 милиона долара по команди) опремом за електронско ометање на носачима авионима – у првој половини 2009. новим системом EA-18 Growler и заменом дугогодишње ометачке платформе EA-6B Prowler.

EA-18G Growler

Процењује се да би увезивањем стратегијског ометача EA-18G Stand (SOJ) и тактичког EA-18G Growler-а са системима E-10A и Joint-Unmanned Combat Air Systems, JUCAS, било потпуно нарушено функционисање интегрисаних ПВО система противника (Integrated Air Defense Systems, IADS), чиме би се створили услови за безбедан продор и стварање супериорности у ваздушном простору противника, јуришним авионима F-15, F-22A и F-35 JSF.

Међутим, да би тај циљ био операцио-нализован, предложена је рационализација средстава Ратног ваздухопловства оружаних снага САД. То би довело до промене у плану и динамици укидања постојећих и опремању новим системима. Тако би на рачун увођења у оперативну употребу већег броја нових система из употребе била избачена 33 извиђачка апарата U-2 (у периоду

од 2012–2014), затим 55 стелт-апарата F-117, 38 од 76 апарата C-21 Learjets, 56 од 94 (око 40 одсто) авиона стратегијске намене B-52 (до 2012, односно 2018), што би довело до уштеде од око 2,5 милијарде долара. Та финансијска средства била би намењена за убрзану производњу и стављање у оперативну употребу RQ-4B Global Hawk UAV и вишенаменског стелта F-22 Raptor.

Опрема и наоружање

Предвиђено је опремање системом AN/ALQ-172(V)2, који у мултибанду прати ситуацију, упозорава и предузима против-мере. Радарски подсистем AN/ALR-20A је такође систем за упозорење који детектује и одређује опасност и претње за авион, према приоритетима, а радарски пријемник AN/ALR-46 открива радарске емитере у FO

од 2 – 18 GHz, и може истовремено да детектује до 16 сигнала.

Основне компоненте будућег EA-18G (SOJ) система су Northrop Grumman-ови, радарски ометач AN/ALQ-155, који ради у мулти-банду (D, E, F, G, H, од 60 – 250 GHz), у свих 360 степени, и AN/ASQ-176 офанзивни стратегијски радар.

У репном делу, смештени су AN/ALQ-122, AN/ALT-32 и AN/ALQ-153, радарски подсистеми за ометање долазећих навођењих пројектила, генератор сигнала и систем за упозорење (на принципу пасивног Доплеровог ефекта). Од ИЦ опреме, има 12 распршивача ИЦ мамаца и осам лансера.

Укупна тежина подвесне монтиране опреме за ометање радара је око 2.250 кг, уз задржавање стандардног конвенционалног оружаног система, са могућношћу опремања новим пројектиlima, већег домета, прецизности и разорности – осам пројектила AGM-84 Harpoon, четири пројектила AGM-142 Raptor, 20 крстарећих ракета AGM-86C (Conventional Air-Launched Cruise Missiles – CALCM), 12 противрадарских пројектила Joint Direct-Attack Munitions – JDAM), 16 диспенсера поткалибарне муниције (Wind-Corrected Munitions Dispenser, WCMD), укључујући и изузетно прецизне и пробојне борбене системе будућности (Smart Weapons Integration Next-Generation, SWING) и 32 такозване бомбе малог пречника (Small Diameter Bombs, SDB). Такође, остављена је могућност опремања крстарећим нуклерним оружјем, са 12 пројектила AGM-129 (Advanced Cruise Missiles, ACMS), 20 AGM-86A (Air-Launched Cruise Missiles, ALCM) и осам бомби. ■

Горан КАЛАУЗОВИЋ

EA-18G

АМЕРИЧКИ АВИОН ТИПА С-3

Одлазак викинга

Након готово 35 година активне службе, из употребе америчке морнарице повучени су последњи авиони типа С-3 викинг. Иако никада нису уживали славу ловачких авиона, као на пример Ф-14, викинзи су били изузетно корисне летелице које су извршавале задатке противподморничке борбе, електронског извиђања и, у последњим годинама употребе, задатке допуњавања горивом у ваздуху.

Справдани страх који су током Другог светског рата подморнице усадиле великим ратним морнарицама, више се него очигледно рефлектовао на развој противподморничких капацитета у послератним годинама. Посебно поглавље у изградњи тих потенцијала имали су ваздухоплови намењени противподморничкој борби. Пратећи технолошки развој, ваздухопловна индустрија је током педесетих и шездесетих година прошлог века пројектовала већи број авиона и хеликоптера с циљем да неутралишу подморнице, као најопаснијег противника великих флотних састава.

Ти ваздухоплови делили су се, у складу са одликама, на оне базиране на копну и оне на носачима авиона, те на оне који су противподморничке задатке извршавали у ближњем појасу објекта заштите (хеликоптери) или оне који су наменске задатке извршавали на већим удаљеностима (авиони). Посебну динамику у развоју противподморничких летелица на Западу, унела је појава већег броја нуклеарних совјетских подморница, пројектованих тако да балистичким пројектилама могу да „заспу“ све виталне циљеве у САД. Један од начина отклањања претње било је и пројектовање нових и квалитетнијих противподморничких авиона, који би базирали на носачима авиона. Осим нове електронске опреме и наоружања, авион је требало брже да стигне у рејон патролирања, односно дејства, и да се тамо

временски дуже задржи, захваљујући уређају за допуну горивом у ваздуху.

Нова летелица требало је да замени застареле авионе типа *грамен С-2 трекер* (Grumman S-2 Tracker), погоњене клипним моторима. Крајем 1966, америчка морнарица дефинисала је почетне тактичко-техничке захтеве за нови противподморнички авион у оквиру програма названог VSX.

Уговор за развој тог авиона добила је компанија „Локид“ (Lockheed). Као подизвођачи, укључене су компаније „Линг-Темко-Вот – ЛТВ“ (Ling-Temco-Vought – LTV) и Univac Federal System. Оне су „Локиду“ биле потребне како би превазишао недостатке искуства у пројектовању летелице за употребу са носача авиона. Компанија ЛТВ је помоћ пружила у конструкцији моторских гондола, стајног трапа, крила и репа, док је Univac Federal System био задужен за интеграцију савремене електронске опреме. „Локид“, који је израђивао труп, био је уједно и финализатор авиона.

Успешан развој

Први прототип под ознаком „YS-3A“ полетео је 21. јануара 1972, а само три месеца касније уговорена је израда првих серијских примерака. Недуго потом авион је добио и службени назив С-3А викинг (S-3A Viking). Преобука летачког и техничког

састава на нови тип авиона започела је почетком 1974, а прва јединица наоружана викинзима постала је оперативно употребљива почетком 1977. године.

Са данашњег становишта тај процес може да се сматра изузетно успешним и кратким, јер је од потписивања уговора за производњу прототипа до увођења авиона у оперативну употребу прошло само девет година. Да би се пројектовање убрзало, поједини системи су „позајмљивани“ са старијих типова морнаричких авиона. Тако је носни део стајног трапа копиран са палубног ловца бомбардера А-7 *корсер* (Corsair), а главни трап са сличног авиона типа Ф-8 *крузејдер* (Crusader). Слично је било и са погонском групом, тачније са моторима TF-34-GE-2, који су били готово идентични оним примењеним на јуришнику А-10 *тандер-*

болт 2 (Thunderbolt II), а чији је развој текао у исто време.

Многа решења у области опреме и система преузета су са другог „Локидовог“ противподморничког авиона, *ориона* П-3, који је базирао на копну. Међутим, оптерећења и ударци које је софистицирана електронска опрема требало да истрпи приликом грубих слетања нове летелице на носач авиона, били су један од главних проблема које је конструктивним путем требало превазићи.

У визуелном смислу *викинг* није донео ништа револуционарно. У питању је био двомоторни авион конвенционалног изгледа, са високо постављеним стрела-крилом и прилично габаритним трупом у који је требало „упаковати“ бројне наменске системе.

Команде лета биле су хидрауличке, са иреверзibilним системом. У случају отказа

Прилагођени носачима авиона

У периоду од 1971. до краја 1978. укупно је, са прототиповима, израђено 187 авиона типа С-3А *викинг*. Серијским примерцима опремани су противподморнички сквадрони на носачима авиона. Сваки активни амерички носач на својој је палуби носио осам до десет авиона С-3А *викинг*. Ради лакшег смештаја на пренатрпаним површинама носача, ти авиони су пројектовани тако да могу преклапати крила, а и вертикални стабилизатор. Током века употребе, укупно 18 сквадрона морнаричке авиације било је наоружано *викинзима*.

оба хидросистема, још увек је постојала могућност механичког управљања авионом, уз повећане силе на палици.

Два турбовентилаторска мотора постављена су у гондоле испод крила. Због тога се на крилима налазио само по један носач наоружања, носивости 680 килограма, али је, зато, у централном делу трупа био простор у којем је на четири носача могло да се поткачи 1.815 килограма убојног терета.

За разлику од „Локидовог“ авиона исте намене, *ориона* П-3, који се користио искључиво са копна и бројао је 12 чланова посаде, *викинг* је имао само четири позиције: на предњим седиштима налазили су се пилот и копилот – тактички координатор (СОТАС), док су се позади налазили тактички координатор (ТАССО) и руковаца сензорске технике (SENSO). И док су пилоти имали сјајну прегледност кроз велики ветробран, друга два члана посаде су имала само мале прозорчиће које су у шали поредили са поштанском марком.

Троструко мањи број чланова посаде био је позитиван помак, остварен применом напредних технологија у области сензора и нових рачунарских јединица, а нарочито у области интеграције података и могућности размене података и слике са сензора између чланова посаде.

Никад у правој намени

И поред првенствене противподморничке улоге, *викинзи* никад нису имали прилику да се окушају у правој борби са подморницама. Насупрот томе, прве жртве *викинга* били су 1991. ирачки патролни чамци. У Другом заливском рату, 2003, један С-3Б је ракетом АГМ-65 потопио јахту Садама Хусеина, која је пловила реком Тигар, надомак Басре.

„Викинзи“ су током 35 година оперативне употребе служили у 18 морнаричких сквадрона налетевши при том око 1,7 милиона часова налета.

Кабински простор верно одсликава период у којем је овај авион пројектован

Подаци са свих сензора на С-3А били су интегрисани уз помоћ једног, тада снажног рачунара (имао је само 30 килобајта меморије). Сваки члан посаде имао је вишефункционални дисплеј на којима су, без обзира на функцију, могли да анализирају податке са свих сензора. На тај начин остваривала се приближна ефикасност *ориона* који је имао дванаесточлану посаду.

Серијски авион С-3А био је опремљен осматрачким радаром, типа AN/APS-116, домета од око 300 километара. У једном од модела рада могао је да открива перископе подморница на удаљеностима до 45 километара, и то не само када је море мирно. Основно средство за откривање подморница биле су хидроакустичне плутаче: С-3А је носио 60 комада. Њих би на морску повр-

Током операције Enduring Freedom „викинзи“ су у ваздуху извршили претакање четири милиона литара млазног горива

шину избацивао по одређеном шаблону. Када би се нашле на морској површини, плутаче би, на претходно програмираној дубини, испуштале микрофоне који би детектовали присуство подморница. Снимљени звуци – подаци потом би се, радио-везом, преносили до авиона, где би их рачунар обрађивао.

Летеће цистерне

Са завршетком *хладног рата*, са бројне флоте *викинга* постепено је скидана противподморничка опрема, а „пензионисањем“ палубних танкера КА-6Д, *викинзи* су у потпуности превођени у палубне летеће цистерне, користећи испод левог крила контејнер типа Д-704, из којег се извлачило црево за допуну горивом. Испод десног крила налазио се допунски резервоар капацитета 1.136 литара. Колики је био учинак *викинга* у тој намени одсликава податак да су само током операције Enduring Freedom преточили четири милиона литара!

Избацива седишта

Сва четири члана посаде *викинга* седила су на избацивим седиштима типа 0-0. Када би пилот или копилот повукао ручицу, прво би кренуло избацивање задњих седишта и то 0,5 секунди пре предњих. Пиротехнички механизам уклањао би радну конзолу испред ногу посаде на задњим седиштима како би им се обезбедила путања без препрека током процеса избацивања. Променом намене *викинга* и избацивањем руковаоца сензора из посаде, четврто седиште је морало да буде оптерећено баластом, управо због поштовања секвенце рада избацивих седишта и распореда маса у авиону.

Након тога, авион би заузимао курс ка позицији подморнице и из „жаоке“ у репном делу испуштао MAD (магнетни детектор аномалија), типа AN/ASQ-81.

Летење на малој висини изнад површине мора стварало је предуслове да се тим уређајем открије велики метални предмет попут подморница, а затим нападне на њу са торпедима или дубинским бомбама, укључујући и нуклеарну бомбу Б57, намењену за борбу са подморницама! С-3А *викинг* био је један од првих авиона опремљен FLIR сензором (OP-89), чија се турела у родни положај извлачила из кућишта у предњем делу трупа. Осим борбе са подморницама, С-3А је, помоћу сензора типа AN/ALR-47, прикупљао и податке о противничким изворима електромагнетног исијавања.

Различите верзије

Веома брзо након увођења у наоружање, *викинзи* су демонстрирали своје вредности и доказали се као корисна имовина америчке морнарице. Увиђајући ту чињеницу, стручњаци фабрике „Локид“ нису

седали скрштених руку, већ су 1976. понудили верзију US-3A COD (COD – Carrier On-board Delivery), намењену ланском транспорту и одржавању везе носача авиона са копном. Избацивањем простора за опрему и наоружање створен је простор за транспорт шест путника или 2.125 килограма терета, поред три члана посаде. Иако та верзија није заживела у самом почетку, нешто касније је шест стандардних противподморничких авиона прерађено на њу. Ови примерци били су оперативни до средине деведесетих година.

Следећа понуђена варијанта била је летећа цистерна KC-3A. Године 1979. морнарици је понуђен авион опремљен са два уређаја за допуњавање горивом у лету. Модификацијом трупа створен је простор за додатну количину горива, тако да је, уз спољне резервоаре, KC-3A могао да носи укупно 16.588 литара млазног горива. Морнарица није прихватила ту идеју, иако је, иронијом судбине, главна викингова улога после *хладног рата* била управо допуњавање горивом у ваздуху америчких борбених авиона.

Морнарица је, ипак, веома озбиљно приступила разради идеје о модернизацији авиона у основној, противподморничкој намени. На тај начин је настао С-3Б викинг. Године 1984. полетео је први прототип те верзије. Одликовао га је радар AN/APS-137, са сликом далеко боље резолуције, нови систем за детекцију радарског озрачења типа, AN/ALR-76, побољшани FLIR уређај типа OP-263, затим бржи рачунар за обраду акустичких сигнала AN/UYS-1 Proteus, даталинк (JTIDS) и диспензер радарских и ИЦ

мамаца AN/ALE-39 са укупно 60 патрона.

Главни квалитет била је могућност употребе противбродских ракета AGM-84А харпун (Harpoon) и ИЦ вођених ракета AGM-65Ф мејверик (Maverick) за дејство по површинским циљевима. Од 1987. па до 1994. у ту верзију је преведено 119 авиона С-3А.

И поред примарне противподморничке улоге, *викинзи* никад нису имали прилику да се окушају у правој борби са подморницама. Насупрот томе, прве жртве викинга били су 1991. ирачки патролни чамци. У Другом заливском рату, 2003, један С-3Б је ракетом AGM-65 потопио јахту Садама Хусеина која је пловила реком Тигар, надамак Басре.

Једна од најбитнијих верзија *викинга* била је EC-3А *сенка*, намењена за електронско извиђање. Иако је иницијално понуђена још 1977, идеја је спроведена тек 1991, када се показала потреба да се замене застарели EA-3А. Као и на противподморничкој варијанти, и ту су поједина решења из области опреме преузимања са другог „Локидовог“ производа, у овом случају авиона EP-3А *ариес 2*.

До 1994. у ту верзију прерађено је 16 С-3А. Главни задатак тих авиона било је прислушкивање противничких комуникација и откривање позиција непријатељевих радара – било осматрачких, било нишанских, и праћење њихове активности. Уместо противподморничке опреме у авион је инсталирана наменска опрема за електронско ратовање. Због мноштва антена (60) и промењеног профила авиона, посебно у пределу хрбта авиона, максимална брзина EC-3А била је сма-

њена у односу на базе *викинге*. Због тога EC-3А никада није употребљаван као део борбеног поретка изнад непријатељеве територије. Квалитативан помак тих авиона били су ГПС навигацијски системи и везе података помоћу којих су у реалном времену команди борбене групе носача авиона просле-

Карактеристике авиона С-3А

Посада: четири – пилот, копилот/тактички координатор (COTAC), тактички координатор (TACCO) и руководилац сензорске технике (SENSO)	
Патронско група: 2 x турбовентилаторска мотора General Electric TF34-GE-2, снаге 41.26 kN	
Размах крила:	20,93 m
Површина крила:	55,56 m ²
Дужина:	16,26 m
Висина:	4,93 m
Тежина празног авиона:	12.057 kg
Нормална полетна тежина:	17.324 kg
Максимална полетна тежина:	23.831 kg
Унутрашње гориво:	7.320 l
Максимална брзина хор. лета:	795 km/h
Крстарећа брзина:	650 km/h
Брзина уздицања:	26 m/s
Практичан плафон лета:	12.465 m
Долет:	5.121 km
Време остајања у ваздуху:	7 h 30 min
Носивост: 3.175 kg на четири унутрашња и два спољашња носача	
Наоружање (С-3Б): дубинске бомбе, класичне авио-бомбе Mk 82 и Mk 83, невођена ракетна зрна, касетне авио-бомбе CBU-100, торпеда Mk 46 и Mk 50, нуклеарне бомбе B57, вођене ракете AGM-65 E/F, AGM-84D и AGM-84H/K SLAM ER	

Хувер

Фирма „Локид“ је имала обичај да С-3Б назива „швајцарским ножем морнаричке авијације“ алудирајући на његову свестраност. Међутим, морнарици су га углавном звали „хувер“ јер их је звук његових турбовентилаторских мотора TF-34 подсећао на звук познатог усисивача прашине марке Хувер.

Ћиване информације о противничким електронским средствима.

Велики број активности ЕС-3А забележен је током ратних сукоба у БиХ. Последњи ЕС-3А су из употребе повучени 1998. године. У рејону БиХ испитивана је током 1993. године и варијанта *аладин викинг*, која је и данас, због недостатка било каквих поузданих података, предмет спекулација.

Са завршетком *хладног рата*, са бројне флоте *викинга* постепено је скидана противподморничка опрема, а „пензионисањем“ палубних танкера КА-6Д, *викинзи* су у потпуности превођени у палубне летеће цистерне, користећи испод левог крила контејнер типа Д-704, из којег се извлачило зре-

Сваки амерички носач авиона је осамдесетих година носио по један протиподморнички сквадрон састављен од осам до десет „викинга“

во за допуну горивом. Испод десног крила налазио се допунски резервоар капацитета 1.136 литара. Колики је био учинак *викинга* у тој намени одсликава податак да су само током операције *Enduring Freedom* извршили претакање четири милиона литара! Без обзира на промењену улогу, морнарица је наставила, у мањем обиму, да модернизује *викинге*, тако да су они током година наставили да добијају савременије комуникационе и навигацијске уређаје, укључујући и ГПС. Извршена је и интеграција савременог пројектила типа AGM-84H/K SLAM ER.

Још нису за расход

Пристицањем првих F/A-18-E/F *суперштрљена* током 2002, морнарица је одлучила да из употребе фазно повуче све *викинге*. И поред тога 13 летелица је опре-

Мимо протокола

У историји морнаричке авијације С-3Б *викинг* ће остаће запамљен као једини којим је један званични председник САД слетео на носач авиона. Мимо председничког обичаја да се на носач долеће специјалним хеликоптером, Џорџ Буш је 2003. године на палубу носача авиона „Ејбрахам Линколн“ пристигао као копилот у *викингу*.

мљено модерним LANTIRN системом за ноћно летење на малим висинама, који су скидани са расходованих Ф-14 *томкета*. У комбинацији са интегралним FLIR уређајем, *викинзи* су током последњих година оперативне употребе у рејону Ирака извели више ноћних задатака осматрања, извиђања и прикупљања обавештајних података, углавном са малих висина.

Последњи сквадрон *викинга* VS-22 расформиран је 29. јануара ове године. Већина преосталих авиона конзервирана је и пребачена у наменски центар у пустињи Аризоне, где се чувају готово сви амерички војни авиони из вишка или резерве. Четири авиона за потребе властитих истраживачких подухвата користиће свемирска агенција НАСА. Морнарица је такође, током фебруара, обзнанила намеру да задржи четири *викинга* који ће надгледати полигон у близини Хаваја, на којем се испитују ракетни пројектили.

Током оперативне употребе *викинзи* су налетели око 1,7 милиона часова. Просечан налет који су остварили преостали авиони износи око 13.000 од 23.000 часова које је дозволио произвођач. Такав велики ресурс привлачи пажњу појединих морнарица, нарочито чилеанске, којој би *викинзи* идеално послужили као патролни авиони великог долета. У том смислу, процена да ти авиони још увек нису завршили своју каријеру, има сасвим реалне конотације. ■

Мр Славиша ВЛАЧИЋ

Милиони за ремонт Јадрана и Ораде

Министарство одбране Црне Горе изабраће ове године страном бродоградилште коме ће поверити капитални ремонт два брода црногорске морнарице, укупне вредности од 1,7 милиона евра. Због комплексности планираних радова, ремонт се не може обавити у јадранском бродоградилшту Бијела. Иначе, после укидања тиватског Арсенала, Морнарица је остала без капацитета у којима је могуће обавити иоле озбиљније ремонтне захвате на технички јако сложеним ратним и помоћним бродовима.

За ову годину, поред неколико мањих интервенција на бродовима црногорске морнарице, планирана су и два знатно комплекснија и скупља ремонта – пучинског реморкера ПР-41 *орада* и школског брода, једрењака *Јадран*.

Ремонтни радови на реморкеру ПР-41 обухватају доковање, фарбање брода, радове у погонском комплексу, набавку опреме за спасавање на мору, средства везе, те опремање навигацијском опремом према стандардима НАТОа и GMDSS. За ту намену буџетом предвиђена су средства у износу од 700.000 евра.

Реморкер ПР-41 изграђен је 1989. у београдском бродоградилшту „Тито“ и један је од најмлађих бродова Морнарице Црне Горе, а са својим техничким карактеристикама представља изузетно добар брод за тељење, спасавање и остале тешке помољачке радове. Дуг је 38,5 метара, широк 8,2 а газ му износи 4,5 метара. Пун депласман тог реморкера је 470 тона, а опслужује га 15 чланова посаде. Раније је из Министарства одбране наговештено да ће ПР-41 бити први брод који ће црногорска морнарица ставити на располагање својим иностраним партнерима за учешће у међународним војним мисијама.

Када је о *Јадрану* реч, за крај 2009. планиран је његов генерални ремонт, који се први пут у седамдесетшестогодишњој историји тог једрењака неће обавити у Тивту. Поред радова који се уобичајено подразумевају када брод иде у генерални ремонт, планирано је да се на једрењаку комплетно реконструишу унутрашње просторије и погонски комплекс брода (са заменом главног погонског мотора новим, снажнијим и модернијом стројем), те да се опреми новом навигацијском опремом и системом веза. За генерални ремонт *Јадрана* војним буџетом за 2009. предвиђена су средства у износу од милион евра. ■ Н.Б.

Пакистан купује нове подморнице

Влада Пакистана одлучила је да купи три нове немачке подморнице Типа 214 (Type 214) у аранжману вредном више од 780 милиона евра, који ће бити формално потписан наредних месеци.

Немачки бродограђевински концерн „Howaldtswerke-Deutsche Werft“ GmbH (HDW) изградиће те подморнице у пакистанском бродоградилушту у Карачију. Планирано је да се прва новоизграђена подморница испоручи Ратној морнарици Пакистана 64 месеца након потписивања уговора, а преостале две у наредних 12 месеци.

Пакистан, иначе, традиционално користи француску подморничку технологију, па се ова куповина може сматрати преседаном јер се та азијска држава одлучује за немачка пловила.

Понуда немачког HDW-а оцењена је бољом од француског концерна Armaі, који је Пакистану нудио подморнице типа Marlin – најновију верзију подморница типа Agosta 90-B, три су већ у флоти РМ Пакистана.

Подморница Типа 214 има површински депласман од 1.700 тона, дуга је 65 метара, широка 6,3, а газ јој износи шест метара. Опслужује је 27 чланова посаде. Наоружана је са осам торпедних цеви

калибра 533 мм од којих четири могу испаливати и противбродске ракете типа Sub Harpoon. Оперативна дубина роњења јој је 400 метара, највећа брзина у површинској војњи 12, а у подводној

више од 20 чворова. Погони је тзв. АІР систем за чији рад није потребан доток свежег ваздуха, базиран на комбинацији традиционалног дизел-електричног и погонског склопа на гориве ћелије.

Акциони радијус подморнице Типа 214 у површинској војњи износи 12.000 миља, док у подводној, при брзини од осам чворова, акциони радијус износи 420 миља, односно 1.248 миља при „пузајућој брзини“ од четири чвора на гориве ћелије. Та подморница у једној патроли на мору може остати до 12 недеља, од чега три у подводној војњи без потребе за тзв. „шноркелисањем“.

Поред Пакистана, четири подморнице Типа 214 наручила је Ратна морнарица Грчке, шест комада РМ Турске, а три подморнице РМ Јужне Кореје. ■ Н. Б.

Музејски експонати

Начелник Генералштаба Војске Црне Горе вицеподморничар Драган Самаршић саопштио је да ће Црна Гора уступити укупно три црне подморнице класе „Уна“ као музејске експонате Србији, Словенији и Хрватској. Једна подморница тог типа остаће у Црној Гори као експонат будућег Наутичког музеја у Тивту, за који је већ раније опредељена и расходована велика дизел-електрична подморница П-821 „Херој“.

– Ми располажемо са четири подморнице типа „Уна“ и наша је идеја, мислим више него добронамерна, да све четири те подморнице буду претворене у музејске експонате. У том правцу смо разговарали са Удружењем подморничара у Србији, са Удружењем подморничара у Словенији и недавно смо водили разговоре са представницима Ге-

нералштаба војске Републике Хрватске. Наша је идеја да све четири државе добију по једну овакву подморницу као музејски експонат – подморница 911 „Тиса“ остала би овде у Тивту, у будућем Наутичком музеју марине „Порто Монтенегро“, једна би подморница ишла у Београд тамошњем Удружењу подморничара, а по једна у Словенију и Хрватску – рекао је црногорским новинарима вицеподморничар Самаршић.

Иначе, „Уна“ је подморница дуга 18,8, широка 2,7 и висока 3,4 метра. Пуни депласман износи 87,6 тона, а подморнице тог типа наменски су у некадашњој СФРЈ, средином осамдесетих година, грађене да у случају рата, превезу до италијанске обале подморске диверзанте и тајно положи мања минска поља. Укупно је у тој серији изграђено шест под-

морница класе „Уна“ од којих су четири – П-911, П-912, П-913 и П-916 данас у Црној Гори. Подморницу П-915 Министарство одбране Црне Горе продаје као старо гвожђе.

По избијању рата у бившој СФРЈ, од подморница класе „Уна“ у Хрватској је остала П-914 „Зета“, коју су Хрвати касније модернизовали и реконструисали и дали јој ново име П-01 „Велебит“. Због укидања подморничарства као купне делатности, Ратна морнарица Хрватске је такође безуспешно покушавала да прода „Велебит“, али је он у међувремену повучен из оперативне употребе.

Према последњим информацијама, Технички музеј из Загреба и Поморски музеј из Сплита „воде мртву трку“ коме ће та подморница припасти као музејски експонат. ■

Н. Б.

На балканским друмовима

Моторна возила фирме ЧКД прага била су врло значајан део инвентара возног парка Војске Краљевине Југославије, а теретни аутомобили прага РН први су производ домаће аутомобилске индустрије, покренуте ради одбрамбених потреба државе

У време техничког процвата, на почетку двадесетог века, у Аустроугарској су снажно занимање за новитете показали становници Чешке. Мале радионице и мануфактуре стваране су са амбицијом да се придруже трци у изради моторних возила. Једна од мноштва, фирма „Прага“, утемељена је 27. марта 1907. године. И сам назив је необичан. То је реч настала комбинацијом чешког имена главног града – Прага и немачког – Праг.

У почетку је „Прага“ (односно званично фирма ЧКД) производила моторе, затим путничке аутомобиле по страним лиценцама. Први камиони израђени су по пројекту Франтишека Кеца 1910, а годину дана касније и први примерци теретног аутомобила *прага В*, који је Аустроугарска војска увела у наоружање. После рата настављена је производња *прага В* – све до 1923. у матичној фабрици, а по лиценци у фирми Rába у Мађарској.

Шеф пројектаната *прага* у периоду између два рата је Франтишек Кец и он се сматра заслужним за низ теренских и теретних аутомобила, наменски пројектованих за потребе чехословачких оружаних снага и савезника из Мале Антанте.

Војска Краљевине Југославије користила је практично сваки производ из погона „Прага“. Наручивани су од првог кредита из 1929, предвиђеног пре свега за набавку артиљерије, али и за остале потребе тадашње војске. Већ следеће године из Чехословачке је пристигло око 500 теретних возила у неколико модела.

У другој половини тридесетих година Војска Краљевине Југославије покушавала је да се брзо модернизује и опреми

Колона „лионира“ на обуци возача ЈНА, почетком шездесетих година прошлог века

Одлике теренског возила прага РВ

Маса: 3.810 кг
 Димензије: дужина 5.690 мм
 ширина 2.000 мм
 висина кабине 2.090 мм
 Погонска група: бензински четворотактни
Прага СВ, 3.468 cm^3 , снаге 68 КС са нормалним
 бројем обртаја од 2.600 у минути
 резервоар за гориво 122 л
 потрошња горива 35-40 л/100 км
 Максимална брзина: на добром путу... 60 км/ч,
 максимална брзина са приколицом..... 40 км/ч
 Корисна носивост на добром путу..... 2.000 кг
 Вучна снага за приколицу..... 2.200 кг

новом техником како би се припремила за неизбежну ратну плим. Покренут је процес великих набавки из Чехословачке, али су оне само делимично реализоване због уласка Немаца у ту државу. Тада су фирме из чешко-моравског протектората добиле стриктне наредбе да производе што више за потребе немачке оружане силе и само су симболичне количине одлазиле у Војску Краљевине Југославије, на основу претходно потписаних послова.

Немачкој су биле потребне стратешке сировине, пре свега из рудника у Србији, па су проналазили начина да, уз веће цене, наставе са извозом за потребе њене армије. Уз честа условљавања у то време критичне врсте наоружања за Војску Краљевине Југославије, као што су противтенковска и противавионска оруђа, долазила су возила прага РВ, прага РН и неколико модела путничких аутомобила, коришћених за штапске потребе у јединицама југословенске војске.

Током 1939. и 1940. из Немачке и чешко-моравског протектората, на основу извоза сировина и хране, увезени су 250 камиона, 20 ауто-цистерни, 262 теретна теренска аутомобила, 30 камиона од 3,5 тоне и 82 путничка аутомобила разних модела. Немци су дозволили и трансфер техничке документације и извоз алата и машина за прву фабрику аутомобила у Србији, у којој је требало да се, за Војску Краљевине Југославије, масовно производе *праге РН*. Планови су остварени тек после завршетка рата, када су у време полета комунистичке власти покренуте производне линије за камионе у Раковици и Марибору.

Лаки теретни аутомобил – прага РВ

Произвођач је возило прага РВ (rychlý vojenský) класификовао као лаки теретни аутомобил, носивости две тоне. Реч је о возилу формуле 6x4, једном од првих које је у светским размерама наменски израђено за по-

Добро маскирана „прага“ РВ из састава Ваздухопловства Војске, коришћена за навођење авијације на маневрима одржаним на Торлаку 1940. године

„Прага“ РВ, пролећа 1940. на аеродрому Земун, има провизорну ознаку на церади која открива да припада 103. ескадрили, у то време наоружаној ловцима „месершмит“ Ме 109

Војници Ваздухопловства Војске позирају испред „прага“ РВ

Возила су савладала задату руту без кварова. На планинским теренима пењала су се под пуним оптерећењем и до 20°, што се сматрало врло важним за потребе Ваздухопловства. Наредне партије такође су прошле пробе. Друга је прошла 600 км кроз централну Србију, укључујући вожњу преко огранака Јастрепца, кроз блато дебело и до пола метра. Трећа партија се пре уласка у јединице, као и претходна, кретала 626 км кроз централну Србију, и то под теретом од две тоне. Најтежи изазов била је Овчарско-кабларска клисура, у којој се *прага РВ* показала као достојна категорије теренског аутомобила. Четврта партија прошла је проверу кроз Посавину у Источну Славонију.

Коначни закључак комисије био је да је *прага РВ* на нормалним путевима „доста тешка и с обзиром на потрошњу материјала прилично скупа“, па је Ваздухопловству препоручено да је претежно користе за саобраћај на терену, а да се у нормалном саобраћају користе обични теретни аутомобили.

У Војсци Краљевине Југославије коришћена су командни аутомобили *прага АВ* са шест седишта, наткривени меким демонтажним кровом и са простором за 700 кг терета, смештеним у задњем делу возила. Посада возила имала је држаче за четири пушке за самоодбрану.

требе моторизованих јединица. У време када се појавила *прага РВ*, средином тридесетих година, водећи теоретичари рата већ су учили да ће пресудну предност имати војска која се ослања на ватрену и маневарску моћ тенкова, уз подршку теренских аутомобила за брзи превоз пешадије и материјала. Пример идеалног возила за то доба представља *прага РВ*. Остварена је као универзална платформа за основну намену – превозења, а у посебним изведбама и за уже намене – за командовање, санитарску службу, везу, вучу артиљеријских оруђа, са рефлектором за обезбеђење ноћног летења итд.

Током серијске производње између 1935. и 1939. за потребе чехословачких, иранских, пољских, румунских, швајцарских, шведских, турских и наших оружаних снага израђене су 2.033 *праге РВ* у основном моделу са сандуком, затим око 1.000 возила везе *РВР* и командних возила *АВ*.

У наоружање Војске Краљевине Југославије 1939. уведена су возила *прага РВ*, са витлом вучне снаге 2,5 тоне. Већина је додељена Ваздухопловству Војске (ВВ).

Приликом пријема прва партија је прошла практичну пробу вожње у дужини од 600 километара. Ишли су следећом маршрутом: Београд–Нови Сад–Рума–Шабац–Лозница–Зворник–Хан–Пијесак–Сарајево. Приликом повратка колоне је код Лознице скренула са нормалног пута и камиони су прошли теренску пробу преко планине Цер до Шапца. Према извештају комисије, просечна брзина кретања колоне, рачунајући и вожњу ван путева, била је 37–40 км/ч (како је известио „Ваздухопловни гласник“, у броју за фебруар 1940. у чланку „Аутомобил за сваки терен“).

Мала „прага“ из 209. ескадриле 36. ваздухопловне групе, наоружане бомбардерима До-17К. Поред возила стоји извиђач резервни поручник Вукашин Алексијевић.

Прага пиколо

Између два рата врло популарни путнички аутомобил (*Praga Piccolo*) масовно се производио за цивилно тржиште, али бројни примерци коришћени су и у оружаним снагама Мале Антанте. Посебна војна варијанта израђена је за чешке граничне трупе.

У Војсци Краљевине Југославије возила *прага пиколо* позната су и по надимку *мала прага*. Коришћена су као штапска возила у конфигурацији кабриолета са четири места. Свака ескадрила Ваздухопловства Војске имала је своју *малу прагу*. За разлику од друга два вида оружаних снага све јединице ваздухопловства биле су моторизоване и имале су приоритетни статус у опремању са новим возилима, посебно *прага РВ* и малим *прагама*.

Најдуже коришћени камиони – прага РН

Од свих камиона насталих у фирми „Прага“ пре Другог светског рата најбоље се продавао и најдуже користио модел *прага РН* (*rychlý nákladní*), формуле 4x2 из 1933. године. У основи, реч је о камиону предвиђеном првенствено за цивилно тржиште, али се показао као изузетно поуздан и издржљив у примени код захтевних војних корисника.

У серијској производњи (код матичног произвођача) *прага РН* налазила се од 1934. све до 1953. године. За то време су камиони усавршавани у 12 производних серија: уграђивани су јачи мотори, примењен низ нових техничких решења, повећане димензије возила и носивост са почетних 2,5 тоне, на три тоне... Почетне серије имале су бензински мотор од 38 kW, а последње дизел мотор од 52 kW.

У краткотрајном конфликту са силама осовине *праге РВ* послужиле су за превоз припадника Ваздухопловства са аеродрома на којима су дочекали рат до простора централне Босне, где се рат за њих и завршио. Део возила из плена додељен је јединица Вермахта и НДХ-а, и посредно су се касније нашли и у рукама партизана. После рата су та возила кратко коришћена због истрошености и недостатка резервних делова, али се у оскудици сваки примерак моторног возила користио до крајњих граница издржљивости.

Током Шумадијског маневра, 29. септембра 1949. године, 46. падобрански батаљон извео је ваздушни десант код Тополе. После маневра учествовали су са „прагама“ РН на смотри пред државним и војним руководством

Возила из Раковице

Челне личности Војске Краљевине Југославије биле су врло конзервативних назора када је реч о набавкама моторних возила и инсистирале су на традиционалној сточној вучи и превозу, као најбољем за брдско-планинске услове Балкана. Уски и лоши путеви у већем делу државе заиста су демотивисали заговорнике развоја моторизације, али знатно већа „кривица“ за кашњење са набавком возила јесте врло скроман буџет у

односу на масивну оружану силу и недостатак домаће индустријске базе за развој моторизованих јединица.

Фабрике у Србији од раних двадесетих година производиле су авионе, а камиони су долазили само из увоза, и то у малим количинама. Преломним тренутком може се сматрати 31. децембар 1937, када је на 18. седници Савета земаљске одбране (интерресорног тела задуженог за политику развоја привреде), а у складу са потребама одбране, донета одлука да се покрене домаћа производња

Санитетско возило „прага“ РН, 1950. године

камиона. Тај задатак требало је да преузму руководиоци „Индустрије мотора – акционерско друштво“ (ИМАД) из Раковице, у то време сеоца у ширем подручју Београда.

У фабрици ИМАД до тада су се производили авионски мотори. За почетак посла, на седници савета одобрено им је, као подршка, да Штаб Ваздухопловства војске наручи 600 камиона. Процењивало се да ће потребе за возилима најбоље подмирити лицензна производња *праге РН*. Почетне количине пристигле су у деловима, а у Раковици се проводила монтажа. Према плану освајања производње, постепено је увозне делове требало заменити домаћим.

Осим фабрике ИМАД, у посао су ушли фирме *Јасеница а.д.* из Смедеревске Паланке, као произвођач каросерије, и *Југочелик* из Зенице, за ливене делове. Први камиони монтирани су унутар простора фабрике мотора. За нови програм, средином 1939, наменски је почело подизање хале за производњу камиона.

Фабрика је свечано отворена 24. октобра 1940. године, а до тада је већ монтирано 150 камиона. Међутим, само су нека од тих возила дошла до јединица, јер су била без гума. Наиме, на почетку Другог светског рата каучук се сматрао ретком стратешком сировином, потребном свим зарађеним странама. Када су силе осовине 6. априла 1941. покренуле рат против Краљевине Ју-

Камиони „пионир“, произведени у Раковици, на смотри приређеној после завршетка Шумадијског маневра 1949. године

гославије, у фабрици се налазило можда и до половине од око 200 до тада монтираних *прага РН*. Већина камиона постала је ратни плен Вермахта и уврштени су у јединице увек гладне нових возила. Током рата немачка администрација је покушала да одржи ланац за монтажу камиона од делова који су стизали из матичне производне фабрике.

Првенац – пионир

И у послератној обнови један од приоритета индустрије били су камиони. Зато је у Раковици од 1946. припремана производња *праге РН-13* од 3,5 тона носивости, под новим именом *пионир*. Првенац су завршили 20. октобра 1946. године.

На практичној провери лета 1947. учествовало је пет *пионира* који су савладали 3.301 км са теретом од три тоне камена. Маршрута је изабрана тако да се прође кроз читаву државу како би се возило проверило у свим условима. Сем тога, путовање је искоришћено и за промоцију домаће аутомобилске индустрије. Камиони су на путу провели 19 дана, а шест је утрошено за редовно одржавање и одмор. Резултати су били одлични и наручене су серије камиона *пионир* за потребе оружане силе и цивилних служби.

У 1947. години произведена су 122 камиона, 1948. – 296, 1949. – 318 и 1950. – 422 камиона.

У међувремену, у државном врху одлучили су да се производња пренесе у словеначку фабрику авионских делова у Марибору, преименовану 31. децембра 1946. у ТАМ (Товарна аутомобилска Марибор). Реч је о фабрици коју су Немаци основали 1941/1942. ради израде елемената ловачких авиона „месершмит“. После рата словеначки руководиоци желели су да се очува тек стечена тешка индустрија у Марибору и зато су извршили притисак на федералне власти да се обезбеди погодан производни програм. Добили су камионе.

У ТАМ-у је првих 27 камиона произведено 1947. године. У наредне две постепено је подизана динамика производње на 113, односно 288 камиона. Обе фабрике производиле су упоредо *пионире* још само 1950, када су из ТАМ-а предали корисницима 446 комада. Раковица се повукла из рада на камионима, а преостали алати прослеђени су у Марибор.

У ТАМ-у су производили *пионире* све до 1959. године. За то време корисницима је предато 17.416 возила. Уз основни модел – „сандучара“, за потребе ЈНА развијени су санитарски аутомобил, цистерне за воду и гориво и аутобус са 12 седишта (ТАМ ПБ56).

Мариборски *пионир* изашли су из инвентара ЈНА седамдесетих година као жртва модернизације. Нови производ ТАМ-а била је породица камиона са генеричким ознакама ТАМ-4500 и ТАМ-5000.

У последњим годинама постојања *пионир* су најчешће служили за обуку возача. Тако се, на пример, у 672. аутомобилском наставном батаљону РВ и ПВО у Ковину 1969. године налазило 19 *пионира*. Последња два камиона те марке и један аутобус *пионир* 52 изашла су из инвентара јединице 1972. године. До средине седамдесетих та возила су повучени из Југословенске народне армије. ■

Александар РАДИЋ

Тактичко-техничке одлике *праге РН* за примерке из 1939.

Маса:.....	3.700 кг
Димензије: дужина.....	6.280 мм
ширина.....	2.100 мм
висина кабине.....	2.170 мм
Погонска група: бензински четворотактни	
<i>Прага СВ</i> , 3.468 cm^3 , снаге 72 КС	
резервоар за гориво.....	100 л
Максимална брзина: на добром путу.....	80 км/ч,
Корисна носивост на добром путу.....	3.000 кг

Ако се погледа „нос“ камиона „пионир“ може се сазнати да је реч о возилу из ауто-школе, произведеном у погонима ТАМ-а

